

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDARBEJDET AF

HARALD WEITEMEYER

II. BIND

FREDERIKSBORG AMT
KØBENHAVNS AMT
HOLBÆK AMT

KØBENHAVN 1920

G. E. C. GADS FORLAG

(OSCAR GAD OG FREDERIK GAD)

som udvidede Ejendommen. Hans Enke († 1808) opførte 1791 den ny grundmur. Hovedbygning af røde Mursten i to Stokv., ganske som den gamle, dog noget bredere og højere, men de gl. Bindingsværks Sidefløje fra Lisbeth Billes Tid blev dog først nedrevne 1854-55 og erstattede af lign., men grundmur. Bygninger. Bygningen er omgivet af en stor, smuk Have. Sønnen Christen Rasmussen Carlsen († 1818) overtog Styrelsen af Gaarden 1802 og adledes 1817 med Langernes Vaaben. Efter hans Død styrede Enken den og overlod den 1833 til Sønnen, Hans Rasmussen Carlsen, der oprettede Gammel-Køgegd. 1845 til et Stamhus (dengang c. 514 Td. Hrtk.). Efter hans Død (1887) ejedes Stamhuset af Datteren Emmy Carlsen, † 1912, efter hvis Test. af $\frac{21}{12}$ 1901 Stamhuset overgik til en Legatstiftelse ifl. konfirm. Fundats af $\frac{3}{8}$ 1913. Næved Gaarden paa Aasen er indrettet en Begravelse for Familien Carlsen („Klaras Kirkegd.“), indviet 1853 af N. F. S. Grundtvig, der selv er jordet her $\frac{11}{9}$ 1872 ved Siden af sin 2. Hustru, Anna Marie Carlsen († 1854). — I Nærheden af Gaarden afsløredes $\frac{11}{5}$ 1876 en Mindestøtte for de tre Carlsen'er (Bedstefader, Fader og Søn) af „Gaardmænd, Husmænd, Forpagtere, Arbejdere og Betjente“, og $\frac{2}{7}$ 1913 rejstes paa Aasen ligeledes et Mindesmærke for Emmy Carlsen.

N. for Gl.-Køgegd. ligger 5 Gravhøje (fredl.); enkelte andre Høje smstds. er sløjfede. I Grævlingeskoven findes en fredl. Høj. Nær Gl.-Køgegd. er ved Køge Aa gjort et stort Bopladsfund, hovedsagelig fra ældre Stenalder.

Litt.: Franciska Carlsen, Efterretn. om Gl.-Køgegd. og Omegn, 2 Bd., Kbh. 1876-78. — A. Petersen, K. Bys Hist., saml. efter tr. og utr. Kilder, Kbh. 1888. — H. J. Hansen og Fr. Oppfer, Skt. Nicolai Kirke og Kjøge By, Kbh. 1906. — Danske Byer og deres Mænd. XXI, Aarhus 1917. — Se ogsaa Werlauff, Hist. Antegn. til L. Holbergs 18 første Skuespil, p. 370 fl. og 445 fl., Kirkeh. Saml. 4. R., V p. 501, og Østsjæll. Aarb. 1902, 1903 og 1905.

Sokkelunds Herred.

Sogne: Taarnby, Kastrup, St.-Magleby, Hvidovre, Rødovre, Gladsaxe, Herlev, Hellerup, Maglegaard, Gentofte, Ordrup, Skovshoved, Lyngby, Torbæk, Søllerød.

1648.

Sokkelunds Herred, det østligste og største i Kbhvns. Amt, bestaar, foruden af den Del af Sjælland, der ligger nærmest omkring Hovedstaden, af Øerne Amager (undt. den nordl. Del, der hører til Hovedstaden) og Saltholm samt nogle smaa Holme. Det grænser mod N. til Frederiksborg Amt (Lyng-Kronb. Hrd.), hvorfra det for en Del skilles ved Fure Sø, og omgives for øvrigt af Sundet, Kalvebodstrand, Køge Bugt og Smørum Hrd. Den største Udstrækning er fra N. til S., c. 26, fra V. til Ø. c. 11 km. Den sydl. Del af Herredet, deri Øerne indbefattede, er i det hele taget flad med lerede

Jorder og næsten aldeles skovløs; den nordl. Del er derimod mere bakket og sandblandet samt temmelig rig paa Skov; c. en Niendedel af Herredet er dækket med Skov. I Gnmst. gaar der $9\frac{3}{4}$ Td. Ld. paa 1 Td. Hrtk., saaledes at det m. H. t. Frugtbarheden vel staar højere end Herrederne i Frederiksborg Amt, men dog lavere end de andre Hrdr. i Kbhvns. Amt (Vølborg Hrd. undt.). Det saml. Areal udgør 22,601 ha (226 km²), deraf Vandarealet 1167 ha. Ager og Engs Hartk. samt det halv. Skovskyldshrtk. udgjorde $\frac{1}{1}$ 1905 3230 Td. Folketallet var $\frac{1}{2}$ 1916 66,815 (1801: 15,970, 1850: 25,357, 1901: 58,304). Denne usædvanlige Befolkningstæthed skyldes, at Herredets Beliggenhed umiddelbart op til Hovedstaden har medført en hel købstadsmæssig Bebyggelse i adskillige af Sognene

(Kastrup, Hellerup, Maglegaard, Gentofte, Ordrup, Skovshoved, Lyngby, Torbæk). Dette Forhold, at Storstadens Udvidelse til alle Sider væsenligst maa ske i Form af Forstadsbebyggelse i dette Herred har tillige bevirket en Befolkningstilvækst, der er langt større end i noget andet af Landets Herreder, i Femaaret 1911-16 saaledes 4,77 % aarl. (Kbhvn. 1,84 %, Frederiksberg 0,44 % i aarl. Gnmst.). I gejstl. Hens. danner Sokkelunds Hrd. et eget Provsti.

Sokkelunds Hrd. havde i Middelalderen et andet Navn *Støvnæs*, hos Saxo *Steffnica provincia*, 1231: *Støfnæs- og Stufnishæreth*; det bruges endnu 1493 (Støffuens herret); men allerede tidligere findes lejlighedsvis det nuvæ. Navn (1349 Stocchælundæ, 1445 Zokkelunds thing), som i 16. Aarh. bliver alm. Sokkelund var Navn paa en lille Skov S. for Buddinge, hvor Tinget holdtes. Herredet hørte i Middelalderen til Sjæll. Østersyssel; fra 1660 hørte det til det oprindelige Kbhvns. Amt (se videre p. 205).

Fund af Oldsager ved Maglemose ved Vedbæk, ved Christiansholm o fl. Steder ved Kbh. viser, at Kyststrækningen pletvis var beboet allerede i den ældre Stenalder. Under den yngre Stenalder bredte Bebyggelsen sig videre ind. Hovedsagelig er den repræsenteret ved Oldsagfund; af Dysser kendes kun enkelte og af Jættestuer kun een. Heller ikke mange af Gravhøjene lader sig med Sikkerhed henføre til den yngre Stenalder; de tilhører for største Delen Broncealderen. Tydelig ses det dog, at Bebyggelsen baade i den yngre Stenalder og i Bronze- og Jernalderen overvejende har holdt sig til Hrds. nordl., bakkede og sandmuldede Del, medens dets sydl. Del med sine lave og flade, lerede Jorder var mindre egnet for Datidens Bosættelser og derfor kun opviser et ringe Antal O tidsmindesmærker og Oldsagfund. Hele dette Forhold svarer ganske til, hvad der kendes fra Naboherredet Smørum. Indenfor Sokkelunds Hrds. nordl. Del forekommer Gravhøjene i størst Antal i Jægersborg Hegn og Dyrehave, hvad der kunde tyde paa den sædvanl. Oldtidsbebyggelse fra Kysten af; erindres maa det dog, at i denne nu stærkt opdyrkede og bebyggede Egn kan mange Oldtidsmindesmærker være sløjfede før Mands Minde. Af Jernaldersgrave og -fund foreligger flere ganske karakteristiske.

Litt.: H. U. Ramsing, Tuleshøj, et Bidr. til det ældste Kbhvns. Birks og til S. Hrds. Hist., i Hist. Medd. om Kbhvn. VI. — Indberetn. til Nationalmus. om antikv. Undersøgelser, af A. P. Madsen, 1899 (Manusk.).

Amager.

1648

Amager, der skilles fra Sjælland ved Kalvebodstrand og mod Ø. begrænses af Øresunds sydl. Udløb Drogden, er en helt jævn og lavtliggende Ø (højeste Punkt 6 m), som med sine lerede eller lermuldede Jorder er meget frugtbar, naar undtages de faa ubetydelige Overdrev; langs Vest- og til Dels Sydkysten er der nogle sumpede Strækninger, som undertiden oversvømmes ved Højvande og kun bruges til Græsning. Øen er c. 15 km lang fra N. til Sydpunktet Aflandshage, medens den i den Linje, hvori Dragør ligger, højst er 8 km bred. Dens Areal er c. 65 km² (6529 ha), men paa Nordspidsen ligger Christianshavn, med Amagerbro, og Sundbyerne, som hører under Kbhvn. Uden disse Dele er Amager med vedliggende Øer c. 63 km² (6329 ha) og talte $\frac{1}{2}$ 1916 8823 Indb. (1801: 3772, 1860: 4581, 1901: 6205); med de kbhvn.ske Dele er Øen med vedliggende Øer c. 81 km² (8131 ha) med 87,498 Indb. (1801: 15,164, 1840: 17,278, 1901: 48,615).

Til Amager hører nemlig den mod Ø. liggende Ø *Saltholm*, c. 16 km² (1602 ha), c. 7 km lang fra N. til S., højst 4 km bred. Den er ligeledes jævn og lavtliggende, saa at den ved Højvande endog helt kan overskylles; dens frugtbare Muldjord, der hviler paa et Lag af Kalkstensgrus og Kalksten, yder fortrinlig Græsning; ved Sydspidsen ligger Holmene *Svaneklapperne*, c. 15 ha. Desuden hører til Amager de i Kalveboderne liggende smaa Holme *Koklapperne* (med Nordre Koklapper), c. 10 ha. Efter at der flere Gange efter Midten af forrige Aarh. havde været Planer oppe om at anlægge en Jærnbane paa Øen (sidst ved L. af ¹³/₄ 1894 og ⁸/₄ 1900), blev den private *Amagerbane*, 12 km, anl. ifl. Lov af ¹/₄ 1905 og Konk. af ¹⁰/₇ 1905; den gaar fra Sundbyerne over Kastrop og St.-Magleby til Dragør, aabnedes ¹⁷/₇ 1907 og ejes af et A/S; i 1917/18 befordredes 795,920 Rejsende og 188,949 Tons Gods og Kreaturer.

Foruden af de omtalte kbhvske Dele bestaar Amager af de 3 Sogne: Taarnby, Kastrop og St.-Magleby. Disse 3 Sogne dannede tidligere en særlig Jurisdiktion, Amager Birk, men danner nu sammen med Kbhvns Amts søndre Birk een Retskreds (med Tingsted i Kbhvn.) og een Politikr. (med Politimester i Kbhvn.) og hører under Kbhvns. Amtstuedistr., Kbhvns. Amts søndre Lægekr., Amager Skatte- og Skyldkr., Amtets 2. Folketingsvalgkr. og Gl.-Kbhvns. Amts Forligskr. Øen Saltholms fremtidige komm. Stilling overvejes (1919) i Rigsdagen.

Hvoraf Navnet *Amager* kommer, vides ikke. Ved Midten af 12. Aarh. kaldes den „Insula Amaca“ eller „Insula Amacum“; 1231 forekommer Formen „Amakæ“, 1294 „Amakar“, 1313 „Amaghæ“; først ved Slutn. af Middelalderen bliver den nuv. Form almindelig. Efter at Vald. den Store havde skænket Fiskerbyen Havn (Kbhvn.) tillige med Amager til Biskop Absalon, hørte den i lang Tid af Middelalderen til Roskilde Bispestol, indtil den atter 1416 kom ind under Kronen. 1368 skal Øen have lidt meget ved Hanseaternes Plyndringer, og Kronen maatte ved Freden indrømme dem visse Rettigheder, særlig paa Dragør (se p. 265). Hvad der har givet Øen dens særlige Præg i den nyere Tid, er Chr. II's Indkaldelse af en Del hollandske Familier fra Provinsen Nordholland (nærmest den lille Ø Marken, der endnu udmærker sig ved sine særegne Skikke og Beboeres Dragter) i 1521. Kongen overdrog disse Familier *Søndre-Magleby*, hvis hidtilværende Beboere maatte flytte og bosatte sig andetsteds, samt Øen Saltholm for at fremme Havedyrkningen eller, som det hed, for at „forsyne Københavns Slot med de fornødne Rødder og Løg“. Saltholmen forlod de dog snart, da Øen helt overskylledes ved Højvande (nogle af dens Beboere flyttede ved Midten af 16. Aarh. til Bøtø Nor paa Falster, hvorfra de senere nedsatte sig paa Hasselø i Guldborgsund; se under Falster). Men i Magleby, der dengang var delt i 24 Gaarde (derfra skal det stamme, at der endnu gerne deltager 24 Ryttere i Fastelavnsoptøget), tiltog Befolkningen saa stærkt, at Beboerne ansøgte Fr. II om ogsaa at maatte nedsætte sig i de andre Byer paa Amager, hvilket tilstodes dem ¹¹/₆ 1574. Øens øvrige Befolkning antog efterhaanden Hollændernes Skikke og Klædedragt, der har holdt sig næsten helt op til vore Dage og endnu kan ses hos Kvinderne, især i Dragør, ved højtidelige Lejligheder som Daab og Bryllup, og andet minder ligeledes om, at Amagerne har en særegen Herkomst, saaledes enkelte Møbler og Udstyr af Husene, ligesom de særegne Ord i Sproget og Familienavnene tyder paa deres hollandske Afstamning. Amager indtog allerede tidlig en ikke ganske ubetydelig Stilling som Forraadskammer for Hovedstaden. Under Grevens Fejde maatte Chr. III først tage Øen, før han kunde faa Kbhvn. til at overgive sig (Juni 1536), og under Krigen med Karl Gustav var den stærkt omstridt af de kæmpende Parter, idet de Svenske satte sig fast der i Okt. 1658, og de Danske atter fordrev dem 3 Dage derpaa efter en Træfning ved Magleby. Ved denne Lejlighed skal de Svenske efter hist. Overlevering have afbrændt Skovene, som har dækket en stor Del af Øens Østside; men dette er snarere sket under Grevefejden, da det er paaviseligt, at der før og under Svenskekrigen ikke fandtes nogen Skov paa Øen undt. Dragør Lund, der under Belejringen var til megen Nytte for Hovedstadens Forsyning med Brændsel. Nu findes kun een større Skov der, Kongelunden, og nogle smaa (for det meste under 0,5 ha) Trægrupper („Remiser“), der i sin Tid er anlagte som Tilflugtssted for Harer, da Øen var

et bekendt Jagtdistrikt; allerede i Kong Vald.s Jordebog 1231 nævnes, at der paa A. var Hus og Hare. — Paa A. har der i Middelalderen været et *Vor Frue Gilde*. — Indtil 1850 (Lov af $\frac{20}{6}$ 1850) havde Amager en noget højere Hartkornsbeskatning end det øvrige Land.

Fund af Stensager, især fra Øens sydøstl. Del, Højdedraget mel. Magleby og Dragør, viser, at Amager er blevet befolket allerede i Stenalderen. Dysser og Jættestuer kendes ikke, derimod adskillige Gravhøje, for største Delen dog tilh. Bronzealderen, men nu næsten alle sløjfede. SØ. for Dragør Lund har der saaledes været flere Høje, andre bl. a. paa Rybakkerne NV. for Dragør, ved Maglebylille og ved Tømmerup (de 2 *Broderhøje*). Fra Jernalderen haves kun enkelte Fund.

Litt.: Mikkel Hansen Jernskjæg, Amagerlands og Indbygges korte Beskr., paa Vers, Køge 1693, paany udg. Kbh. 1758. Laur. de Thurah, Beskr. af Am. og Saltholm, Kbh. 1758. C. Nicolaisen, A.s Historie, 3 Bd., Kbhvn. 1907-15.

Taarnby Sogn (Taarnby Km. med Kastrup), det største paa Øen, fra hvilket Kastrup S. udskiltes $\frac{1}{4}$ 1918, omgives af Kbhvn., Kastrup S., Øresund, St.-Magleby S. og Kalvebodstrand. Kirken ligger c. 6 km S. for Kbhvn. De overvejende stærkt lerede Jorder er meget frugtbare, mod Strandkanten dog af noget lettere Beskaaffenhed; den største Del af Arealet bruges til Dyrkning af Grøntsager. Til Sognet hører *Køklapperne* (se p. 257). Gennem Sognet gaar Amager Landevej og Amagerbanen.

Taarnby og Kastrup Sogne: Befolkning i 1916: 5470 (1801: 1550, 1901 3622), boende i 639 Gaarde og Huse. Det saml. Hartk. (1905): 595 Td.; 117 Gaarde med 476 og 416 Huse med 48 Td. Hartk. samt 11 jordløse Huse. Ejds. (1916): 15,095; Jordv. 6,563. Areal: 4538 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 156 ha, Rug 124, Byg 407, Havre 280, Blands. til Modenhed 20, Kartofler 319, Foderroer 105; Brak udgjorde 46 ha, Grønfoder og Græsning 2229, Haver o. i. 82, ubenytt. 9, Vandar. 21. Kreaturhold (1919): 735 Heste, 541 Stk. Hornkv. (deraf 264 Køer), 39 Geder, 159 Faar, 1244 Svin (1914: 3012).

I Sognet Byerne: *Taarnby* (1135 Thornby) el. *Gl-Taarnby* i Modsætn. til Taarnby Villaby i Kastrup S. — 1916: 100 Gde og Hse og 872 Indb. (1911: 604, med flg. Erhverv: Landbr. 354, Haandv. 90, Handel 31) — med Kirke, Præstegd., Skole, Asyl, Fattiggd., Kro, Kbmshdl., Oliefabr., større Gartnerier m. m.; *Maglebylille* (c. 1370 Maghleby littæ) med Skole og Kbmshdl.; *Tømmerup* (1135 Tummethorp) med Skole, Kbmshdl., Gæstgiveri, Mejeri, A/S Dansk Preserveringsfabr. „Ama“ (opr. 1914, Tørring af Frugt og Grøntsager, beskæftiger c. 200 Arb., ejer ogsaa en Fabr. i Herlev), Tjæretagpapfabr. og Jærnbanehpl.; *Ullerup* (c. 1370 Ullæthorp); *Viberup* (c. 1370 Vibethorp) med Skole. Saml. af Gde og Hse: *Skelgaard*. — *Løjtegaard* har c. 26,9 Td. H., Ejds. 350, Jordv. 275; c. 121 ha, næsten alt Ager; paa Gaarden er Remontedepot for Hæren, oprettet 1905. *Petersdal*; *Raagd*.

Taarnby S., een Sognekommune med Kastrup, hører under de p. 257 nævnte Kredse samt l. Udskrivningskr. 16. Lægd. Kirken tilhører Universitetet.

Kirken er en romansk Kamp- og Kridtstenskirke, hvis ældste Del tidlig fik 3 Fag Krydshvælvinger fra Overgangstiden med smaa Hjørnesøjler, hvor der 1914 fandtes Kalkmalerier fra 14. Aarh. (stiliserede Plantemotiver og Evangelistsymboler, restaur. af O. Søndergaard). I den senere Middelalder undergik Kirken adskillige Forandringer; Skibet forlængedes først mod V. med et Hvælvingsfag og senere mod Ø., idet det oprindl. Kor nedrevs og 3 Fag Krydshvælv. tilføjedes; et Taarn opførtes mod V., mest af Munkesten, dog med en Del Kridtsten; Trappetaarnet mod NV. aabner sig baade ind til Taarnrummet og ud til det fri; mod S. tilføjedes et Vaabenhus (af Munkesten, senere forhøjet fortrinsvis med Kridtsten og overhvælv.), mod N. et af 2 Krydshvælv. dækket Kapel og længere mod Ø. et Sakristi (nu Ligkapel), begge af Munkesten. Smukke Kirkegaardsportaler fra 18. Aarh. Altertavle fra 1844 af Roed; Prædikestol fra 1629 med samtidig Himmel, med Casp. Bartholins og Hustrus Vaaben, og Opgang; romansk Granitfont; barokke Stolegavle. Ved øverste Stol mod S. Tavle med Vers til Minde om Fr. V's Nærværelse ved et Amagerbryllup 1748*). (Opmaal. ved Foren. af 3. Dec. II 1904). Bl. de talrige Gravminder er det ældste en Sten over Præsten Lars Nielsen, † 1566, indmur. bag Alteret. Mange Sten, mest over velhavende Amagerbønder, findes dels i Kirkens Gulv, dels udv. opstillet langs Muren (se Heilskov, i Aarb. f. Kbhvns. A. 1917 p. 64). — Paa Kirkegaarden er begr. Forf. Hans Egede Schack, † 1859.

Præstegaarden er efter en Sten med Indskr. over Indgangsdøren opf. 1791 af Sognepræst Lambert D. Bruun; forskellige gamle Bygningsmaterialer som Døre, Indfatninger og Smedejærngelænderet ved Stentrappen kan tyde paa, at Traditionen har Ret, naar den siger, at Gaarden er blevet opført af Materialer fra det nedbrudte Hørsholm Slot.

Taarnby hed ogsaa i Middelalderen „Borgby“ (c. 1185 Burgbu; endnu 1370 forekommer Navnet); rimeligvis har her ligget en af Biskop Absalon opf.(?) Borg, hvori Taarnet har været fremherskende. — Ved „Ladegaard“ er fundet Fundamenter og Munkesten.

Kastrup Sogn (Taarnby Km.), som $\frac{1}{2}$ 1918 i gejstl. Hens. udskiltes af Taarnby S. (Bkg. af $\frac{22}{12}$ 1917), omgives af Kbhvn., Taarnby S. (hvertill Grænsen mod V. er Amager Landevej, mod S. Petersdals Jorder), og Øresund. Kirken ligger c. 5 km SSØ. for Kbhvn. De lerede, frugtbare Jorder er mod Ø. ved Strandkanten af lettere Beskaffenhed. Til Sognet hører Saltholm i Øresund, c. 5 km fra Amagers Kyst, med *Svaneklapperne* (se p. 257) ved dennes Sydspids. Gennem Sognet gaar Amagerbanen.

Statistik se under Taarnby.

*) Aar 1314 stadfæstede Roskildebispen Frue Kirkes Rettighed til Kirken; fra Kbhvns Kapitel overgik den til Universitetet, men anføres dog ikke i Fundatsen 1539. Efter Sagnet var Kirken en af de faa Bygninger, der skaanedes paa Øen af de Svenske 1658, fordi Karl Gustav selv befalede, at den ikke maatte røres, til Belønning for Præstens Koldblodighed; han blev rolig staaende paa Prædikestolen, medens alle andre flygtede, da Kongen traadte ind i Kirken.

I Sognet Sogne-, Fabriks- og Stationsbyen **Kastrup**, (c. 1370 Karstorp) — 1916. 2288 Indb. (1830: 468, 1911: 1920 med flg. Erhverv: Landbr. 156, Fiskeri 133, Haandv. 970, Handel 270, Transport 92, Rentenyde. 66) — med Kirke, Præsteb., Raadhus for Taarnby Komm. (i den gl. Skole), Skole (nyopf. 1907), Mellemskole, Epidemihus, Bank (opr. 1919), Strandkontrolst., Politist., Jærnbanest., Telegrafst. og Postkontor, Havn (3,7 m), till. A/S „Ny Kalkbrænderi“, Understøttelses- og Spareforen. (opr. 1877, ¹/₃ 1918: Indskud 56,458, Reservef. 3934 Kr.), Gæstgiverier (Kastruplund m. fl.), en Del Handel og Haandv. og fl. store Fabrikker, hvorved de fleste Indb. har deres Erhverv; dog har Fiskeriet ogsaa særlig Betydning (1917/18 fiskedes af 54 Fiskere, hvoraf 30 helt levede af Fiskeri, med 20 Motor-, 7 Sejl- og 15 Robaade for 107,540 Kr.). Det i sin Tid bestaaende Bjergelav er nu ophævet. Af Fabrikker nævnes: *Kastrup Glasværk*, opr. 1847 af Grev C. C. S. Danneskjold-Samsøe, A/S fra 1873, der ogsaa ejer „Hellerup Glasværk“ („Godthaab“ ved Helsingør er solgt); Aktiekap. 1918 2³/₄ Mill. Kr.; fra 1907 drives det i nøje Tilslutn. til „De foren. Glasværker“ og „Frederiksberg Glasv.“; Fabrikken, med et Areal af 1,1 ha, har egne Arbejderboliger (1,6 ha) og eget Bolværk ved Havnen; 1918 c. 250 Arbejd., produc. Flasker, Emballage- og Husholdningsglas. Kalkværket *Kastrupværk*, hvortil hører et stort ældre Bygningskompleks, i 1918 32 Arbejd.; Produktionen var en Tid i Aftagen, men er atter steget, efter at Værket i 1899 er overgaaet til A/S „Ny Kalkbrænderi“, der s. Aar opførte en ny Kalkovn (med 14 Kamre), 1907 en Kalksandstensfabr., der aarl. prod. c. 8 Mill. Sten, og 1913 egne Arbejderboliger; 1918 genoptoges Kalkbrydningen paa Salt-holm. *Nordisk Benzin-Kompagni*, opf. 1911 ved Havnen mod S., er et Benzin-aftapningsanlæg med 4 Benzinbeholdere. *A/S Dansk Svovlsyre- og Superfosfatfabr.*, opr. 1892 (Aktiekap. 5 Mill. Kr.), beskæft. 150 à 200 Arbejd. og udgør et større Komplex N. for Kastrup med egen Jærnbanest. (Syrevej) og Dampskibsbro samt Dampskibe og Lægtene. Dampvæveriet *Carstensminde* (første Dampjaquarvæveri i Danm., anl. 1870 i Kbhvn., 1882 flyttet hertil), beskæft. c. 100 Arbejd. *Kbhvns. Margarinefabr.*, anl. 1890; c. 16 Arb., prod. aarl. c. 1 Mill. kg. *Harsen & Schliers Olietøjsfabr.*, anl. 1908; 1918: 28 Arbejd. og c. 150 Syersker uden for Fabrikken. *A/S Dansk Porcellænsfabr.*, opr. 1917 (Aktiekap. 400,000 Kr.), Fabr. for teknisk Porcellæn, c. 130 Arb. og 20 Funktionærer. *A/S Dansk Plyds- og Møbelstoffabr.*, opr. 1897, c. 200 Arb. *A/S Excelsior*, opr. 1918, Konserverfabr. (Aktiekap. 200,000 Kr.). En Kartoffelmelsfabr., opr. 1918 og en Glykofefabr., opr. 1919; de 3 sidste i det tidligere „Kastrup Bryggeri“s Bygninger. Desuden nævnes en Elektroleptfabr. („Victoria“), „Dansk Three-ply Comp.“, for Træbehandling, en Maskinfabr., en Motorfabr., Baadebyggerier m. m.

I Sognet desuden *Taarnby Villaby* — 1916: 759 Indb. (1911: 671 med flg. Erhverv: Landbr. 49, Haandv. 381, Handel 133, Transport 41) — med Kbmshdl. *Nykro*, ved Landevejen. N. for Kastrup ligger *Kastrupfortet*, anl. 1886-87, et Led i Hovedstadens Søbefæstning. *Kastrupgaard* (c. 9,5 Td. H., c. 33 ha, alt Ager, stort Gartneri).

Paa *Nordre Røse*, en Stengrund c. 2 km uden for Kastrup, er 1877 bygget et Fyrtaarn af Granit, hvis Underdel har Form som en omvendt spidsgattet Baad for at modstaa Isdriften; Fyret viser hvidt, rødt og grønt Lys, Blinkfyr og Fyr med Formørkelser, og der gives Taagesignal med Sirene; Taarnets Højde er 17, Flammens Højde 14 m; i 1906 blev Lanternen fra Skagens Fyr opsat her. Paa *Saltholm* (1231 Saltholm), der er 1602 ha (deraf Svaneklapperne c. 15) og har 115 Td. H. (Ejds. 350, Jordv. 335), ligger Batterier for Kystartilleriet, en Gaard (*Holmegd.*),

et Par mindre Jordbrug og to Landingsbroer, Barakkebro og Lusebro. N. for Øen ligger *Saltholm Flak* med *Flakfortet*, bygget 1910-14.

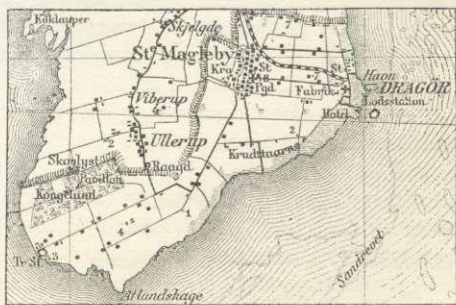
Kastrup S., een Sognekommune med Taarnby, hører under de p. 257 nævnte Kredse samt 1. Udskrivningskr. 16. Lægd. Kirken er selvejende.

Kirken, i det nordvestl. Hj. af Kastruplund, er opf. 1883-84 efter Tegn. af H. Ph. Schmidt af røde Mursten paa Granitsokkel, med Skifertag, bestaar af Skib, Kor og et c. 23 m højt Taarn; fladt Loft; den blev restaur. 1918. (H. A. Krøyer, K. Kirke, Kbhvn. 1884).

Kastrup, hvor der har ligget en Skanse, er et gmlt. Fabrikssted. Stenhugger, senere Hofbygningsinspektør og kgl. Bygmester, Jacob Fortling († 1761) anlagde, efter 1747 at have faaet Bevill. til at bryde Sten paa *Saltholm*, i 1749 med Statens Understøttelse et Kalkbrænderi, 1752 et Mur- og Teglstensbrænderi og 1755 en Stentøjs- og Sukkerformsfabr. i *Kastrup*, senere kaldet *Kastrupværk*, ligesom han gjorde Beg. til Havnen, byggede *Kastrupgaard* og flyttede hertil to andre af Staten paabeg. Virksomheder, nemlig 1754 et i Jyll. oprettet Okkerværk og 1760 Porcellænsværket ved *Blaataarn* ved *Langebro*. 1777 solgtes „Fajance-, Sukker-Form og Kalkfabrikken“ for 35,000 Rd. til *Nicolai Chr. Høpfner*, Direktør i Universitetets Bogtrykkeri († 1784), og *Chr. Ditlev Westerholt*; 1784 solgtes „*Kastrup Hovedgaard*“ (39 $\frac{1}{2}$ Td. H.) med Fabrikken for 41,000 Rd. af Skiftekommissionen for de to sidste Ejeres Efterladte til Major *Chr. Jørgensen* og Kancellird. *P. Jac. Hygom*, hvorefter Ejendommen med Fabrikken ved Auktion 1792 for 41,800 Rd. gik over til Justitsrd., senere Generalkrigskommissær *Ole Tønder Lange*, der i Beg. af 19. Aarh. (1810?) anlagde *Kastruplund*; derefter har den været ejet af *Kammerrd. M. Petersen*, der bl. a. uddybede Havnen, dennes Søn og (fra 1894) af *Brygger C. M. Larsen*; fra 1899 ejes det som nævnt af A/S „*Ny Kalkbrænderi*“.

Saltholm ejes nu udelukkende af *Amagers Hartkornsejere*, som 1873 ifl. Lov af 20/s s. Aar købte Ejendomsretten af Staten for 62,000 Kr., og bruges til Græsning; hver Sommer græsser der mange Hundreder Stk. Hornkv. og Gæs; noget af Jorden er dog som ovfr. nævnt opdyrket. Øen er bekendt for sin gode Jagt, især paa *Harer* og *Fugle*. *Kalkstensbruddene*, som paabegyndtes ved *Midten* af 18. Aarh. (1870 var der endnu 3), har i en Række Aar været ubenyttede, da man fik *Kalkstenen* billigere fra *Limhamn* i *Sverige*, men er nu atter tagne i Brug. Paa *Nordenden* findes Spor af en *Barakke*, der under *Pesten 1711* skal have tjent som *Sygehus* for *Amager*, ligesom *Stedet* dengang ogsaa skal være benyttet som *Begravelsesplads*. — *Svaneklapperne* er siden 1904 fredede og udlagte til *Fristed* for *Fugle*. — Øen har sikkert først i den senere Oldtid høvet sig over *Havfladen*. *Oldtidsmindesmærker* og *Oldsager* kendes ikke. I *Kong Vald. Jrdb.* nævnes, at her var *Lim* (?: *Kalksten*). 1230 skænkede *Kongen* Øen til *Roskilde Bispestol*, og 1280 gav *Biskop Stig Kbhvns. Borgere Ret* til her at bryde *Kalksten* uden at svare *Told* eller *anden Betaling*.

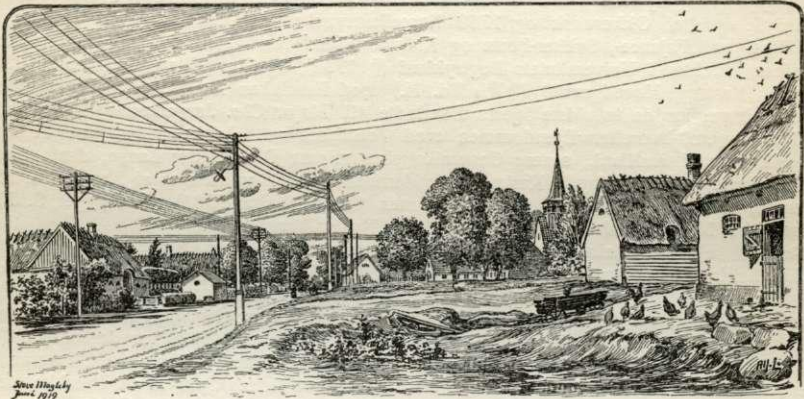
Store-Magleby Sogn (*St.-Magleby Km. og Dragør Km.*), den sydl. Del af Øen, begrænses af *Taarnby S.*, *Sundet*, *Køge Bugt* og *Kalvebodstrand*. *Magleby Kirke* ligger c. 9 km S. for *Kbhvn.* *Jorderne* er mulderede og meget frugtbare, ved *Kysten* er der mindre *Engstrækninger*. Mod *SV.* ligger Øens eneste *Skov*, *Statskoven Kongelunden* (*Lystskovdistriktet*). Ved *Dragør* er der i de senere Aar fremstaaet en betydelig *Villabebyggelse*, og *Stranden* her søges meget som *Badested*. Gennem *Sognet* gaar *Amager Landevej* og *Amagerbanen*. Sognet er delt i to Sognekommuner: *St.-Magleby* og *Dragør Kommune*.

St.-Magleby Km. **Befolkning** i 1916: 1268 (1801: 642, 1901: 974), boende i 175 Gaarde og Huse. Det saml. **Hartk.** (med Dragør) (1905): 257 Td.; 75 Gaarde med 195 og 416 Hse med 12 Td. Hartk. samt 37 jordløse Hse. **Ejdsk.** (1916): 4,036, deraf **Jordv.:** 2,184. **Areal:** 1601 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 48 ha, Rug 129, Byg 224, Havre 164, Blands. til Modenhed 9, Kartofler 237, Foderroer 83; Brak udgjorde 26 ha, Grønfoeder og Græsning 366, Haver o. l. 27, Vandar. 5. **Kreaturhold** (1919): 405 Heste, 457 Stk. Hornkv. (deraf 244 Køer), 13 Geder, 66 Faar, 281 Svin (1914: 510).

Dragør Km. **Befolkning** i 1916: 2085 (1801: 1583, 1850: 2309, 1901: 1609), boende i 389 Gaarde og Huse. **Ang. Hartk.** se under *St.-Magleby*. **Ejdsk.** (1916): 3480, deraf **Jordv.:** 745. **Areal:** 158 ha, hvoraf (1912) besaaet med Rug 4 ha, Havre 2, Kartofler 13, Foderroer 2; Grønfoeder og Græsning udgjorde 83 ha, Haver o. l. 3, Skov 2, ubenytt. 5. **Kreaturhold** (1919): 63 Heste, 58 Stk. Hornkv. (deraf 40 Køer), 8 Geder, 7 Faar, 16 Svin (1914: 27).

Gade i St.-Magleby.

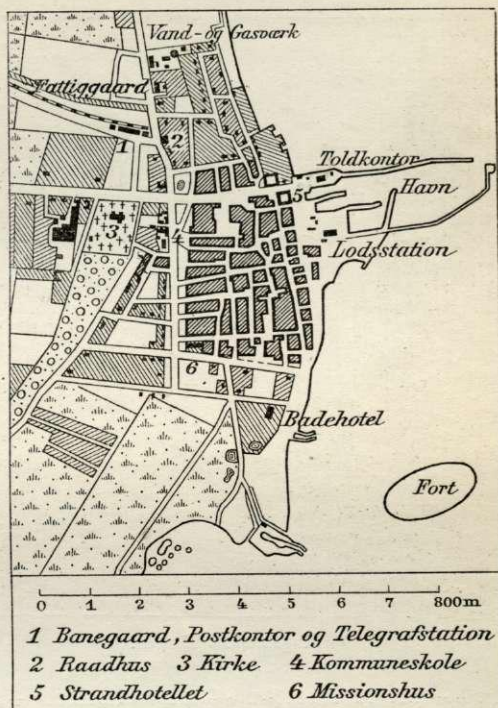
I *St.-Magleby* Km.: Byen **St.-Magleby** (c. 1370 Makleby søndræ) eller *Hollænderbyen* ved Landevejen, hvor den drejer af mod Ø. til Dragør — 1916: 1035 Indb. (1801: 642, 1890: 979) — med Kirke, Præstegd., 2 Skoler (den søndre paa Fælleden), Bageri, Museum (paa Gaarden „Hollands Minde“; Museet ejes af en Foren., og der paatænkes opf. en særlig Amagergaard til det), Jærnanest. og Posteksp. Byen har et gammeldags Præg og gør med sin brolagte Hovedgade et pynteligt Indtryk. I *Kongelunden* (c. 167 ha med 20 Td. fuld Skovskuldsh.) er der kgl. Fasaneri, Bolig for Opsynsmd. og Fasanjæger, Traktørsted og Anlægsbro for Baade. Ved Skoven *Kongelunds batteriet* (anl. 1914), et Led i Hovedstadens Landbefæstning.

I *Dragør Kommune: Dragør* (1341 Drakør), købstadslign. Landsby paa Østkysten — 1916: 2085 Indb. (1911: 1628 med flg. Erhverv: Landbr. 42, Fiskeri 104, Haandv. 540, Handel 297, Transport 310) — med Filialkirke, Missionshus (opf. 1897), Raadhus (opf. 1914), Kommuneskole med 3 Bygninger: Drengeskolen (opf. 1827), Pogeskolen (1860) og Pigeskolen (1891), med ^{81/12} 1917 i alt 260 Børn og 5 Lærere og Lærerinder, samt Realskole, som tænkes forenet med Kommuneskolen, saa det bliver en syvkl. Skole med købstadsmæssig Skoleordn., og fl. private Smaaskoler; endvidere en komm. og en privat Alderdomsbolig, Gas-, Vand- og Elektricitetsværk (1906), mange handlende og næringsdrivende, Restaurationer (Strandhotel, Badehotel m. fl.) m. m. samt Endestation for Amagerbanen. Byen

har en forholdsvis stor, indtil 3,2 m dyb Havn med s. Dybde i den c. 300 m lange og 30 m brede Rende, der fører ind til den; ved Havnen Havnefy, Lodsstation, Strandkontrol- og Karantænest. Byen har Postkontor og Telegrafst. — Kommunen ejer et c. 130 ha stort Areal, hvoraf de 110 Engjord, købt 1810 af St-Magleby og mest udlejet til Græsning og Blegning; til det sidste anvendes c. 25 ha, men Blegeriet, som ellers beskæftiger en Del Mennesker, har ligget stille under Verdenskrigen.

Befolkningens vigtigste Erhverv er Søfart, Lodseri, Bjærgning og Fiskeri, dertil nogen Industri og Handel, hvilken sidste i de senere Aar har taget stærkt til ved Byens Udvikling til Landliggerby; mod SØ. ligger Villakvarteret *D. Sydstrand*, mod N. *D. Nordstrand*, *D. Frstrand* og *Løkken*. Indtægterne fra Søen er dog aftaget meget i de senere Aar. I 1878 havde Byen 78 Skibe og Baade med 12,242 Tons, i 1893 49 Sk. med 3,389 T., men de fleste er bortsolgt under Krigen, 1919 er der kun hjemmehørende en Galease paa 49 T. Lodseriet, hvis Privilegium stammer fra 1684, bestyres af en Lodsoldemand og har 6 Lodser. Det har tidl. været større, med 50 Lodser og en Lodsinspektør; 1877 lodsedes 5597, 1895: 1250, 1911: 370 Skibe; i Krigstiden har der været stort ekstra Arbejde med Lodsning af Skibe gennem det tyske Minefelt S. for Drogdens Fyrskib*). Lods-huset, opf. 1827 paa Havnepladsen; har et 17 m højt Ud-
 kigstaarn, der bruges af Lodserne og Marinen. Lodsinspektøren var tidl. fung. Toldkontrollør; fra 1911 findes en Overtoldrorsbetjent med Bolig i Toldbyg. paa Havnepladsen; til Toldstedet hører Baad. Bjærgningsvæsenet var tidl. kommunalt, og de betydelige Indkomster kom hele Byen til Gode efter et kompliceret Delingssystem; fra 1910 er der et privat Bjærgelav, der selv vælger sin Bestyrelse. Det indbragte 1888: 109,800, 1895: 12,815 Kr., men har ligget stille under Krigen; nu er det igen i stærk Opkomst. Et betydeligt Sildefiskeri drives om Efteraaret i Sundet, tidl. mest af fremmede Fiskere, nu af stedlige Fiskere; c. 20 Baade med 40 Mand. Af Industri nævnes Væveri (opr. 1889, tilh. Levin & Salomonsen), der nu er Klæd-
 væveri med Maskindrift; tidl. stod det i Forbindelse med et betydeligt Hjemme-

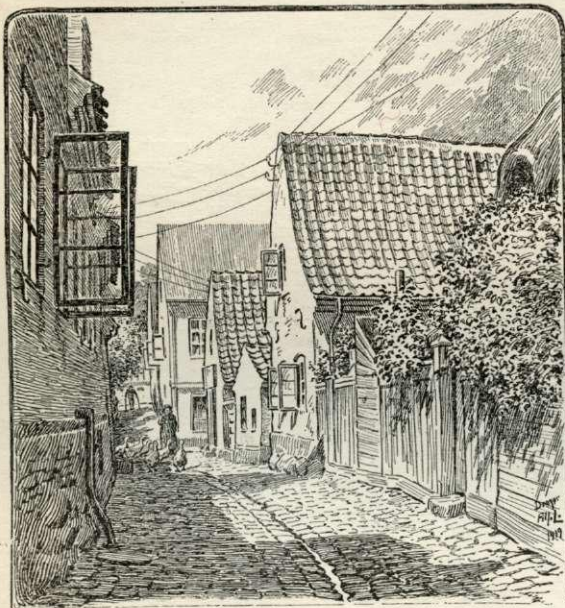
Kort over Dragør i 1:15000.

*) *Drogdens Fyrskib* (opr. 1838) ligger ved en Stenflak, „Kvartus' Grund“, SØ. for Amager ved Drogdens sydl. Indløb; det har hvidt Blinkfy, Flammens Højde o. H. 10 m; der gives tillige Taagesignaler [2 Knald hver 10. Minut]; paa Fyrskibet er Station for Dragør Lodser, som lodser hele Sundet.

væveri, hvor Byens talrige Sømandsenker fandt Beskæftigelse. Desuden Dragør Jærnstøberi. Begge disse Virksomheder ligger dog paa St.-Magleby Grund.

Byen har endnu bevaret et ejendommeligt gammeldags Præg, der minder om Landets smaa Havnestæder (Marstal). Gaderne i den gl. By er snævre, tit med Rendesten i Midten, Husene tæt sammenbyggede, ofte med 2 Stokv. og ret ensartede; Bindingsværk er fremherskende. Man lægger Mærke til de smaa bitte Haver med deres krogede Hyldebuske og Stokroser langs Husene og de talrige Gæs, som færdes frit paa Gaderne og langs Stranden. De ældre Kvinder bruger

Magstræde i Dragør.

endnu deres Nationaldragt. Gadernes Navne synes at være kopierede over det gl. København (f. Eks. Gotersgade, Fiolstræde, Kattesundet, Magstræde, Store- og Lille-Kongensgade, Skt. Pedersstræde). Af gamle Bygninger nævnes det gl. Bylokale paa Havnepladsen ved Lodshuset, opf. c. 1680, i Bindingsværk med Karnapper; oprindl. Oplagssted for Bjærgningsgodset. Til det nye Dragør maa regnes, foruden de nævnte Villakvarterer, Bebyggelserne langs Landevej og ved Stationen. S. for Kirken ligger et offtl. Anlæg; S. for Havnen ligger det i 1914 opf. *Dragørfort*.

Dragør Kommune indtog tidligere en mærkelig Stilling i kommunal Henseende; dens Vedtægter stadfæstedes af hver ny Konge, og den styredes af en Foged, der opr. valgtes paa Livstid, fra 1898 ændredes dette til 8 Aar; desuden af 4 andre valgte Medl. af Byforstanderskabet. Fra $\frac{1}{3}$ 1910 afløstes dette dog af den alm. i Landkomm. gældende Kommunalforfatning.

Magleby S. hører under de p. 257 nævnte Kredse samt 1. Udskrivningskr.' 17. (Magleby) og 18. Lægd (Dragør). St.-Magleby Kirke ejes af Hartkornsejerne, Dragør Kirke af Kommunen.

St.-Magleby Kirke, der er meget bred, med 5-600 Siddepl., har intet tilbage af den oprindl. middelalderlige Bygn., da den helt er ombygg. 1611 (brændt af de Svenske 1658?) og 1731, om hvilke to Ombygninger der er bevaret Mindetavler. Kirken bestaar af Skib med Tagrytter og Spir (paa Fløjen: 1731) ved Vestgavlen og tresidet Afslutn. mod Ø. med afvalmet Tag samt mod N. et lille Sakristi (nu benyttet til Varmeapparat). Altertavlen er et nyt Billedskærerarb. i got. Stil; Alterbilledet skal være af Th. Wegener. Romansk Granitfont med Rebsnoing. Prædikestolen, med Lydhimmel og Opgangsdør, er i sen Renæssancestil; paa et Topstykke over Dørløjen staar: „Pastore HE Masio et prætore PIP Anno 1614“. Paa Væggen et lille Egetræskruciifix fra c. 1520 og et

Maleri fra 17.-18. Aarh. af Christus paa Korset. Prægtig Malmlysekroner fra 1617, der har været i Grubbeslægten's Eje og i 1730 skænkedes til Kirken. I et Rum S. for Indgangen findes fl. Levninger fra den ældre Kirke, deribl. den gl. Altertavle fra 1580 med 6 Skrifteletter og to Stolegavle af Fyr med Indskr.: „Schultheis sein Stul, Anno 1611“; smstds. ogsaa Kirkens ældste Ligsten over Johs. de Barken, † 1409, samt en anden Sten over Schouten Dirk Cornelissen, † 1817. Af andre Gravminder nævnes en Marmorsten i Koret over Præsten Mag. P. Olrog, † 1788. — Paa Kirkegaarden en 4,4 m høj Sandstensstøtte, sat af Admiral J. C. Krieger til Minde om 25 af hans Folk, som faldt ^{20/10} 1808 i Kampen under Falsterbo (fred. af Marinemin.), og Mindesten over Salmedigteren, Præsten H. A. Timm, † 1866, som har forf. mange Vers paa Gravstene paa Kirkegaarden. (Om Indskr. se C. Heilskov i „Aarb. for Kbhvns. A.“ 1917, p. 76).

Præstegaarden (ejet af Hartkornsejerne) benyttedes lige til Chr. VIII af Kongerne som Opholdssted under Jagten; i vestre Fløj er indmuret en Sten med Fr. III's og Sophie Amalies Navnetræk og Indskr.

Store-Magleby nævnes allerede i Middelalderen under Lunds Ærkebispes stol og i Forliget 1370 mellem Vald. Atterdag og Hanseaterne. Om dens Besættelse af hollandske Familier under Chr. II er allerede talt (S. 257). Som Vidnesbyrd om dens Betydning kan maaske tjene, at den i den nyere Tid fik sit eget Segl og i lang Tid bevarede sine særlige Institutioner. Der prædikedes saaledes indtil 1731 kun Hollandsk eller Plattysk i Kirken (1735 viedes det første Par paa Dansk, indtil 1811 prædikedes der baade Tysk og Dansk*), og indtil 1818 havde Byen sin særegne Rettergangsmaade efter holl. Mønster. Øvrigheden bestod af Schouten (Fogden), som valgtes af Gaardmændene, og af 7 af alle Beboerne hvert Aar valgte Schöppens; disse 8 Mand udgjorde „det lille Raad“; men var der vigtige Sager til Afgørelse, tiltraadte de 2 foregaende Aars Schöppens, og disse 22 Mand udgjorde „det store Raad“. Byen har ogsaa til den senere Tid haft sin egen Forligskommission. (C. Nicolaisen, i „Aarb. f. Kbhvns. A.“ 1916 og 1917).

I Nærheden af Store-Magleby stod ^{10/10} 1658 den bekendte „Turnering“ mellem de Danske under Ulr. Chr. Gyldenløve og Hans Ahlefeldt og de Svenske under Wrangel, hvilken overværedes af begge Kongerne og endte med de Svenskes Nederlag, som nær havde kostet Karl Gustav Livet.

Dragør Kirke er opf. 1882-85 (indv. ^{25/4}) efter Tegn. af Arkt. Wessel, i Spidsbuestil af røde Mursten med Granitsokkel og bestaar af tresidet Kor, Skib med Vaabenhus mod N. og Taarn mod S. nærmest Koret. Taget er dækket med Skifer, Tagværket er indv. i Skibet synligt og dekoreret. Alterbillede (Christus) af F. C. Lund (1884). I Midtergangen hænger et Skib og to smukke Messingkroner. — Paa Kirkegaarden et Ligkapel.

Dragør Marked havde ikke ringe Betydning i Middelalderen paa Gr. af det store Sildefiskeri i Sundet og var en vigtig Plads for Hansestæderne, navnlig i 14. og 15. Aarh. I det Forlig, som Vald. Atterdag maatte indgaa med Hansestæderne 1370, maatte han indrømme disse de tidligere Rettigheder, som de havde haft paa Amager (Nedsalting, Handel med indførte Varer og Udslibning); 1396 havde Deventerne Tilhold paa Dragør, 1470 havde Stettinerne Leje her. I Helsingørs Købstadsret af ^{2/6} 1426 tilsiges der Byens Borgere „saadanne Privilegier, Friheder og Fordele, som andre vore Borgere og Købstadsmænd paa vore Markeder og Sildelejer, som ere Skanør, Falsterbo, Malmø og Dragør“ (ligeledes nævnes Dragør i Helsingørs Privilegiens Stadfæstelse af ^{3/7} 1456), og 1475 forordnede Chr. I, at de af Hanseaterne opkøbte Stude kun maatte udføres over Ribe, Assens, Falsterbo og Dragør. Thurah omtaler i sin Beskrivelse af Øen, at Hanseaterne havde haft 700 Boder ved Dragør; men ogsaa flere kbhvnske Kirker og Klostre vides at have haft Boder der, saaledes Vor Frue Kirke, flere Altene i Skt. Nicolai Kirke, endvidere Graabrødreklosteret og vistnok ogsaa Helligaandshuset. Der er fundet Spor af disse Sildeboder paa Markerne N. for Byen; men maaske der ogsaa har ligget en Del mod S. I Beg. af 16. Aarh., da Byen i øvrigt allerede var i Tilbagegang paa Gr. af det aftagende Sildefiskeri, fik Kronen selv sit Salteri ved Dragør; 1574 afstod Kronen en Del af sine Ejendomme her til Hollænderne. Dog har Byen vist endnu en Tidlang

1648

*) Paa en Vinkande, skænk. Kirken 1730 af en af de sidste holl. Præster, Jac. Hummer, staar: Komt niet hier toe als onbereidt dat kost uw' eeuwig Zaligheid Maar eet en drink in vast gelove Zou neemt u Godt in zyn vertrouwe.

hævded sig som en betydelig Fiskerby. Til St.-Magleby, til hvilken Dragør i længere Tid var knyttet baade i kirkl. og retsl. Hens., var Forholdet ikke godt; og Beboerne søgte i mange Aar hellere Taarnby Kirke.

De kirkl. Forhold paa Dragørlejet i Middelalderen var ganske ejendommelige. 1436 fik Augustinerordenen af Klosteret Stargard i Pommern Privilegium paa at oprette et Kapel paa Staden Treptows Fed. Kapitlet i Kbh. fik Ret til at opstille et transportabelt Alter paa Markedspladserne, og i Nyenstræte havde Roskilde Sortebrødrekl. et Kapel. Kbhs. Graabrødrekl. havde S. for Toldboden Kirke og Hus, hvilke 1530 overdroges Kbhs. Slotskriver Peder Villadsen, indtil Bestemmelse blev truffet, om de igen skulde blive til Kloster eller andet kirkl. Brug.

Dragør Indvaaneres Vedtægt fra 1749 er trykt i P. Bjerge og Th. Søegaard, Dske Vider og Vedtægter, I, p. 85 fl.

Kongelunden, der tidligere hørte til St.-Magleby Overdrev, blev 1818 overladt til det kgl. Landhusholdningsselskab ved dets Præsidents, Gehejmerd. Jonas Collins Foranstaltning paa 20 Aar til Skovkultur, hvorefter Areallet med de Træplantninger, der havde fundet Sted indtil den Tid, uden Godtgørelse atter skulde tilfalde St.-Maglebys Hartkornsbrugere; men efter de 20 Aar blev Overdragelsen fornyet paa lige saa langt et Tidsrum, og 1845 købte Staten Skoven for 20,000 Rd. Den er bevokset med Eg og Naaletræer og andre Træsarter, for det meste plantede mel. hverandre. Nu benyttes den udelukkende til kgl. Fasaneri (8-900 Fasaner), som blev anl. 1845 af Hofjægerm. E. C. F. Løvenskiold († 1861), for hvem der 1862 rejstes en Granitstøtte med Portrætmed. ved Skæringspunktet af de to Hovedveje, de eneste, ad hvilke Skoven maa befærdes; ligeledes er der ved Hovedvejen af Kongen 1899 rejst en Mindesten for ovenn. Collin.

Litt. Chr. Nicolaisen, Dragørs Fortid og Fremme, Kbh. 1887 (hertil Anm. af J. P. Schmidt, Kbh. 1887); s. Forf., Dragør i Middelald., i Fra Ark. og Mus. II.

Hvidovre Sogn, fra 1916 udskilt i kirkl. Hens. fra Valby Sogn i Kbhvn., omgives af Kbhvn. (Timotheus Sogn, Valby vestre Sogn), fra hvilket det skilles ved Harrestrup Aa (Dammussøens Afløb), Kalvebodstrand, Sømme Hrd. (Brøndby-Øster S.) og Rødovre S. Kirken ligger c. 6 km VSV. for Kbhvn. De jævne og lavtliggende Jorder (højeste Punkt 10 m) er lermuldede og frugtbare; langs Stranden nogle ubetydelige Sandstrækninger. Ved Nordgrænsen gaar Kbhvn.-Roskilde Banen, nær Stranden Gl. Køge Landevej.

Befolkning i 1916: 767 (1801: 1148, 1850: 1847, 1901: 559), boende i 127 Gaarde og Huse. Det saml. **Hartk.** (1905): 209 Td.; 31 Gaarde med 196 og 79 Huse med 13 Td. Hartk. samt 4 jordløse Huse. **Ejdsk.** (1916): 3352, deraf **Jordv.**: 2127. **Areal:** 946 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 73 ha, Rug 70, Byg 164, Havre 111, Blands. til Modenhed 17, Kartoffler 8, Foderroer 43; Brak udgjorde 79 ha, Grønfoder og Græsning 233, Haver o. l. 70, ubenytt. 28, Vandar. 3. **Kreaturhold** (1919): 148 Heste, 150 Stk. Hornkv. (deraf 114 Køer), 23 Geder, 12 Faar, 585 Svin (1914: 509).

I Sognet Byen *Hvidovre* (c. 1370 Aworthæ ydræ, 1613 Offre ydre — el. Nedre Ovre el. Ovre ved Stranden i Mods. til Aworthæ øffræ el. Øvre-Ovre, c: Rødovre) med Kirke og Skole. — Større Gaarde: *Holmegd.* (1916: 12.5 Td. H., Ejdsk. 124, Jordv. 87; c. 48 ha, deraf 45 Ager, 1 Eng); *Beringgd.* (16,1 Td. H., Ejdsk. 255, Jordv. 215; c. 81 ha); *Spurvegd.* i Hvidovre By (13,3 Td. H., Ejdsk. 134, Jordv. 100; c. 60 ha, deraf 49 Ager, 2 Eng). Andre Gaarde: *Bredegd.* (c. 9,5 Td. H.) og *Bredalsgd.* (c. 9 Td. H.). Paa *Svendebjærggd.* er et af Frelsens Hær ^{28/6} 1919 indviet Arbejds- og Optagelseshjem for unge Kvinder.

Hvidovre S., en egen Sognekommune, har Tingsted i Kbhvn. og hører under Kbhvns. Amts søndre Birks Rets- og Politikr., Kbhvns. Amtstuedistr., Kbhvns. Amts søndre Lægekr., Amager Skatte- og Skyldkr., Amtets 4. Folketingsvalgr.,

Gl. Kbhvns. Amts Forligskr. og 1. Udskrivningskr' 15. Lægd. Kirken tilhører Vor Frue Kirke i Kbhvn.

Kirken, en uanselig gulkalket Bygn., er opf., efter at den gl. Kirke var nedbrudt af de Svenske 1658 og Materialet anvendt til deres Lejr. Den bestaar af Skib, med fladt Loft og uden særskilt Kor, Vaabenhus mod S., Korsfløj mod N. og Taarn mod V.; Skibet er opf. af Kridtsten, Vaabenhus og Taarn af smaa Mursten, Korsfløjen af udmuret Bindingsværk. Paa Taarn og Vaabenhus findes en i Sten udhugget Krone, paa Vestsiden af Taarnet staar: 1790; paa Korsfløjens nordre Væg er indmuret en Sten, der melder, at „Erik Lauritzen ^{15/9} 1675 har skænket Kirken sit Hus i Farvergaden, hvilket efter hans Død solgtes for to Tusinde Sletdaler, for hvilke denne Udbygning med Taarn og 3 Klokker blev bekostet.“ Nyere tarvelig Altertavle; Prædikestol i sen Renæssancestil (den gl. Døbefont er nu i Nationalmus.). Paa Skibets østre Væg 12 udsk. og forgyldte Figurer (Apostilene, Levninger af den gl. sengotiske Altertavle); paa nordre Væg et Maleri fra 17. Aarh., et Christushoved, hvorunder staar: „Dises Bild Christi Gestalt wie es Lentules hat abgemalt und geschicht gen Rom den Senat von Jherusalem aus der Stat“, og (under en lige Linie paa 18 cm): „Seinne Lengde est dise Lini 10 Mal“. (Indskr. ved C. Heilskov, Aarb. f. Kbh. A. 1917 p. 81).

Hvidovre hørte før Reform. vistnok til Kbhvns. Kapitel og kom derefter under Vor Frue Kirke i Kbh., fra 1573 som Anneks til 1. Kapellani; det var 1747-1891 Anneks til Frederiksberg, hvorefter det var et eget Sognekald, indtil det, efter at den østl. Del (Damhussøen, Valby og Vigerslev samt Kongens Enghave) ved Res. af ^{17/4} 1900 var udskilt i verdsl. Hens. og indlemmet i Kbhvn., ved Res. af ^{1/5} 1900 ogsaa i kirkl. Hens. blev lagt til Hovedstaden som Anneks til Valby østre Sogn; ved Res. af ^{1/2} 1916 blev det atter udskilt som selvstændigt Sognekald, der indtil videre betjenes af Sognepræsten ved Jesuskirken. (Om H. Præstekald se Rørdam, Kirkeh. Saml. 3. R. I).

Rødovre Sogn, Anneks til Vanløse, Kbhvn., omgives af Kbhvn., Hvidovre og Herlev S. samt Smørum Hrd. (Brøndby-Øster og Glostrup S.). Kirken ligger c. 8 km V. for Kbhvn. Jorderne er overvejende jævne (højeste Punkt Valhøj, 27 m, med trig. St.) og ret frugtbar. Mod Ø. grænser Sagnet til Damhussøen, yndet Udflugtssted for Københavnerne, der paa Sommeraftener i Tusindvis lejrer sig her med deres Madkurve. Gennem den nordvestl. Del af Sagnet gaar Kbhvns. Befæstning. Det gennemskæres af Kbh.-Roskilde Landevej og berøres mod S. af Banen til Roskilde.

Befolkning i 1916: 1581 (1801: 338, 1850: 534, 1901: 716), boende i 236 Gde og Hse. Det saml. Hartk. (1905): 246 Td.; 48 Gde med 221 og 84 Hse med 24 Td. Hartk. samt 4 jordløse Hse. Ejds. 1916): 5228, deraf Jordv.: 2699. Areal: 1145 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 67 ha, Rug 99, Byg 141, Havre 206, Blands. til Modenhed 16, Kartofler 14, Foderroer 57; Brak udgjorde 80 ha, Grønfoder og Græsning 234, Haver o. l. 120, Vandar. 12. Kreaturhold (1919): 311 Heste, 205 Stk. Hornkv. (deraf 164 Køer), 91 Geder, 88 Faar, 373 Svin (1914: 1213).

I Sagnet Byerne: *Rødovre* (c. 1370 Aworthæ øffræ, 1613 Offre øffire, ogsaa Øvre nørre el. Øvre ved Stranden; først ved Midten af 17. Aarh. blev Navnet R. det alm.), med Kirke (Præsten bor i Vanløse), 2 Skoler (den sidste opf. 1917), Gymnastik- og Forsamlingshus (1917), Skolehjemmet Prøven (opr. af „Fængsels-hjælpen“ 1908), Artillerikaserne (den tidl. Fattiggd. blev købt hertil 1901), Gartneriet Korsdal (købt af Kirkens Korshær 1918 til Oplæring af unge Mænd), Tarmrenseri og Pølsefabrik; *Islevmark* (c. 1370 Estløwe) med Skole (opf. 1917) og mange Gartnerier; *Søtorp*, Byggeforenings-Villaby ved Damhussøen — 1916: 234 Indb. (1911: 249 med flg. Erhverv: Landbr. 13, Haandv. og Ind. 195, Handel 34 — med c. 50 Villae, opf. 1902. — *Islevgd.* (16,6 Td. H., Ejds. 212, Jordv. 163; 101 ha, deraf Ager 86, Eng 6, Mose 6). *Tostegd.*, *Islevhus* Gd. Gaardene

ved Roskilde Landevej (*Hendriksholm* m. fl.) er 1918 solgte til Udstykning, og i Sognets sydl. Del foregaar en stærk Villabebyggelse. Der findes mange Gartnieri i Sognet. Ved Landevejen *Damhus Kro* (1688: Langvertsdamshuus).

Rødovre S., en egen Sognekommune, har Tingsted i Kbhvn. og hører under Kbhvns. Amts søndre Birks Rets- og Politikr., Kbhvns. Amtstuedistr., Kbhvns. Amts søndre Lægekr., Amager Skatte- og Skyldkr., Amtets 4. Folketingsvalgkr., Gl. Kbhvns. Amts Forligskr. og 1. Udskrivningskr. 27. Lægd. Kirken tilh. Staten.

Kirken er en lille, tidl. rød-, nu hvidkalket Kirke af Flensborgsten, det nederste af Murene dog af ældre Materiale (røde Munkesten); den bestaar af Skib, Vaabenhus og Taarn (dette først opf. 1837); Skibet har Bræddehvalving. Kirken ødelagdes i Svenskekrigen 1658-60, men genopbyggedes 1671 (paa Vestmuren en Sten med Fr. III's og Sophie Amalies Navnetr.). Men den nuv. Kirke synes ikke at være saa gammel. Alter fra 1594 med Bill. af A. Dorph fra 1886: Kristus paa Korset; Prædikestolen er delvis fra Renæssancetiden, men stærkt fornyet. Kirken blev restaur. 1904. Ved Kirkens Nordmur Ligsten fra c. 1700 over Anders Poulsøn Krag, Forvalter for Islevmark.

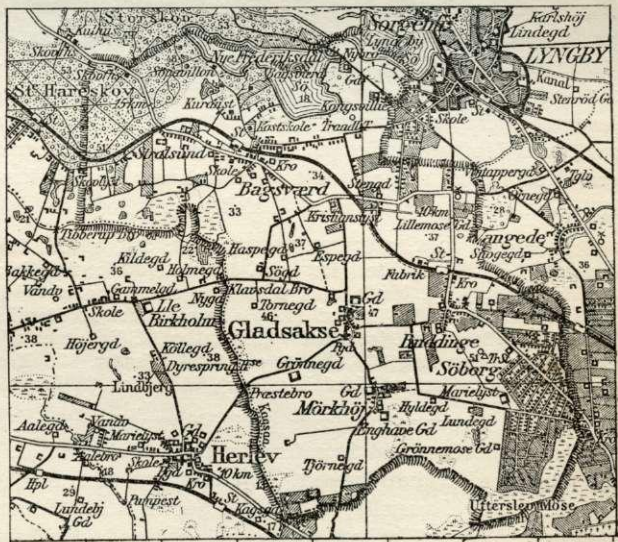
Til *Islevhus* knytter sig Minder om Torben Oxé; en Bro næved kaldes „Slotsherrens Bro“. — I en Indberetn. 1769 nævnes *Toste Gaard*, en større Gd., der forlængst var nedlagt.

N. for Hendriksholm ligger to Gravhøje, *Valhøjene*, den ene henved 4,5 m høj (se ovfr.), den anden næsten nedpløjet. I øvrigt kendes i Sognet kun Pladsen for enkelte, nu sløjfede Høje.

Rødovre hørte oprindl. ligesom Hvidovre til Smørum Hrd. og var tidl. et eget Pastorat. Efter at Kirken (tillige med Præstegaarden og de fleste Bøndergaarde) var blevet ødelagt af de Svenske, beordredes Beboerne $\frac{10}{4}$ 1660 at søge Brønshøj Kirke; 1671 blev det Anneks til dette Sogn; ved Udskillelsen fra Brønshøj i 1904 blev det et selvstændigt Sogn, men indtil videre henlagt til Vanløse S., med hvilket det udgør eet Pastorat. (Rørdam, R. Præstekald indtil 1671, i Kirkeh. Saml. 3. R. II p. 334).

Gladsakse Sogn

omgives af Anneksst Herlev, Smørum Hrd. (Værløse S.), Lyngby og Gentofte S. samt Kbhvn. (Brønshøj). Kirken ligger c. 9 km NV. for Kbhvn. De noget højtliggende Jorder er i den sydl. Del overvejende jævne og lermuldede, nordligere mere bakkede og sandede; Tinghøj, med trigonometrisk St., SØ. for Buddinge, er 51 m. Mod N. ligger den naturskønne, mod

N. af høje skovklædte Bakker begrænsede Bagsværd Sø, c. 122 ha, der helt hører hertil, mod NV. Fed- og Smørmose, fra hvilke Kagsaa løber mod S. og danner Sognets Vestgrænse. Til Sognet hører Aldershvile Skov og en Del af St.-Hareskov (2. kbhvn.ske Skovdistr.), der omgiver Bagsværd Sø mod S. og V.; mod Ø. staar Søen i Forb. med Lyngby Sø gennem Nybro; paa Højnæsbjerg ved Søen er

der Kælkebakke. Gennem den nordvestl. Del gaar Slangerupbanen og Landevejen Kbhvn.-Lynge-Slangerup.

Befolkning i 1916: 5637 (1801: 1102, 1850: 1536, 1901: 1754), boende i 877 Gde og Hse. Det saml. **Hartk.** (1905): 443 Td.; 66 Gde med 406 og 494 Hse med 35 Td. Hartk., samt 23 jordløse Hse. **Ejds.** (1916): 16049, deraf **Jordv.**: 5514. **Areal:** 2575 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 57 ha, Rug 226, Byg 252, Havre 355, Blands. til Modenhed 25, Kartofler 69, Foderroer 94; Brak udgjorde 96 ha, Grønfoder og Græsning 625, Haver o. l. 182, Tørvemoser 104, Skov 189, ubenytt. 7, Vandar. 146. **Kreaturhold** (1919): 554 Heste, 350 Stk. Hornkv. (deraf 237 Køer), 111 Geder, 112 Faar, 738 Svin (1914: 1584 Svin).

I Sognet Byerne: *Gladsaxe* (c. 1370 Glathsaxæ) — 1916: 109 Hse og 852 Indb. — med Kirke, Præstegd. og Skole (ny Bygn. under Opf.); *Mørkhøj* (c. 1370 Myrkøvæ); *Søborg Villaby* — 1916: 496 Hse og 2855 Indb. (1911: 272 Hse og 1579 Indb. med flg. Erhverv: Landbr. 100, Haandv. og Industr. 980, Handel 241, Transp. 100) — med Filialkirke, Skole (opf. 1907-8, Pavilionsyst., Arkt.: Mandrup-Poulsen), komm. Vandværk (1909-10) m. m.; *Buddinge* (1296 Budinghe) — 1916: 105 Gde og Hse og 832 Indb. (1911: 419 med flg. Erhverv: Landbr. 107, Haandv. 84, Handel 110, Transp. 20) — med Kommunkontor, Planteskole, Staalværk, Kbmshdl. m. m. og Jærnbanest., Posteksp. og Telegrafst.; *Bagsværd* (1186 Barsuerthe, Baksuerthe) — 1916: 167 Gde og Hse og 1098 Indb. (1911: 825 med flg. Erhverv: Landbr. 220, Haandv. 237, Handel 120, Transp. 57) — med Menighedshus (indv. $\frac{5}{11}$ 1905, Arkt. Schwensen), Skole (opf. 1906), højere Almen- og Kostskole (opf. 1908, Arkt. Henning Hansen), Asyl (1862), medicinsk Kuranstalt, „Hareskov“ (opr. 1908), Kro, Bank (opr. 1918, Aktiekap. 200,000 Kr.), Kbmshdlr., Savskæreri, Grus- og Stenforretninger m. m. samt Jærnbanest., Postekspedition, Telegrafst. og Filial af Slangerupbanens Oplandsbank. Gde og Hse: *Bagsværd Mose*, *Bagsværd Oredrev*, *Stralsund* og *Nybro*.

Større Gaarde: *Grønnegd.* (15,3 Td. H., Ejds. 135, Jordv. 103; c. 75 ha, deraf 67 Ager, 6 Eng, 1 Hus); *Gladsaxesgd.* (15,5 Td. H., Ejds. 115, Jordv. 85; c. 58 ha, deraf 30 Ager, 28 Eng); *Enghavegd.* (17,5 Td. H., Ejds. 140, Jordv. 115; c. 88 ha, deraf 68 Ager, 13 Eng); *Mørkhøjgd.* (24,4 Td. H., Ejds. 200, Jordv. 139; c. 98 ha, deraf 93 Ager, 5 Eng; 2 Huse); *Marielyst* (12,3 Td. H., Ejds. 120, Jordv. 88; c. 48 ha, næsten alt Ager). Andre Gde: *Kongsvillie* (*Kongshvile*), *Aldershvile*, *Højgd.*, *Maglegd.* *Lillemosegd.*, opr. 1886 af de Kellerske Aandssvageanstalter som Arbejdshjem for c. 100 aandssvage Mænd, med *Gammelmosehus*, opr. 1892, for 50 aandssv. Kvinder. I Sognet ligger som Led af Kbhvns. Landbefæstning *Gladsaxe-* og *Bagsværdfortet* samt *Tinghøj-* og *Buddinge Batteri*.

Gladsaxe S., en egen Sognekommune, har Tingsted i Kbhvn. og hører under Kbhvns. Amts nordre Birks Rets- og Politikr., Kbhvns. Amtstuedistr., Kbhvns. Amts nordre Lægekr., Lyngby Skatte- og Skyldkr., Amtets 2. Folketingsvalgkr., Gl. Kbhvns. Amts Forligskr. og 1. Udskrivningskr. 24. (Bagsværd) og 25. Lægd (Gladsaxe, Buddinge, Mørkhøj). Kirken tilhører Universitetet.

Gladsaxe Kirke er en romansk Kampestensbygning med Hjørnekvadere af Kridtsten. Den gl. Nordportal af skaansk Sandsten (se Mackeprang, i Aarb. f. n. Oldk. 1914 p. 165) er nu anbragt paa Vaabehuset. I got. Tid overhævedes Kirken, Køret nedbrødes, og Skibet forlængedes betydeligt mod Ø., mest med Munkesten, dog med Kridtstensbaand. Taarn i V. og Vaabehus i N., ligeledes sentmiddelalderlige og af s. Materiale. Moderne Altertavle med Maleri af J. Roed (1849): Den hellige Familie. Paa Skibets Vægge er ophængt Rester af en ældre Tavle af den første lutherske Type med mal. Skriftfelter;

romansk Granitfont; Prædikestol i Højrenæssancestil med Universitetets Vaaben paa Rygskjoldet; Degnestol fra c. 1550; det øvrige Stoleværk fra Beg. af 17. Aarh. Middelalderlig Klokke, støbt i Stralsund af Jac. Jode. Epitafier over Præsterne Sam. Thomsen, † 1619, Hans Nielsen Sæbye, † 1653, og Mikkel Sørensen Lemvig, † 1690, alle med Portrætmaal. (Lund, Mal. Portr. IX, 76 fig.); over sidste tillige en anselig Ligsten (Indskrifter se P. B. Grandjean, i Kirkeh. Saml. 5. R. IV, og C. Heilskov, i Aarb. f. Kbh. A. 1917 p. 87 fig.). — Paa Kirkegaarden Granitmindesten med Bronzebuste og Indskr. over Dr. C. A. H. Kalkar († 1886), der var Præst her 1843-68, og i hvis Tid Præstegaarden brændte 1849 med hans Samlinger og store Bibliotek (Maj 1919 ødelagdes atter Præstegaarden under en stor Brand i Byen), og Mindesmærke (med Portrætmed., af Jørgen Larsen) over Lærerforeningens Formand E. Sauter († 1901).

Søborg Kirke er opf. 1913-14 (indv. ^{20/12}) af Arkt. Alfr. Jørgensen og har kostet c. 70,000 Kr., hvoraf Staten gav de 30,000. Den er af Mursten paa Sokkel af raa Kamp, er hvidtet og bestaar af Skib og Kor (der er hævet noget over Skibsgulvet, og hvorunder er Kelder til Sakrlsti og Konfirmandstue), begge hvælvede, samt mod V. et Taarn med Hovedindgang og Vaabenhus med Bjælkeloft (Kirken er projekteret som en Korskirke med Sideskibe). Modelleret Alter og Alterbord (Billedhugger Bregnev).

Bagsværd har tidligere været et eget Sogn, hvis Kirke nævnes c. 1370 og nedbrødes efter Reformat., for at Materialerne kunde anvendes til Istandsættelsen af den gl. Bispegaard i Kbhvn., da denne 1539 skulde omdannes til Universitetsbygning.

Mørkhøjgd. har bl. a. været ejet af Legatsstifteren C. A. Ancker (fra 1851), senere af Fideikommisbesidder H. Brinck-Seidelin, † 1902, derpaa af Svigersønnen Kommandør C. L. With-Seidelin. — *Kongsvillie* er anl. i 1770'erne af Anna Erika Gleerup, Enke efter Landfysikus B. Wichmann. — *Aldershvile* er anl. ved 1780 af Juliane Maries Kabinetssekretær Th. Holmskjold, der lod den smukke, 1909 brændte Hovedbygning opføre, vistnok af fransk Arkt. Guione. Efter Holmskjolds Død 1793 ejedes den af den fra Mordet paa Gustav III kendte Grev Ludv. Ribbing (Friedrichson), som 1796 afstod den til sin Stiffader Baron C. Maclean, og han solgte den til Oberst P. L. Oxholm. Senere har den været ejet af Baron Stampe, som 1898 solgte den til Dir. Kühle; han solgte den 1900 til Fru A. Ewans, der 1911 afhændede den til et Konsortium.

En Petrus Nikleson de Bacswerthe, som førte samme Vaaben som Slægten Lunov, levede 1347. Fr. III skødede 1663 Gaard og Gods i Bagsværd til Raad og Kansler Th. Lente. — Peder Nielsen af Slægten Rani skrives 1349 „quondam dictus de Buthynge“.

Til Sognet har hørt Byen *Stokkerup*, som blev lagt til Jægersborg Dyrehave (se p. 295).

Tæt Ø. for Gladsakse ses to Gravhøje og N. for Byen en Høj; under Mørkhøj ligger den anselige, men en Del forstyrrede *Sneglehøj* og S. for Buddinge 2 Høje. Ved Anlæg af Kbhvns. Befæstn. blev *Tinghøj* SV. for Buddinge (se Hist. Medd. om Kbh. VI p. 499 fig.) og *Hyrdehøj* paa Bagsværd Mark udgravet; begge tilhørte Bronzealderen. Desuden kendes i Sognet Pladsen for nogle, nu sløjfede Høje.

Herlev Sogn, Anneks til Gladsakse, omgives af dette, Kbhvn. (Brønshøj), Rødovre Sogn og Smørum Hrd. (Ballerup S.). Kirken ligger c. 9 km NV. for Kbhvn. Jorderne er mod S. overvejende jævne og muldede, mod N. bakkede og en Del sandede. Nordgrænsen dannes af Værebro Aa; navnlig mod S. findes en Del Mosestrækninger. Gennem Sognet gaar Landevejen mell. Kbhvn. og Frederikssund og Frederikssund Banen.

Befolkning i 1916: 1060 (1801: 461, 1850: 778, 1901: 693), boende i 184 Gde og Hse. Det saml. Hartk. (1905): 194 Td.; 41 Gde med 181 og 110 Hse med 13 Td. Hartk., samt 6 jordløse Hse. Ejdsk. (1916): 3443, deraf Jordv.: 1899. Areal: 1184 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 46 ha, Rug 131, Byg 161, Havre 200, Blands. til Modenhed 20, Kartofler 27, Foderroer 62; Brak udgjorde 46 ha, Grønfoder og Græsning 361, Haver o. l. 53, Vandar. 17. Kreaturhold (1919): 215 Heste, 304 Stk. Hornkv. (deraf 190 Køer), 18 Geder, 91 Faar, 325 Svin (1914: 763).

I Sognet Byerne: *Herlev* (1268 Herløff, 1496 Synderherløffue) — 1916

107 Hse og 718 Indb. — med Kirke, Kapellanbl., Skole (1906, Arkt. Mandrup-Poulsen), Vandværk (1905), Kro, Jærnbanest., Posteksp. og Telegrafst.; *Hjortespring* med Skole — Større Gaarde: *Lille-Birkholm* (20,2 Td. H., Ejds. 200, Jordv. 133; c. 96 ha, deraf 88 Ager, 3 Eng); *Herlevgd.* (1916: 14,1 Td. H., Ejds. 180, Jordv. 150; c. 71 ha, deraf 66 Ager, 3 Eng). *Højergd.* (Højerupgd.).

Herlev S., egen Sognekommune, har s. Tingsted og hører under de s. Kredse som Hovedsognet samt l. Udskrivningskr. 26. Lægd. Kirken tilhører Universitetet.

Kirken er en sengotisk, overhvalvet Teglstenskirke uden særskilt Kor; et Taarn i V., et Vaabenhus i S. og et Kapel i N. er tilføjede endnu i Middelalderen. I 19. Aarh. blev Kirken underkastet en radikal Restaur., der har forringet dens hist. Værdi. Oprindl. Vinduer findes kun i Østgavlen, nemlig to spidsbuede omkr. et mindre, cirkelrundt, alle tilmurede. Kirken er sandsynligvis stiftet af Mathis Jensen, † 1480, som paa en Ligsten (indmuret i Vaabenhuset) kaldes tutor et fundator hujus ecclesie. I 1887 afdækkedes i Hvælvingerne Kalkmalerier fra Kirkens ældste Tid, hvoraf dog kun to restaureredes: Skt. Jørgens Kamp med Dragen og Treenigheden mell. Maria og Johs. samt knælende ved disse den nævnte Stifter og hans to Hustruer, Gyde og Christine, ogsaa nævnte paa Ligstenen. Moderne Alterbill. af J. Roed; Alterkalk fra 1499, skænk. af Hr. Jep Persen, er nu i Nationalmus. Prædikestol fra c. 1620. Kirken har i sin Tid indeholdt en Del Relikvier, og der gemtes her en historisk Mærkværdighed, der under de Svenskes Ophold 1659 skal være forsvundet, nemlig en Pil, hvormed Kong Hans (eller Chr. 1?) i et af sine Felttog var blevet saaret i Munden. Kongen skal flere Gange paa bare Fødder have valfartet til denne Kirke. En Tavle i Taarnrummet, med Casp. Bartholins og Ole Worms Vaaben, beretter om Kirkens Restaur. 1702. Klokke fra 1518, støbt af Johs. Fastenove og viet Skt. Laurentius, ligesom maaske hele Kirken. (Burman-Becker, H. Kirke, i Ny kirkeh. Saml. III; M. Petersen, Kalkmal. p. 91; Indskrifter ved C. Heilskov, i Aarb. f. Kbh. A. 1917 p. 89).

Lille-Birkholms Hovedbygning, med Taarn, er opf. 1860 af Baron Løvenskjold til Løvenholm (tidl. Birkholm), der solgte den 1878.

Hjortespring var oprindl. en Bondeby *Tubberup* (ell. *Tøbberup*), hvor der vistnok forud har ligget en større Gaard; thi 1365 nævnes Clemens Skyttæ til Tubbethorp, der førte adl. Vaaben, og allerede 1163 nævnes en Helm af Tubbethorp blandt Vidnerne, da Vald. d. Store udfærdigede de ældste Privilegier for Tvis Kloster. Byen *Tøbberup* indrettedes 1672 til en adelig Sædegaard under Navnet *Hjortespring* af Gehejmerd. Vincens Joachim Hahn (Kongens „Gavebrev“ er af $\frac{3}{4}$ 1673), hvis Søn Alex. Hahn solgte den (for 16,000 Rdl.) 1702 til Kmjkr. Peter Svendi til Husumgd.; dennes Enke solgte den 1715 til Jac. Einsperg, Forpagter paa Knabstrup, hvis Enke (Kirstine Stæhr) atter 1726 solgte den til Regimentskvarterm. og Højesteretsadvokat Hans Heinr. Ermandinger. Fra ham kom den i Kronens Eje 1738 (for 22,000 Rdl.), og 1771 udparcelleredes den i 11 Gaarde. Endnu findes *Tibberup Bro* og *Aa*.

I *Herlev* har ligget en adelig Sædegaard; thi 1395 nævnes dominus Nicolaus Awonis de Hærløue af Slægten Jærnskæg; men baade han og hans Søn, Hr. Anders Nielsen, der 1424 boede i Herlev, skrev sig oftest til Dronningholm. 1410 nævnes Niels Jensen (Basse) til H. — Herlev har oprindl. hørt til Smørum Hrd.

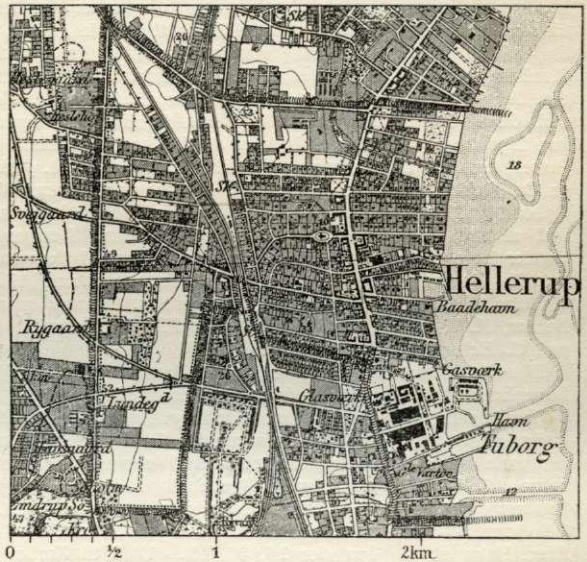
Hellerup Sogn (*Gentofte Km.*) omgives af Gentofte og Maglegaards S. (det sidste udskilt af Hellerup ved Bkg. af $\frac{5}{7}$ 1918), Sundet og Kbhvns. Grund. Kirken ligger c. 7 km N. for Kbhvn. De gennemgaaende jævne og lavtliggende Jorder er for største Delen muldede og frugtbare. Gennem Sognet gaar Landevejen til Helsingør (Strandvejen) med Sporveje og Nord- og Kystbanen samt Klampenborgbanen.

Hellerup (og *Maglegaard*). Befolkning i 1916: 12193, boende i 1250 Gde og Hse. Det saml. Hartk. (1905): 67 Td.; 11 Gde med 36 og 923 Hse med 30 Td. Hartk., samt 13 jordløse Huse. Ejds. og Jordv. se Gentofte. Areal: 367 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 4 ha, Rug 25, Byg 1, Havre 34, Kartofler 3; Brak udgjorde 11 ha, Grønfoeder og Græsning 40, Haver o. l. 122, Vandar. 3. Ang. Kreaturhold se under Gentofte. — Sognet havde efter Udskillelsen af Maglegaard $\frac{1}{11}$ 1918 10,529 Indb.

I Sognet Byen *Hellerup*, der efter Klampenborgbanens Anlæg er opstaaet paa Hellerupgaards, Tuborgs, Gl.-Vartovs, til Dels ogsaa Lille-Mariendals, Onsgaards og Øregaards Jorder; en Del af Byen ligger dog paa Kbhvns. Grund. I Byen er Kirke, Præstebld., Menighedshus ved Kirken (opf. 1906, Arkt. Theijl), Skole (opf. 1904, Theijl, udvidet 1914), 4 Gymnasier, nemlig Gammel-H. Gymnasium, tidl. H. Gymnasium, nu Statsskole (for Drengene), Øregaard Gymnasium, tidl. Plockross' Skole (for Drengene, fra $\frac{1}{8}$ 1918 overtaget af Kommunen), Hellerupgaard Gymnasium, tidl. H. højere Pigeskole, og Aurehøj Gymnasium, tidl. Frk. Helms' Pigeskole (fra $\frac{1}{8}$ 1918 overtaget af Komm.), Husholdningsskole, Jærnbanskole (under Opf., Arkt. Wenck, se under Roskilde p. 212), Børne-

asyl (opr. 1906), Børnehjemmet „Dohns Minde“ (stift. af Foren. af $\frac{23}{4}$ 1882), Børnehjemmet „Ove Hohlenbergs Minde“ (opr. 1886), Anna Riepers Børnehjem (paa Kbhvns. Gr.), Pastor H. Koch og Hustrus Hvile- og Rekreationshjem, to Apoteker (1900 og 1917), Strandvejens Gasværk (anl. 1892), Kontor for A/S „Nordsjæll. Sporveje“, Station paa Klampenborg-, Nord- og Kystbanen, en af Landets mest trafikerede Stationer, til Dels lig-

gende paa Kbhvns. Grund, Posthus (et nyt tænkes opf.) og Telegrafstation, Brand- og Politistation (opf. 1908), Handelsforening (opr. 1898) m. m.; bymæssig Bebyggelse med mange Forretninger, Bankfilialer, Restaurationer m. m.; udstrakt Villabebyggelse. Af større Fabrik anlæg nævnes „H. Glasværk“ (tilh. A/S Kastrup Glasværk, se p. 260), der beskæftiger noget over 200 Arbejd., og „Tuborgs Fabrikker“ (stift. 1873 som A/S, fra 1894 optaget i A/S „De forenede Bryggerier“) med Mineralvandsfabr., der aarl. producerer c. 13 Mill. Flasker Mineralvande, og Ølbryggeri, der aarl. prod. c. 350,000 hl Øl, og hvis Lagerkældere kan rumme 102,000 hl; Fabrikken beskæftiger 83 Funktionærer og 1200 Arbejd. og har særl. Arbejderboliger, de sidste paa Kbhvns. Grund. (Se K. Meyer, De foren. Bryggerier 1891-1916, Kbh. 1916). Desuden er der H. Tændstikfabr. (opr. 1903), en Cementfabr., en Listefabr., en Æggepreserveringsanstalt m. m. Ved Tuborgs Fabrikker ligger den af dem ejede *Tuborg Havn*, anl. ifl. Lov af $\frac{4}{8}$ 1875, indtil 5 m dyb (skal uddybes til 6,3 m); der er Havnefy, Toldkontrolsted og Lods. Lige S. for den ligger *Hellerup Havn* (4,3 m), der 1904 købtes af Skandinavisk-amerikansk Petroleum A/S, som har store Petroleumskholdere og Lagerhuse her, og *Evanstone Havn* (3,7 m), der ejes af Dansk-tysk Petroleumskompagni; nordligere *Hellerup Lystbaadehavn* (2,5 m).

Af Gaarde nævnes: *Ryggaard*; *Øregaard* med stort Parkanlæg, en Tid ejet af Etatsrd. A. N. Hansen, † 1873, 1917 købt af Gentofte Km., der udlagde den

til Folkepark, c. 6,5 ha, aabnet $\frac{6}{7}$ 1918, med paatænkt Traktørsted; *Lundsgaard*, 1918 købt af Skt. Lukasstiftelsen, der ventes flyttet hertil.

Hellerup S., een Sognekommune med Gentofte, Ordrup, Skovshoved og Maglegaards S., har Tingsted i Kbhvn. og hører under Kbhvns. Amts nordre Birks Rets- og Politikr., Kbhvns. Amtstuedistr., Kbhvns. Amts nordre Lægekr., Gentofte Skattekr., Gentofte-Ordrups Skyldkr., Amtets 1. Folketingsvalgkr., Gl. Kbhvns. Amts Forligskr. og 1. Udskrivningskr. Lægd 22 b. Kirken ejes af Kommunen.

Kirken er opf. 1899-1900 (indviet $\frac{11}{10}$) for c. 90,000 Kr. paa en af Propr. Lemche skænk. Grund ved Margrethevej, efter Tegn. af Arkt. Thorv. Jørgensen. Den er af Mursten (hvidtede) paa Granitsokkel og bestaar af Skib (3 Krydshvælv.) med Korsfløje (Tøndehvælv.) ved vestre Gavl, femsided Apsis mod V. og Taarn mod Ø. Alterbilledet (Christi Fødsel) er skænk. af L. Frølich; Korbuen dekoreret af C. N. Overgaard. I 1918 udvidedes Koret. — Kirkegaarden, mod V. i Sognet, indv. $\frac{4}{2}$ 1912, har et af Arkt. A. Clemmensen opf. Ligkapel; den først begr. er Prof. V. Bielefeldt, † 1909; ogsaa Maleren C. Zacho, † 1913, og Billedhuggerinden Nielsine Petersen, † 1917, hviler der.

Navnet *Hellerup* stammer fra Justitsrd., Stempelforvalter J. D. Heller († 1754), der ejede Lystgaarden Lokkerup, som efter ham fik Navnet. Nu er Gaarden udstykket, men Hovedbygningen staar endnu; den er opf. 1780 af Harsdorff og ombygget 1802 af fransk Arkt. J. Ramée, da Gaarden ejedes af Konferensrd. Erich Erichsen († 1837).

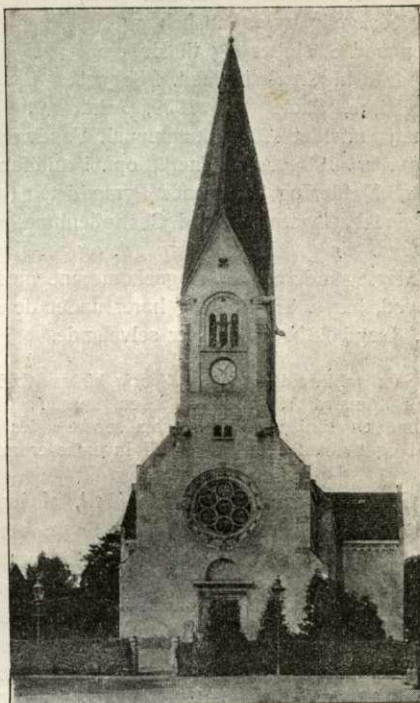
Ved Sognets sydøstl. Grænse ved Rosbæk (el. Rasbæk), Rørsøens Udløb, laa i 16. Aarh. Rosbæk Mølle, der senere omdannedes til et kgl. Jagthus, hvor der 1585 indrettedes et Gæstgiveri, som kaldtes *Vartov* (Warthoe, vistnok af det plattyske „Vare to“, 2: giv Agt, se O. Nielsen, Kbhvn. I p. 101 flg.); 1606 forlagdes Helligaandshuset i Kbhvn. hertil, og da det 1630 atter flyttedes tilbage til Hovedstaden (omtr. ved Trianglen), tog det Navnet med sig, medens Gaarden, som en Tid vedblev at være Stiftelse, men kun for Tiggere, kaldtes *Gammel-Vartov*; fra 1676 blev den udlejet, og 1726 kom den i Privateje; nu er den udstykket. — Tæt S. for Gl.-Vartov (paa Kbhvns. Grund) laa en hellig Kilde, *Vartovkilden*, af hvis Kildeblok Helligaandshospitalet vistnok har haft gode Indtægter, og hvortil der valfartedes til godt ind i det 18. Aarh., særlig ved Skt. Hansdagstider, da der var Forlystelser og foregik mange Udskejelser (Holbergs „Kilderejsen“). Ejendommen, hvor Kilden laa, kaldtes Kildendal (Hist. Medd. om Kbhvn. IV, p. 511 flg.).

I Sognet er ingen Oldtidsminde marker. Ved St.-Tuborg er under flad Mark truffet en Gravkiste fra Stenalderens Slutning.

Fra $\frac{1}{10}$ 1901 blev Hellerup i kirkl. Hens. udskilt af Gentofte Sogn.

Litt. se under Gentofte Sogn.

Maglegaards Sogn (*Gentofte Km.*), udskilt $\frac{1}{7}$ 1918 af Hellerup og Gentofte S., omgives af disse og Ordrup S. samt Sundet. Kirken ligger c. 8 km N.

Hellerup Kirke.

for Kbhvn. De jævne og lavtliggende Jorder er overvejende muldede og frugtbare. Gennem Sognet gaar Strandvejen med Sporvej og Kystbanen.

Om Statistik se Hellerup S. — Maglegaards Sogn havde $\frac{1}{11}$ 1918 3398 Indb.

Sognet omfatter en betydelig Del, hovedsagelig nyere Villabebyggelse, der mod S. slutter sig til Hellerup, mod N. til Charlottenlund. I Sognet er Kirke, Skole (opf. 1909, Arkt. Theijl, udvidet 1912), kommunalt Vandværk (Mantziusvej), Kommunens Raadhus, indv. $\frac{27}{8}$ 1903, Arkt. Theijl, opf. i middelalderlig Stil af røde Mursten i 2 Stokv. med Kælder og Taarn med Pyramidetag (se „Archit.“, V p. 251); endvidere Traktørstedet *Constantia*, ved Charlottenlund, og fl. kendte Landsteder som *Maglegaard*, *Hoegsminde*, *Bregnegd.* og *St.-Taffelbay*.

Maglegaards S., een Sognekommune med Gentofte, Hellerup, Ordrup og Skovshoved, har s. Tingsted og hører under de s. Kr. som disse samt 1. Udskrivningskr. Lægd 22b. Kirken er selvejende.

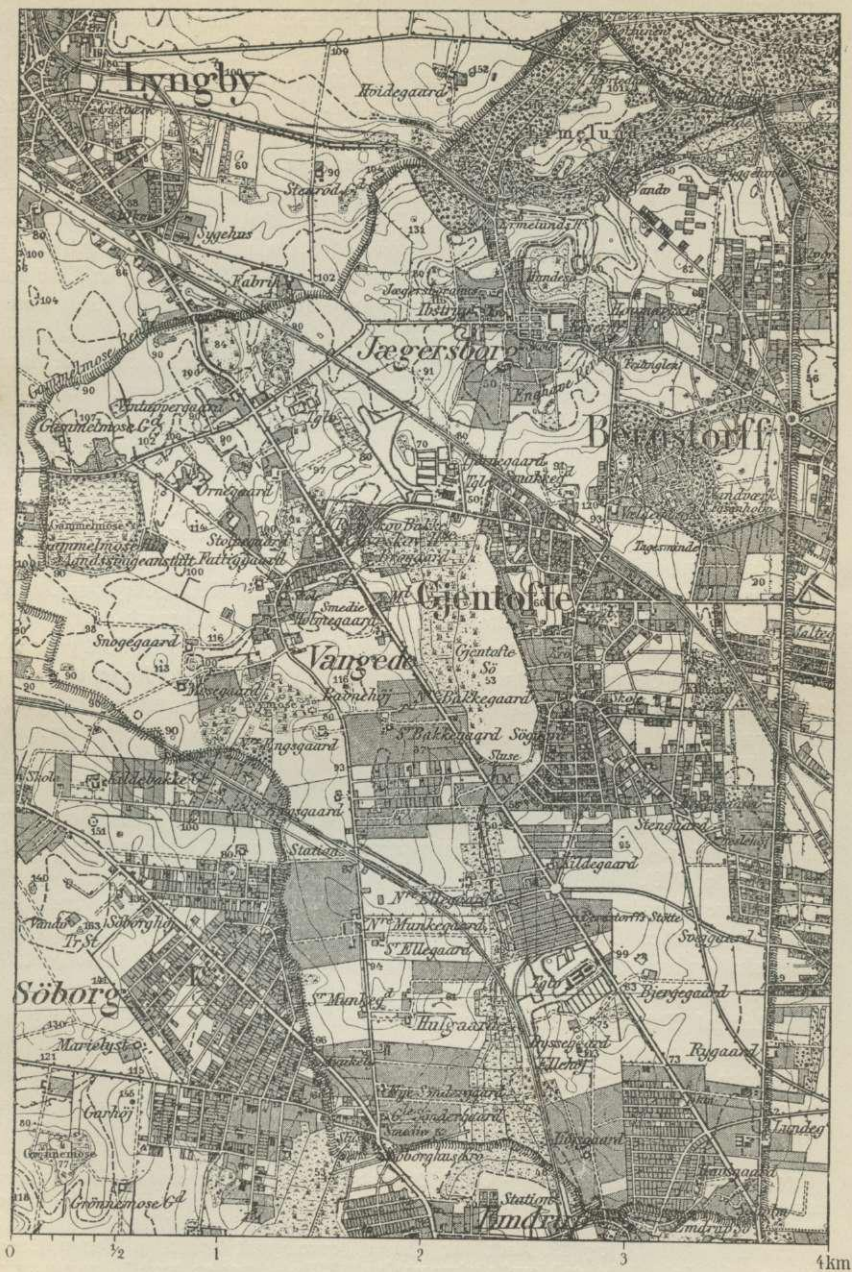
Som midlertidig Kirke, *Messiaskirken* (indv. $\frac{28}{8}$ 1917), benyttes Stueetagen i et af røde Mursten 1916-17 opf. Menighedshus (Arkt. C. Schiøtz), Hartmannsvej, der skal danne en Fløj af Kirken, som senere agtes opført. Kirkerummet har Fyretreåsbjælkeløft og hvidkalkede Vægge; alt Inventar er midlertidigt undt. en skænket Granitfont.

Gentofte Sogn (*Gentofte Km.*), af hvilket en mindre, sydøstl. Del er udskilt i 1918 og lagt til Maglegaards Sogn, omgives af Kbhvn. (Brønshøj), Gladsaxe, Lyngby, Ordrup, Maglegaards og Hellerup S., fra hvilke 3 sidste det skilles ved Vilvordevej og Bernstorffsvej. Kirken ligger c. 9 km N. for Kbhvn. De i den sydl. Del jævne, men i øvrigt for det meste bakkede, dog ikke meget højtliggende Jorder (højeste Punkt er Ræveskovbakken, 37 m), er for største Delen muldede og frugtbare. Mod N. i Sognet ligger Statsskoven Ermelunden, 72 ha (Lystskov-distr.), omtr. i Midten Gentofte Sø (c. 27 ha), som tilhører Staten; der findes ogsaa en Del Eng- og Mosestrækninger. Landbrug og især Havebrug er endnu Hovederhverv i den S. og V. for Gentofte Sø liggende Del, hvor dog næsten alle større Gaarde er overtagne af Udstykningsselskaber og til Dels udstykkede til Villabebyggelse. Den øvrige Del af Sognet har væsentlig Præg af sammenhængende Villabyer, kun skilte fra hinanden ved Bernstorff Slotspark og enkelte andre større Ejendomme. De fleste af Beboerne har deres Virksomhed i Hovedstaden, „Landligere“ er der kun faa af. Gennem Sognet gaar Nord- og Slangrupbanen, og der er Sporvejsforbindelse med Kbhvn. ad Bernstorffsvej over Hellerup.

Befolkning i 1916: 8364, boende i 1150 Gde og Hse. Det saml. Hartk. (1905): 295 Td.; 55 Gde med 249 og 700 Hse med 44 Td. Hartk., samt 14 jordløse Huse. Ejdsks. for Gentofte, Hellerup, Maglegaards, Ordrup og Skovshoved S. 138,195; Jordv.: 5514 Kr. Areal: 1477 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 6 ha, Rug 83, Byg 85, Havre 175, Blands. til Modenhed 31, Kartoffler 41, Foderoer 23; Brak udgjorde 43 ha, Grønfoder og Græsning 176, Haver o. l. 351, Tørvemoser 19, Skov 72, ubenytt. 1, Vandar. 42. **Kreaturhold** (1919) i Gentofte, Hellerup, Maglegaards, Skovshoved og Ordrup S.: 1132 Heste, 104 Stk. Hornkv. (deraf 67 Køer), 38 Geder, 51 Faar, 360 Svin (1914: 393). — S. havde efter Udskillelsen af Maglegaards S. $\frac{1}{11}$ 1918 7902 Indb.

I Sognet Byerne: *Gentofte* (1164 Giæfnetofth, 1186 Gefnetofte), smukt liggende ved Gentofte Sø, med Kirke, Præstegd., Menighedshuset „Bethania“ (opf. 1888 af Prof. L. H. Knudsen, ombygget 1916 af Arkt. C. Schiøtz), Kommuneskole (opf. 1905), komm. Mellem- og Realskole (Arkt. Sidenius), Provst Boisens og Hustrus Børneasyl (opr. 1862), Gentofte-Lyngby Hospitals Fribolig „Trøstens Bolig“ (se nærmere p. 277), komm. Alderdomshjem „Solhjem“ (opr. 1904, udvidet 1913), et Alderdomshjem, opr. 1890 af Foren. „Alderdomshjem“, Jul. Schmedes' og Hustrus Stiftelse med Fribl. for Enker og ugifte Kvinder (opr. 1875), Skt. Lukasstiftelsens Plejehjem „Sunem“ (opr. 1895, Pl. til 35 Spædbørn), Diakonissestiftelsens Rekreationshjem „Salem“, Frelsens Hærs Børnehjem, Vældegaards Husmoderskole (opr. 1884), Apotek (opr. 1905). S. for Byen ved Stengaarden opføres 1919 et nyt Amtssygehus med medic. og kirurg. Afd., hver med 120 Senge, og en Epidemif. med 75 S., Vandtaarn paa Ræveskovsbakken (opf. 1905, tillige Udsigtstaarn), Hotel, G. Bank (opr. 1916, Aktiekap. 250,000, Indskud $\frac{21}{3}$ 17 357,391, Reservef. 2500 Kr.), Filialer af Sparek. for Kbhvn. og Omegn og af Ordrup-Charlottenlund Bank, Jærnbanest. (Nordbanen), Posthus (opf. 1905, Arkt. Alb. Jensen), Telegrafst., Politivagt m. m. Af mere fremtrædende Ejendomme nævnes Christiansro, Heslegd., Heslehøj (ombygget 1916), Søgaard, Søholm og en 1917 opf. Ejendom ved Kildegaarden.

Endvidere Byerne: *Jægersborg* med Skole, Kaserne, hvori Rytteriets Bealingsmandsskole, Jægersborghus (tidl. Schæffergaard, siden 1909 Bolig for Prins Harald), Hotel og Vandværk, ved Ermelunden (anl. 1908). *Vangede* (1335 Wongwethe) med Skole (opf. 1880, udvidet 1902), Menighedshus (indv. 1918), Asyl (opr. 1882, nyopf. 1918), Vuggestue, Vandtaarn (1905), Stat. paa Slangerupb., Telegrafst., Aandsvageanstalten for Kvinder „Gammelmosehus“ (se p. 269) og Fattiggården „Stolpegd.“ for Gentofte, Gladsaxe, Herlev, Lyngby og Søllerød Kommuner, opr. 1875, Pl. for 140 Lemmer samt 25 paa Sygeafd.; flere Teglværker (Ørnegaard, Dysseværket og Tjørnegaard, det sidste tilh. Kommunen, opr. 1889); *Bernstorf*, en ny Villaby paa Hovmarksgaardens Jorder.

Endvidere ligger i Sognet Slottet *Bernstorf*, Statsejendom og Prins Valdemars Sommerresidens, opf. 1760-65 i italiensk Stil af Jardin for J. H. E. Bernstorff; Slottet ligger midt i en Park og har prægtig Udsigt over Egnen ind til Hovedstaden (se p. 279).

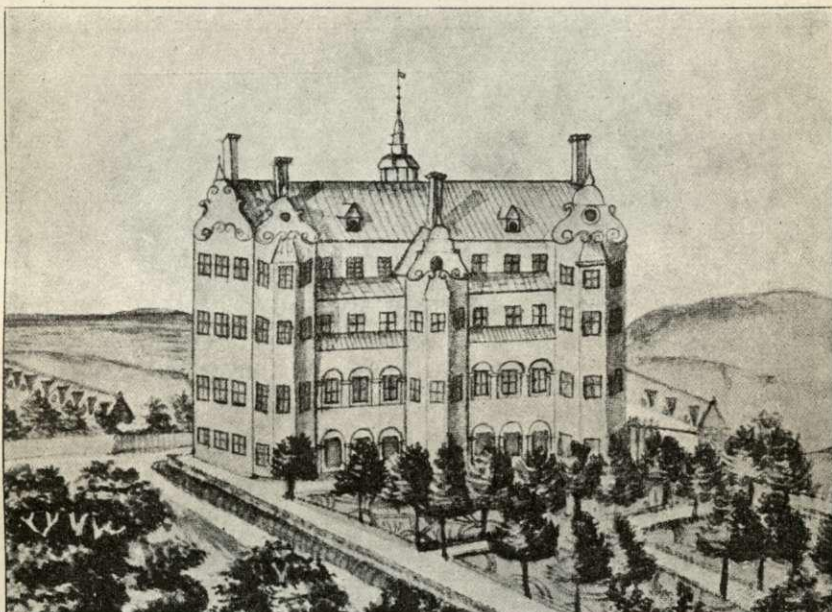
De større Gaarde er nu i det væsentlige udstykkede og Grundene stærkt bebyggede, saaledes *Bernstorf Hovmarksgd.*, *Kildegd.* og *Havsgd.* Ved Lunde-huset skal opføres et nyt „Københavns Sygehjem“, Arkt. Fussing. Ved Gentofte Sø anlægges Kommunen en Folkepark. — I den nordvestl. Del af Sognet ligger flere Led af Kbhvns. Landbefæstning, saaledes det kasematterede *Garderhøjfort* med Pansertaarn og *Vangede-*, *Gentofte-* og *Bernstorfbatteriet*.

Gentofte S., een Sognekommune med Hellerup, Maglegaards, Ordrup og Skovshoved S., har s. Tingsted og hører under de s. Kredse som Hellerup samt I. Udskrivningskr. Lægd 22 a. Kirken tilhører Kommunen.

Kirken er en romansk Kamp- og Kridtstensbygning, hvoraf dog nu kun Skibets Langmure staar tilbage, forlængede i gotisk Tid mod Ø. og V., overvejende af Kridt, men med Gavlfelter af Munkesten. Senere i s. Periode tilføjedes mod V. et Taarn, mod S. et Vaabenhus. I 18. og 19. Aarh. har Kirken gennemgaaet adskillige Restaurationer, hvorved bl. a. hele Skibet er blevet skalmuret. Fra 1757 stammer en bred Tilbygning mod N. samt de flade Gibslofter i Skib og Kor. Altertavle i sen Renæssancestil med Midtbillede (Christus paa Genezareth Sø), malet af Chr. IX's Dronn. Louise; Prædikestol fra s.

Stilperiode; Sandstensfont fra 1854 (den ældre, skænk. 1693 af Præsten Fr. Plum, † 1728, staar i Vaabnhuset); Stolegavle fra 1620-30, enkelte noget yngre; Sølvalterstager, skænk. 1872 af Medlemmer af Kongehuset; paa søndre Kirkevæg et Krucifiks, modell. og skænk. af Prof. Th. Stein; i Vaabnhuset et Basrelief (af Nielsine Petersen), skænk. af Dronn. Louise. Foran Alteret to Ligstene, den ene over Præsten Jens Sandersen, † 1651 (se Kirkeh. Saml. 5. R. V p. 623), den anden over Præsterne Jørgen Iversen, † 1657, og Rasmus Olsen, † 1672, bekostet af deres fælles Hustru. I Koret Portræt af Præsten A. Jantzen, † 1917 (mal. af Fr. Schwartz). — Paa Kirkegaardens, der er betydeligt udvidet 1902 og 1917, er bl. a. begr. Præsten og Landøkonomen H. J. C. Høegh, † 1805, Historikeren Ove Malling, † 1829 (firkantet Marmorstøtte med Portrætmed., af H. E. Freund, rejst 1834, Numismatikeren C. Ramus, † 1832,

Jægersborg. Efter Resen.

Statistikeren, Prof. F. Thaarup, † 1845, Maleren J. L. Jensen, † 1856, f. i Gentofte, Legatstifteren, Etatsrd. J. Th. Suhr, † 1858 (i Granitsarkofag med Broncebasrelieffer af C. Peters), Maleren og Legatstifteren F. H. Sødring, † 1862, Forf. Gotfr. Rode, † 1878 (Portrætmed.), Skolemanden Jean Pio, † 1884, Legatstifteren S. C. Raph. Wulff, † 1887, Statsmanden C. Eppingen Grev Spønneck, † 1888, Skuespillerinden Julie Sødring, † 1891, Geografen Edv. Erslev, † 1892, Politikeren V. Hørup, † 1902, Sangeren J. L. Nyrop, † 1904, Kunstarkæologen J. B. Løffler, † 1904, Digteren C. Ewald, † 1908, Maleren L. Frølich, † 1908, Præsten A. Jantzen, † 1917. (Om Indskr. i Kirken se C. Heilskov, i Aarb. f. Kbh. A. 1917 p. 92).

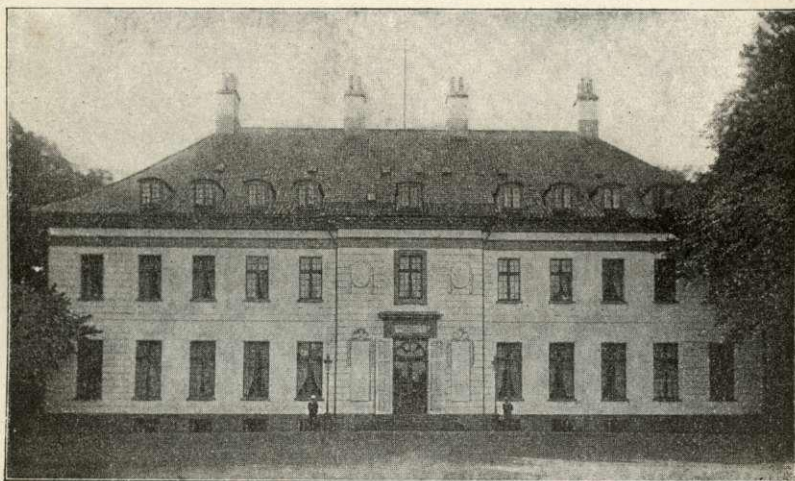
Fr. II gjorde ²⁰/₇ 1570 et Mageskiifte, hvorved Kronen fik Ugerløse med Rente og Rettighed, som Chr. III havde skænket til Helliggesthus i Kbhvn., hvorimod Helliggesthus fik Gentofte Kirke og Kongetiende, saa at Forstanderen skulde have jus patronatus til Kirken; 1577 og 1590 fik han kgl. Tilhold om at istandsætte den meget forfaldne Kirke. Kbhvns. Magistrat udøvede Kaldsretten til G. indtil 1806. — En Del af Sognets Gaarde brændte 1843, deribl. Præstegaarden; ⁵/₈ 1913 brændte et helt Kvarter ved Søen, 15 Huse.

Gentofte-Lyngby Hospital er grl. 1712 for de Penge, der samledes i en Blok ved Kilden, som 1709 fremsprang paa Vangede Mark, og som i sin Tid stod i Ry for sine

Underkure. Beg. til Hosp. var dog kun ringe; men Pengene indkom snart rigeligt, og 1735 indberettede Præsten Mangor i Gentoftø, at der for Indsamlingerne var opbygget et Hospital, der kunde rumme 24 fattige. Sin egentlige Fund. fik Hospitalet dog først $\frac{2}{10}$ 1823 (fornyet $\frac{30}{10}$ 1851). At det ogsaa kom til at gælde for Lyngby Sogn, har sin Grund i, at Lyngby dengang (1682-1758) var Anneks til Gentoftø. 1851 fik Hospitalet to Afdelinger af samme Størrelse, en i Gentoftø og en i Lyngby. I Gentoftøafdelingen har 8 Enker ell. ugifte Kvinder fri Bolig, Brændsel og 6 Kr. ugl. Hospitalets Indtægter bestaar i de Penge, der nedlægges i Blokken, som blev flyttet til Kirsten Pils Kilde i Jægersborg Dyrehave, da denne vandt større Ry end Vangede Kilde, og i Blokken ved „Bellevue“, samt af Telte- og Statedpengene af Boderne paa Dyrehavsbakken. Desuden ejer Hospitalet en Kapital paa 25,000 Kr.

Jægersborg hed fordm *Ibstrup* (1401 Jæiopstorp, 2: Jepstorp). Det har uden Tvivl i gl. Dage været en Landsby, hvad Navnet tyder paa, og her laa (efter D. Atl. II, p. 226) en Herregaard, der skal have tilhørt Familien Ulfeld, men som købtes af Chr. IV.

Bernstorff Slot.

Dette er dog vist ikke rigtigt, thi Ulfelderne har, saa vidt vides, aldrig ejet Gods i Sognet, og Ibstrup har efter flere hist. Dokumenter allerede tilhørt Fr. II, og han opholdt sig ofte her, dog maaske mest for Jagtens Skyld (saaledes 1576, da han kaldte Tyge Brahe til sig og tilbød ham Hveen i Forlening, 1583 og 1587). I Stedet for den gl. Bygning, som man intet ved om, lod Chr. IV ved Bygmester David Nyborg 1609 og flg. Aar opføre en ny Hovedbygning, der vist paa alle Sider har været omgivet af Grave, og som har ligget paa den Plads, der nu benyttes som Ridebane. Den enfløjede 46,5 m lange og 3 Stokværk høje Hovedbygning med Kælder var bygget i holl. Renæssancestil omtr. som Badstuen i Frederiksborg, men meget større og havde paa Façaden tre korte Tværløje, paa hvis Forsider der atter var en mindre Karnap; mellem Tværløjerne var der to Stokværk høje, aabne Gallerier, der bares af Granitpiller; midt paa den modsatte Side af Bygningen var der et sekskantet Trappetaarn med Spir. Chr. IV opholdt sig vist ofte paa Ibstrup og har holdt Fester med Turneringer der (1620 opførtes et „Judiceerhuus“), og hans Søn med Vibeke Kruse, Ulr. Chr. Gyldenløve, er født der $\frac{7}{4}$ 1630; 1641-43 var den svenske Enkedronn. Marie Eleonora, Gustav Adolfs Enke, Gæst paa Ibstrup, da hun var flygtet fra Sverige. Under Fr. III var Hoffet ofte her, hvor der bl. a. 1655 holdtes en glimrende Hoffest; under Krigen 1658 var Karl Gustav her en kort Tid; Slottet blev helt ødelagt af Svenskerne, og da Oberst Henr. Ruse fik det i Forpagtning, lod han det 1662 ombygge eller restaurere. Det var Chr. V, der som ivrig Jæger ofte gæstede Egnen, som forandrede Navnet til „Jægersborg“. Ogsaa Fr. IV har gæstet det, om end mindre hyppigt; men Chr. VI, der for øvrigt

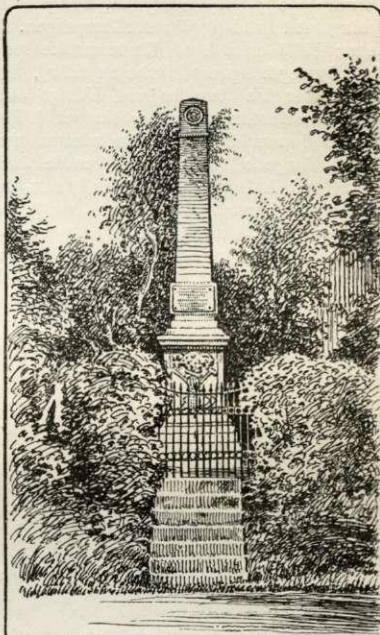

1737 lod Slottet istandsætte og forandre, idet han lod øverste Etage og de høje Gavle nedbryde („da Murene begyndte at revne“; en Afbildn. af Slottet, som det da kom til at se ud, findes i Thurahs Vitruvius), tog aldrig Ophold paa Jægersborg. Under Fr. V blev Slottet paa Forestilling af Bygmester Fortling nedbrudt 1761 paa Grund af Brøstfældighed; et helt uhjemlet Sagn vil vide, at Kongen lod det sløjfe, fordi han ^{13/11} 1760 havde brækket Benet derude. Nogle Granitstøjer fra Jægersborg i Nationalmus. hidrører uden Tvivl fra en ældre Bygning (Æbelholt Kloster), hvorfra Materialer i sin Tid hentes til Ilbrup. En Del af Udbygningerne, der var opf. af L. de Thurah, blev dog staaende, og benyttes nu til Kaserne. Ved Kasernen findes nu et usædvanligt stort Eksemplar af en storbladet Elm (*Ulmus montana*). (Se F. R. Friis, Saml. til dansk Bygnings- og Kunsthist., p. 135, og Fr. Schjøtt, i „Fra Ark. og Mus.“ I).

Den Fasangaard med Have, som 1681 var blevet indrettet ved Jægersborg, skænkede Fr. V ^{7/11} 1752 til sin Udenrigsminister, J. H. E. Bernstorff, og Besiddelsen forøgedes senere ved nye Dotations- og Skødebreve af ^{13/7} 1761 og ^{2/7} 1764 med andre omliggende, mest til Jægersborg hørende Jorder, og paa dette saaledes opstaaede Gods, *Bernstorff* kaldet, lod Bernstorff 1760-65 opføre Slottet, som dog i Beg. kaldtes „Sommerhus“; om det ogsaa er undergaaet nogle Forandringer i Tidens Løb, staar det dog i det væsentlige som da det opførtes. Over Indgangen satte Bernstorff Indskriften „Honesto inter labores otio sacrum“. Slottet blev i den Bernstorffske Families Eje indtil 1812, da det blev solgt (for 225,000 Rd.) til Justitsrd., senere Etatsraad Ole Chr. Borch, som 1813 skødede det (for 280,000 Rd. D. C.) til Kancelli-Præsident, senere Gehejme-stats- og Justitsmin. Fr. Jul. Kaas, der atter 1817 afhændede det til den engelsk-vestindiske Plantageejer Chr. Mac Evoy, hvilken sidste anlagde Parken i engl. Stil omtr., som den er nu (de smukke Lindealleer stammer dog fra Bernstorffs Tid), men ved sin Død (1838) efterlod Slottet i meget forfalden Tilstand. Derimod vedblev det meste af Jordegodset at tilhøre den Bernstorffske Familie indtil 1839, da det solgtes til cand. jur., Krigsassessor P. Hilarius Kalko, som s. A. ved Auktion købte Slottet (for 25,850 Rd.) og saaledes atter samlede hele Ejendommen.

Kalko havde dog kun købt Slottet for at sælge det til Nedbrydelse, hvilken imidlertid ikke blev iværksat, og 1842 købte Chr. VIII Gaard og Gods for 100,000 Rd. Han lod Slottet istandsætte (af Bygningsinspektør J. H. Koch, senere restaur. af Meldahl) og benyttede det som Sommeropholdssted. Efter 1848 blev det Statsejendom og udlejedes; 1854 anvistes det Prins Christian til Sommerresidens og blev i c. 50 Aar Yndlingsopholdssted for Chr. IX og Kongefamilien. Efter Kongens Død benyttes det som Sommerresidens af Prins Valdemar. — Paa Plænen lige foran Slottet blev der 1904 rejst en Broncestatue af A. P. Bernstorff med Indskr. og Broncerelieffer paa Soklen (A. Paulsen). I Slotshaven ved „Tehuset“ (en Bygn. i et Stokv. fra 18. Aarh.) staar en Mindesøjle for Dronn. Louise med Portrætmed.; paa „Jomfrubakken“ en kanneleret Søjle med Urne og Indskr.: „Erindring om Emilie 1780“ (Emilie Schimmelmann) og „Genoprejst af Dronn. Louise 1898“. — Uden for Slotsparken i Jægersborg Allé ved „Femvejen“ er der 1913 af Kommunens Beboere rejst et Mindesmærke (en Obelisk med Portrætmedailloner, udf. af A. Clemmensen og Bundgaard) for Chr. IX og Dronn. Louise.

Til Minde om J. H. E. Bernstorffs velsignelsesrige Virksomhed paa Godset ved at indføre Arvefæste, afskaffe Hoveriet og lade Jorderne udskifte rejste Bønderne her ^{28/8} 1783 en Ærestøtte for ham paa Gentofte Bakke ved Hovedlandevejen mellem

Bernstorff-Støtten.

Kbhvn. og Frederiksborg. Støtten bestaar af en c. 6,6 m høj Obelisk af norsk Marmor med Emblemer og Indskr. paa Latin og Dansk (forf. af Gehejmerd. A. G. Carstens), udf. af J. Wiedewelt (se T. Baden, Beskr. over de paa Godset B. iværksatte nye Indr. i Landbr., Kbh. 1774; Hammeleff, Kort Beskr. over Forfatn. paa Godset B. med Forklaring over den af Bønderne oprejste Obelisk, Kbh. 1783; F. J. Meier, Johs. Wiedewelt, p. 142).

Schæffergaarden blev oprindl. opf. som Kavallerstald til Jægersborg 1747 og købtes 1755 ved Auktion af Hofsnedker Didr. Schæffer, der omdannede den til Beboelse; 1909 blev den købt af Prins Harald, der gav den sit nuv. Navn *Jægersborghus*.

I Sognet har ligget Byen *Mellerup* (14. Aarh.: Melletorp, 3: Mellemtorp), der har haft sin Plads, hvor siden Bernstorff Hovmarksgd. har ligget, og som blev nedl. i Beg. af 17. Aarh.

Kun faa af Sognets i øvrigt ikke talrige Oldtidsmindesmærker er nu bevarede; nær Gentofte Station de to anselige *Brødhoje* ell., som de forvansket er blevne kaldte, „Brødrehøje“; det Jordstykke, hvorpaa de ligger, var henlagt til G. Kirke til dens Forsyning med Brød og Vin til Altergangen. Ved den vestl. af dem er Forf. C. Brosbøll († 1900) begr.; 1903 er afsl. et Mindesmærke for ham (Granitsten med Bronzebuste, af V. Bissen). Ved Dyssegd. ligger Gravhøjen *Elhøj*, ligesom de to Brødhoje paa Toppen af en Banke, saa at der fra dem er vid Udsigt over Omegnen. Ewalds Digt „Philet“ i Anl. af J. H. E. Bernstorff's Fald til skrevet 1770 paa Elhøj. Tæt SØ. for Vangede er *Bavnehøj*. Bl. de forsvundne Oldtidsmindesmærker nævnes en dobbelt Jættestue ved Snogegd. V. for Vangede (den eneste kendte Jættestue i Herredet) samt *Garderhøj* ell. *Løstøj*, sløjt ved Anlæg af Garderhøjfortet; den dækkede en af en paa langs spaltet udhulet Egestamme dannet Gravkiste fra ældre Bronzealder, med Broncesværd, Guldarmring osv.

Litt.: F. R. Friis, Optegn. om G. Sogn, Kbh. 1877. Ed. Erslev, Fra Bernstorff og Omegn før og nu, Kbh. 1877. A. Jantzen, Fundatser og Gavebr. vedk. G.-Ordrup Komm., 3. Udg., Kbh. 1893. E. Nystrøm, G. Sogn i Fortid og Nutid, Kbh. 1916. D. Byer og deres Mænd XXXIII, Aarhus 1919.

Ordrup Sogn (*Gentofte Km.*), der 1901 udskiltes fra Gentofte S., og fra hvilket atter Skovshoved S. udskiltes 1915, omgives af Maglegaards, Gentofte, Lyngby, Torbæk og Skovshoved S. samt Sundet. Kirken ligger c. 8 km N. for Kbhvn. De for en stor Del bakkede Jorder er muldblandede og frugtbare. Hvad der er sagt om Gentofte, gælder i endnu højere Grad om dette Sogn; Landbrug og især Havebrug er endnu vigtige Erhverv, men i øvrigt er næsten hele Sognet opfyldt af Villabebyggelser. Mod N. og SØ. findes en Del Skov, Ordrup Krat, 18 ha, og Charlottenlund, 84 ha (Lystskovdistr.). Gennem den sydøstl. Del gaar Klampenborgbanen og Strandvejen med Sporvej; en anden Sporvejslinie gaar fra Hellerup til Ordrup By.

Befolkning i 1916: 6714 (1901: 6636, 1918: 6897), boende i 850 Gde og Hse. Det saml. Hartk.

(1905): 95 Td.; 17 Gde med 46 og 1236 Hse med 49 Td. Hartk., samt 37 jordløse Hse. Ejdsk. og Jordv. se Gentofte. Areal: 680 ha (med Skovshoved), hvoraf (1912) besaaet med Rug 15 ha, Byg 9, Havre 46, Kartofler 2; Brak udgjorde 8 ha, Grøn-foder og Græsning 63, Haver o. l. 287, Skov 97, Vandar. 10. Kreaturhold se under Gentofte.

I Sognet Byen *Ordrup* (c. 1370 Ordhorp) og en Del af Villabyen *Charlottenlund* med Kirke, Præsteb., Menighedshus (opf. 1900-01, Arkt. Theijl), Kommuneskole (opf. 1900), Ordrup Gymnasium (opr. 1873 som Internat, udvidet 1919), Realskole, den katolske Skt.

Andreas Kirke med „Skt. Andreas Kollegium“, der omfatter Forberedelsesskole, Mellemsk. og Gymnasium samt Internat for Drengene og flere Samlinger, deribl. et Bibliotek paa 16,000 Bd. og et righoldigt naturhist. Museum, og Josephssøstrenes franske Pigeskole; Kollegiets ældste Del med Hovedindg. er opf. 1873 (Arkt. L. Knudsen), Midtfløjen 1876-77 (Arkt. E. H. Sell), Vest- og Nordfløjen 1903-4 (Emil Jørgensen); Kollegiet havde 1918-19 25 Lærere og 337 Elever. Endvidere Chr. IX's og Dronn. Louises Asyl for Smaabørn (opr. 1860, ny Bygn. 1898, Arkt. Ingemann), Børnehjemmet „Christianshvi-le“, Frk. Schneiders Børnehjem, Børnehjemmet „Kana“, Skt. Josephs Rekreationshjem, Apotek (opr. 1895), Alderdomshjem (opf. 1919, c. 50 Pl.),

Ordrup-Charlottenlund Bank (opr. 1905, Aktiekap. 250,000 Kr., ^{31/3} 1918: Indskud 2,477,485, Reservef. 38,000 Kr.), Filial af Sparek. for Kbhvn. og Omegn, Hoteller, Restauranter, Traverbane (aabn. 1901), Klampenborg Væddeløbsbane (aabn. 1910), Ordrup Cyclebane, Jærnbane. (ny Bygn. 1898, Arkt. Arboe), Telegrafst. og Postkontor m. m.; for en stor Del bymæssig Bebyggelse med mange Forretninger og Næringsdrivende.

Midt i Charlottenlund Skov ligger Slottet *Charlottenlund* og i det sydvestl. Hj. af Skoven en Forstbotanisk Have (se ndfr.), samt mod N. det tidligere Skovløberhus *Grøndalshuset*, nu Beværtning med Dansesalon (nyopf. 1907).

Af andre Lokalteter nævnes *Havebrugshøjskolen Vilvorde* ved Ordrup Krat, opr. 1875 af Steph. Nyeland, eksamensberettiget siden 1878; 1919: 4 Lærere og c. 25 Elever; i den c. 11 ha store Have er der 1912 rejst et Mindesmærke for Læreren, Belgieren Poul Cramy. Endvidere Lyststederne *Ordrupshøj*, *Ordrupsdal*, *Skovgaard* (Folkehøjskole 1874-78, siden 1880 ejet af Familien Hegel) og *Ordrupgaard* med en særlig af fransk Kunst best. Malerisamling, der er offtl. til-

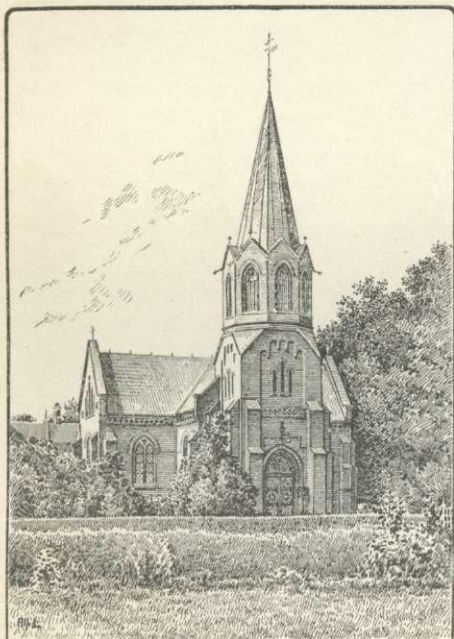
Ordrup Kirke.

gængelig fra Sept. 1918 (ejet af Etatsrd. Wilh. Hansen). I Sognet findes som Led af Kbhvns. Landbefæstning *Charlottenlunds Kystbatteri* og Oversvømmelseslinien mell. Ordrup Krat og Dyrehaven. En aaben Strandstrækning uden for Charlottenlund Skov („Fluepapiret“) søges meget af Københavnerne.

Ordrup S., een Sognekommune med Hellerup, Maglegaards, Gentofte og Skovshoved S., har s. Tingsted og hører under de s. Kredse som Hellerup samt 1. Udskrivningskr. 23. Lægd. Kirken er selvejende.

Ordrup Kirke er opf. for c. 95,000 Kr. (frivill. Gaver) paa den tidligere Vase- ell.

Ordrup katolske Kirke.

Egehøj 1875-76 (indv. ²⁰/₇) efter Tegn. af Arkt. Hans J. Holm i romansk Stil af Mursten paa Granitsokkel og bestaar af Skib med 3 Hvælvinger, Kor med Tøndehvælv. og halvrund Apsis med Halvkuppel samt mod V. to Taarne med Spir; mellem Taarnerne Vaabenhus med Hovedindgang (med Granitpiller, flad Overligger og halvrund Afslutn.); fra Skibet fører en bred Bue og en Trappe ind til Koret. Alterbordet og Krucifikset derpaa er af Faksesten; det og Korets Udsmykning er skænk. af Chr. IX, Orgelet af Dronn. Louise, Alterstagerne af Prinsesserne Alexandra, Dagsmar og Thyra. Ved Døbefonten et Maleri (Christus stiller Stormen) af Axel Holm. — Paa den 1892 indviende Kirkegaard, c. 1,8 ha, men udvidet til c. 5,5 ha, er begr. Geheimsekonferensrd. V. Oldenborg, † 1918.

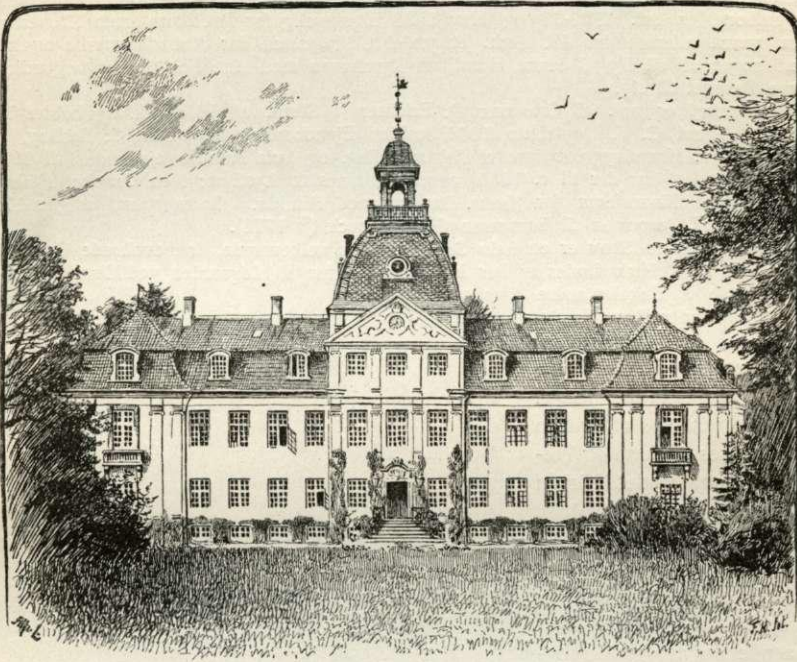
Den katolske *Skt. Andreas Kirke* er opf. paa Ordruphøj 1871-72 (indv. ²⁵/₁ 1872) efter Tegn. af Arkt. L. Knudsen i gl. gotisk Stil af røde Mursten, i Form af et græsk Kors. Til den vestl. Korsarm slutter sig et noget lavere, femkantet Kor; foran den østl. Korsarm hæver sig et Taarn med ottekantet Overbygning og Spir (ialt 29,5 m) over Vaabenhuset, hvori Hovedindgangen. Kirken er 30 m

lang; den er hvælvet, Koret ligger noget højere end den øvrige Kirke, der er belagt med sorte og hvide Marmorfliser og i det hele meget rigt prydet, bl. a. med tre Altere, flere Glasmalerier, et Marmorkrucifiks, tre Marmorstatuer af Frelseren, Jomfru Maria og Skt. Mikael og en Prædikestol med 4 i Egetræ udsk. Basrelieffer (forestillende 4 Episoder af Ansgars Liv). Ved Kirken det Berlingske Gravkapel. Til Kirken slutter sig en Præstebolig, Skt. Andreas Kollegiet og Skt. Josephssøstrenes Skole, alt ligesom Kirken stiftet af Kmhrinde Berling.

Charlottenlund Skov hed tidligere „den lille Dyrehave ved Ibstrup“, som Fr. III 1663 overdrog til sin højst begunstigede Kammertjener Jakob Pedersen „for sig og Arvinger“ med Bevill. til der at indrette et „Wirtzhus“, hvor der maatte holdes Bryllup, Barsel eller anden „Samkvem og Convent“, ligesom der maatte indrettes „allehaande Spil til Tidsfordriv, saasom Pirkentafel, Klodsbane, Paillemaile, Skydebane og a. desl., Hyrecarosser til at leje ud, Spiljagter, Baade og alle Slags smaa Fartøjer til at spasere med paa Vandet“, altsaa en Slags Begyndelse til de senere Skovforlystelser i Kbhvns. Omegn. Jak. Pedersen gik i Kompagni med Generalmajor Henrik Ruse, og der blev opf. Bygninger m. m., men om Værtshuset kom i Stand, er dog tvivlsomt, da han et ell. to Aar efter forlod Landet. Kongen overlod derpaa Skoven til sin Søn Ulr. Fr. Gyldenløve, der byggede et Lysthus *Gyldenlund* her og 1683 mageskiftede det mod

Skjoldnæsholm til Chr. V., som vistnok lod Huset ombygge ved 1690. I de fig. Aar besøgte Gyldenlund meget af Kongefamilien, og det var her, at den engl. Fribytter John Norcross 1718 forsøgte at bortføre Kronprinsen (Chr. VI), men det mislykkedes, og Norcross sattes i Kastellet til sin Død. Chr. VI forærede senere Slottet til sin Søster Charlotte Amalie, efter hvem det og Skoven fik sit nuv. Navn (en Rude, hvorpaa Kongen havde skrevet: „Guldenlund muss fort, Charlottenlund heist dieser Ort“, lod Prinsessen sætte i Ramme og ophænge i et af Værelserne). Hun lod Slottet, der var ombygget 1707-8 under Ledelse af Generalbygm. Ernst, ombygge eller opføre fra ny under Ledelse af Generallieutn. H. Scheel, „en liden, men ordentlig og zirlig“ to Stokv. høj Bygning (en senere paatænkt Udvidelse af Eigtved blev opgivet), hvis bedste

Charlottenlund Slot.

Pryd var den med Orangerier og Alleer udstyrede Have, der i 18. Aarh. var et yndet Udflugtssted for Københavnerne. Da Prinsessen døde 1782, faldt Slottet tilbage til Kronen. Senere var det Sommerbolig for Landgr. Vilh. af Hessen (ved hans Død flyttedes en Del gft. Inventar til Badstuen ved Frederiksborg); fra 1869 var det Sommerbolig for Kronprinsen, Fr. VIII, der ogsaa som Konge boede her; nu er det Sommerresidens for Enkedronningen. Slottet, der var blevet restaur. 1784-85, er flere Gange blevet udvidet, sidst 1880-81 af F. Meldahl, da der tilbyggedes to Sideløje med Pavilloner og midt paa Hovedfaçaden et Taarnparti med Spir (Platformen er 22 m over Jorden); Økonomi- og Kavallerbygningen opførtes 1883 af Meldahl og E. Blichfeldt. Den nuv. Park er anl. af Gartner H. A. Flindt.

Skoven, over 80 ha, der i sin Tid har været benyttet som Dyrehave, har længe været kendt for sin Planterigdom, som det ses af Botanikeren P. Kyllings Skrift: „Gyldenlund seu Catalogus plantarum“ osv., Kbhvn. 1684, og er allerede tidligere blevet benyttet som Forsthave („Arboret“, plantet ifl. Res. af $\frac{3}{6}$ 1799); i den østl. Del findes endnu adskillige fremmede Træer, hvoribl. fl. smukke Eksemplarer, saaledes en *Quercus Cerris* (Frynse-Eg), en *Pinus Cembra* (Cirkelfyr), en *Cerasus virginiana* (amerik. Hæg), en *Robinia pseudacasia* og en *Tsuga canadensis*. Skoven bestaar især af Bøg og

Eg, blandet med Asp, Elm og Hassel m. m., og mere end i nogen anden af vore Skove har Egen holdt sig her, ledsaget af sin Følgesvend, det vilde Æbletræ; mange af Egene er vist over 400 Aar gamle. I det sydvestl. Hj. af Skoven ligger den af Forstvæsenet i 1838-42 anl. *Forstbotaniske Have*, til hvilken en Del sjældne Træer fra bot. Have i Kbhvn. overførtes, og som 1869 lagdes ind under Landbohøjskolen; den er nærmest en Forsøgsskole m. H. t. saadanne Buske og Træer, der med Held kan dyrkes i vore Skove; der findes nu over 1100 Arter, deraf c. 300 Arter Naaletræer, vistnok den største Saml. af fremmede Naaletræer her i Landet. Af Træer fremhæves mange, meget høje Elletræer (Haven er vistnok anl. paa Rester af en gl. Ellemose), flere Ædelgraner, Deodarcederen (fra Himalaya), Libanoncederen, Tulipantræet, Trompettræet, Citrontræet fra Japan m. fl.

Den lange, smukke *Jægersborg Allé*, der fører gennem Skoven og forbi Bernstorff til Jægersborg, er anl. 1720-30 og blev 1829 tilgængelig for Publikum, men Skoven var som nævnt allerede fra 17. Aarh. et yndet Udflugtssted for Københavnerne og tabte først noget af sit Ry i denne Hens., da Dyrehaven med sine Forlystelser begyndte at drage Besøget til sig.

Ordrupshøj er opf. af Grosserer P. Erichsen i Slutn. af 18. Aarh. og købtes kort efter af Agent C. V. Duntzfelt; 1860 købtes Ejendommen af Kmhr. C. Berling, der lod den nuv. Hovedbyggn. opføre af Arkt. Stilling, og hvis Familie ejede den til 1919; ved Ordrupshøj har der til c. 1850 været et kinesisk Lysthus; i en Gravhøj i Haven er indbygget Mausoleum for Kmhr. Berling med Familie. *Ordrupgaard* solgtes 1752 af Brygger H. Jespersen til Baronesse G. v. Proeck († 1778).

I Charlottenlund Skov er en halv Snes, til Dels velbevarede, træbevoksede Gravhøje; i Charlottenlund Park findes et Par Høje og SØ. for Skjoldgaarden ved Strandvejen de to *Skjoldhøje*. Enkelte andre Høje vides sløjfede.

Litt. se under Gentofte Sogn.

Skovshoved Sogn (*Gentofte Km.*), der ved Res. af $\frac{6}{10}$ 1915 udskiltes af Ordrup S., omgives af dette og Torbæk S. samt Sundet. Kirken ligger c. 8 km N. for Kbhvn. De til dels bakkede, ikke videre højtliggende Jorder er muldblandede. Hvad der er sagt om de nærmest foregaaende Sogne, gælder ogsaa om dette; Villabebyggelsen er stor, navnlig danner hele Strækningen langs Strandvejen een sammenhængende Villaby. Gennem Sognet gaar Strandvejen, med Sporvej, og Klampenborgbanen.

Befolkning i 1916: 4510 ($\frac{1}{11}$ 1918: 4623), boende i 700 Gde og Hse. Se i øvrigt Gentofte.

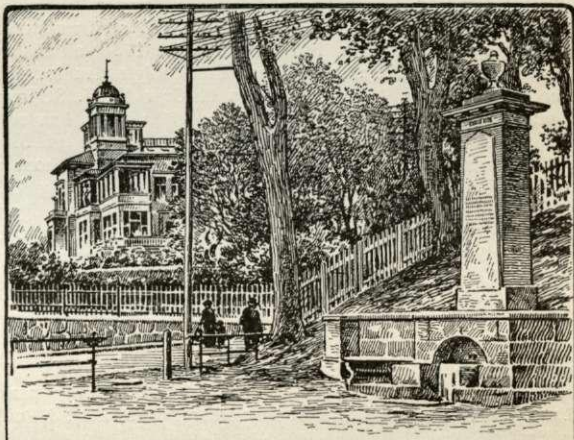
I Sognet: *Skovshoved* (1275 Scogshoueth), Fiskerleje og Villaby (1918 var der c. 100 Fiskere, der i alt ejede 60 Kuttere og Dæksbaade; Fangstudbyttet er meget varierende; Kvinderne færdes endnu i Hovedstaden

paa Fiskehandel iført „Skovsernes“ Nationaldragt, grønt, uldent Skørt, sort Trøje og sort Hovedbeklædning, som bæres over en stiv Form) med Kirke, Præstegd., stor Kommuneskole (opf. 1906-8 i Pavillionsystem, Arkt. Theijl), Skovshoved Asyl (opr. 1878, ny Bygn. 1897, Arkt. V. Klein), Kronprins Frederiks og Kronprinsesse Louises Asyl (opr. 1894), Nordsjællands Elektricitetsværk (anl. 1902), Skovshoved Afd. af Ordrup-Charlottenlund Bank (se p. 281), Hotel, mange Kbmdshdlr., Landsteder og Badeanstalter, Baadebyggerier samt Fiskeri- og Baadehavn (anl. 1869, overtaget af Kommunen 1919), indtil 3 m dyb, med Havnefyrr og Dampskibsforbindelse med Kbhvn.; ved Havnen er der rejst et Mindesmærke for de Mænd, som gennemførte dens Anlæg. —

Ved Sydgrænsen hører den nordl. Del af Villabyen *Charlottenlund* til Sognet, med Charlottenlund Traverbane og mange, til Dels store og smukke Landsteder (som Skjoldhøj, Egenæs, Lindehøj, Rydhøve, Skjoldgaarden og Sophiesminde); ved Nordgrænsen hører den sydl. Del af Villakvarteret *Klampenborg* ligeledes hertil, med Jærnbane (ny Bygn. 1898, Arkt. Arboe), Postkontor, Telegrafst. og Endepunkt for Sporvejen,

Emilie Kilde og Hvidøre.

Røde Ports Indkørsel til Dyrehaven, flere Hoteller som Bellevue, hvor der er Anløbsbro for Dampskibe, og Traktørsteder og store Villaer som Sølyst og Christiansholm. Til Klampenborg slutter sig *Christiansholms engelske Villakvarter* („Karreerne“ i Palæstil); noget sydligere Lystslottet *Hvidøre* og *Emiliekilde* (se ndfr.). Som Led i Kbhvns. Landbefæstning nævnes *Hvidøre-* og *Christiansholmsfortet* og Oversvømmelseslinien mellem Ordrup Krat og Dyrehaven.

Skovshoved S., een Sognekommune med Hellerup, Maglegaards, Gentofte og Ordrup S., har s. Tingsted og hører under de s. Kredse som Hellerup S. og 1. Udskrivningskr. 23. Lægd. Kirken er selvejende.

Den højtliggende Kirke (Sømærke, „Fiskernes Kirke“) ved Teglgårdsvej er opf. 1914-15 (indv. ^{17/10}) paa en af Kommunen skænk. Grund for c. 110,000 Kr., Arkt. Alfr. Brandt, i romansk Stil af røde Mursten paa Granitsokkel og bestaar af to ved aabne Buer forbundne Bygninger, hvoraf den nordl. rummer Skib, med Tøndehvælving, og ligesaa bredt Kor med halvrund Apsis med Halvkuppelhvælv., medens den sydl., Sideskibet, har Sakristisal, med Bjælkeloft, i nederste og Forsamlingsaal, med Tøndehvælv., i øverste Stokv., som kan aflukkes fra Kirken og benyttes som Menighedshus; ved Vestenden af Kirken, hvor Hovedindgangen er med Forstue, et Taarn med bikubeformet Afslutn. Alteret er skænk. af Enkedronningen; Alterbilledet er et ældre Maleri af Ax. Helsted; et stort Trækrucifiks (tegn. af Brandt, udf. af Niels Hansen, se „Archit.“ ^{20/4} 1916). — Sognet har Kirkegaard sammen med Ordrup.

Vistnok i Nærheden af det nuv. Christiansholm har der ligget en Kongsgaard *Hvidøre*, hvor Dyveke og Moderen Sigbrit boede, og det var her, at Elisabeth steg i Land 1515, da hun efter en besværlig Sørejse kom til Danm. for at ægte Chr. II (se F. C. Allen,

De tre nord. Rigers Hist. II p. 200); ligeledes landede Chrf. af Oldenburg, den lübeckske Hærs Anfører, her 1534. Senere bortforleenedes Gaarden, først 1529 til kgl. Herold Franciscus de Medina (Hispanier), derpaa til Rentem. Anders Glob, Astrologen Lyder Reventlow, Lægen Peter Capeteyn, Livlægerne Jakob Hasebard og Jakob Bording, efter hvis Død 1560 den nedlagdes som Forlening, og Gaarden synes at være nedbrudt i 17. Aarh. — Ved Hvidøre, som vistnok ogsaa har været en Landsby, laa ogsaa en Kro (nu Skovshoved Kro), der nævnes i 16. Aarh., og en Mølle, hvor Fr. II 1576 lod indrette en Papirmølle (tidl. „Harniskmølle“) og Feldberedermølle, som nedlagdes allerede 1583; 1661 var den en Stampemølle (se H. F. Rørdam, Dsk. Mag. 4. R. IV p. 247). Det nuv. *Hvidøre* opstod 1871 af Gaarden Vilhelmsdal (hvis gl. Bygn. skal være opf. af Materialer fra Hvidøre Kongsgd.) m. m., da Legationsrd. F. C. Bruun († 1887) købte den og lod den nuv. Bygn. opføre (Arkt. J. Schrøder); Enken solgte H. 1906 til Dronning Alexandra og Kejserinde Dagmar.

Sølyst, den Gang kaldet „See-Lust“, er grl. af Kræmmer Jul. Frøichen 1724 som et Kattuntrykkeri; efter hans Fallit købtes det 1753 af Etatsrd. Just Fabricius, der omdannede det til en Lystgaard; hans Enke solgte den for 4500 Rd. til Generalguvernør Peter Clausen, som 1776 solgte den til Grev H. E. Schimmelmänn, den kendte Statsmand, der uden for Haven ved *Emilie Kilde* (som han selv havde skabt ved at lede Dyrehavekilden herhen) i et lille Anlæg lod rejse et Mindesmærke (efter Tegn. af C. Abildgaard) for sin første Hustru Emilie, f. Rantzau, som endnu staar der, om end i noget ændrede Omgivelser. I Sølysts Have med dejlig Udsigt ud over Sundet staar 3 Birketræer („Frihedstræer“), plantet i Hjørnerne af en ligesidet Trekant af Schimmelmänn, A. P. Bernstorff og Chr. Ditl. Reventlow til Minde om Bondestandens Frigørelse (se J. Møller, *Mnemosyne* I p. 74). Efter Schimmelmänn's Død 1831 ejedes S. af Baron v. Löwenstern og Hustru, f. Schimmelmänn, som solgte det 1840 til Etatsrd. J. Th. Suhr († 1858), i hvis Families Eje S. blev til 1913, da det solgtes til den nuv. Ejer, Bankdir. Em. Glückstadt. (J. L. Heiberg, som var en hyppig Gæst hos Etatsrd. Suhr, har forherliget Stedet i sit Digt „Sølyst“, tr. i „Ugtl. Blade“, 1858. Se ogsaa Joh. Louise Heiberg, Et Liv genoplevet i Erindringen II p. 71 flg., og L. Bobé, i Berl. Tid. 8., 9. og 10. Juli 1897, om det selskabelige Liv paa S. under Schimmelmänn, i hans 2. Ægtesk. med Charlotte Schubart, og s. Forf. i Politikens Kronik April 1918, om Emiliekilden).

Christiansholm er opf. af Historikeren Vitus Bering, der 1668 af Kongen fik en Eng („Kraghaven“) ved Hvidøre; 1671 solgte han den til Chr. V, som 1672 forærede den til sin Dronn. Charloite Amalie, men hun skødede den 1672 til Ulr. Fr. Gyldenløve; 1678 kom den atter ind under Kronen; 1746 skødede Fr. V den til Just Fabricius, der opførte den nuv. Hovedbygning; hans Enke solgte den 1767 for 16,000 Rd. til Nic. Paludan, men 1777 kom den atter til Fabricius' Bo, som afhændede den til Chrf. Mac Evoy, der 1783 solgte den til Schimmelmänn, efter hvis Død den 1831 ved Auktion kom til Distriktskommissær Joh. Bagge, som 1847 solgte den til Kapt. K. Christmas, og han solgte den 1855 til Admiralinde S. Elisab. Zahrtmann, hvis Datter Wanda fik den 1859 og 1863 bragte den til sin Mand C. C. Grev Danneskjold-Samsøe; han solgte den 1900, hvorpaa den udstykkedes, og paa Grunden opførtes det ovenn. Villakvarter, ligesom Væddeløbsbanen til Dels er anl. derpaa, men Hovedbyggn. og Park bevaredes og solgtes 1914 til dansk Gesandt i Berlin C. Greve Moltke.

Ved Skovshoved laa i den senere Middelalder et *Skt. Annakapel* (Rørdam, Kbhvns. Kirker og Kl. i Middelald. p. 346; W. Christensen, Dronn. Christinas Hofholdningsregnsk. p. 37).

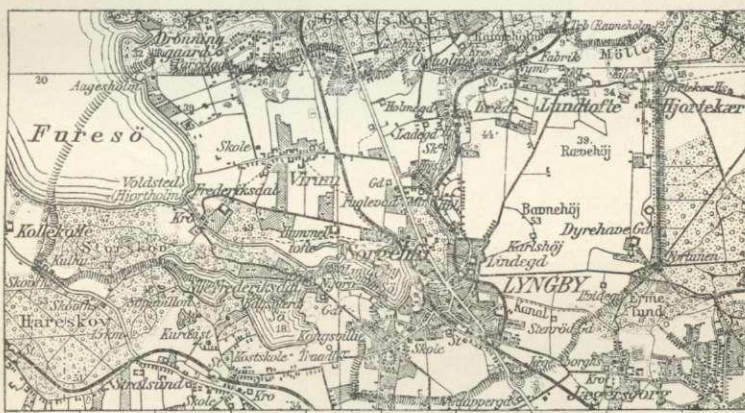
Litt. se under Gentofte Sogn.

Lyngby Sogn (*L.-Torbæk Km.*), fra hvilket Torbæk S. udskiltes 1906, omgives af dette, Ordrup, Gentofte og Gladsaxe S., Bagsværd Sø, Smørum Hrd. (Kirke-Værløse S.), Fure Sø, af hvilken c. 276 ha hører til Sognet, og Søllerød S., fra hvilket det paa en Strækning skilles ved Mølleaa. Kirken ligger c. 11 km NNV. for Kbhvn. De mod S. ler- og sandmuldede, mod N. mere sandede Jorder er gennemgaaende højtliggende, især mod N. (Lyngby Bavnehøj og Jægerbakken S. for Frederiksdal er 53 m), men sænker sig med Eng- og Mosestrækninger mod Mølleaa og til Dels mod Lyngby Sø (c. 72 ha) med Kanalen til Fure Sø. En Del af Hareskov, Nørreskov (2. Kbhvnske Skovdistr.), Frederiksdals og Sorgenfri Skove

hører til Sognet, ligesom det mod SØ. berøres af Dyrehaven og mod N. af Geelskov. Egnen er naturskøn og besøges meget af Københavnerne; særlig yndet er Sejlturen gennem Lyngby Sø og Kanalen til Frederiksdal og Fure Sø samt Spadsere-sterne i Sorgenfri Skov og langs Mølleaa (Prinsessesti). Hvad der er sagt om Gentofte og Ordrup Sogne, gælder ogsaa her; især N. for Lyngby og efter Frederiksdal er der i de senere Aar opstaaet store Villabebyggelser. Gennem Sognet gaar Nordbanen og Lyngby-Vedbæk Banen samt Landevejen Kbhvn.-Hillerød.

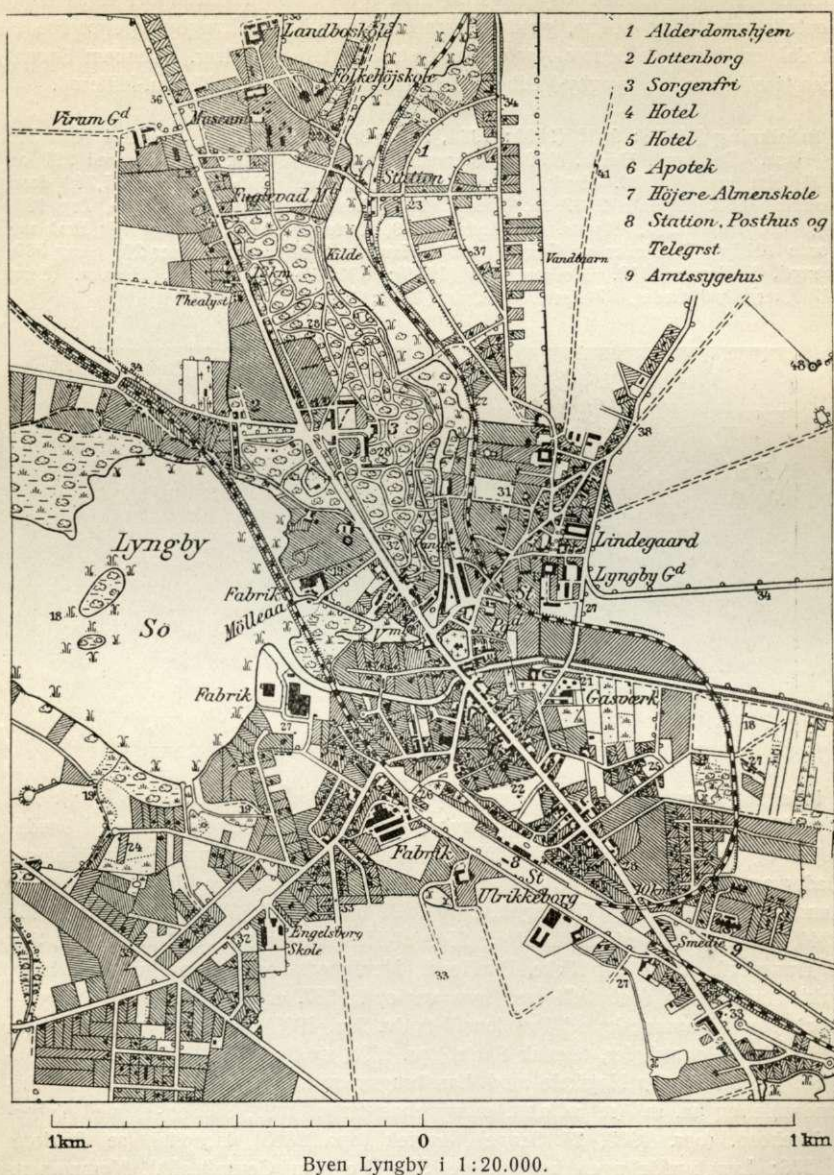
Befolkning i 1916: 9031 (1801: 1984, 1850: 3623, 1901: 7734), boende i 1032 Gde og Huse. Det saml. Hartk. (1905): (herunder Torbæk) 466 Td.; 59 Gde med 297 og 1321 Hse med 67 Td. Hartk., samt 144 jordløse Hse. Ejdsdk. (1916): 25,749 deraf Jordv.: 8633. Areal: 2767 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 31 ha, Rug 183, Byg 135, Havre 283, Blands. til Modenhed 9, Kartofler 123, Foderroer 77; Brak udgjorde 101 ha, Grønforer og Græsning 361, Haver o. l. 331, Tørvemoser 20, Skov 300, ubenytt. 6, Vandar. 412. Kreaturhold (1919): 592 Heste, 293 Stk. Hornkv. (deraf 177 Køer), 110 Geder, 67 Faar, 399 Svin (1914: 418).

I Sognet Lyngby (kaldet „Kongens Lyngby“, fordi det var Krongods fra gl. Tid, c. 1370 Lywngby, 1463 Koningx Lyngby) ved Østsiden af Lyngby Sø, ved Landevejen og paa begge Sider af Mølleaa, købstadlign. Landsby med flere brolagte Gader og tæt sammenbyggede, mange Steder flere Stokv. høje Huse, Butikker og Landsteder, $\frac{1}{2}$ 1916 685 Gde og Hse og 5791 Indb. (1801: 890, 1860: 1751, 1911: 5240, hvoraf 271 levede af Landbr., 2519 af Haandv. og Ind., 893 af Handel, 322 af Transport). Byen har Kirke, Præstegd., Menigheds- og Missionshus, opf. 1908, Arkt. Har. Jensen (det tidligere, som var opf. 1887, er solgt til Lyngby Gardin-fabr.), stor Kommuneskole i Pavillonstil (indv. Jan. 1909), højere Almenskole (opr. 1871), flere Privatskoler, teknisk Skole (opr. 1893, ny Bygn. 1903), Lyngby Landbo-skole og Grundtvigs Højskole med Landbrugsmuseum, Dansk Folkemuseums Fri-landsafdeling m. m. (se ndfr.), Amtssygehus (aabn. 1891, 36 Senge) med Tuberkulosehosp. (opr. 1908, 24 Senge), Apotek (opr. 1865), Hospital (se Gentofte p. 276; Lyngbyafdelingen har samme Størrelse som Gentofteafd.), Kommunens Alderdomshjem ved Lundtoftevej (opf. 1916, Arkt. Magdahl Nielsen), Alderdomshjemmet „Lykkensgave“, ved Fuglevad (indv. 1916, skænk. af Gross. O. H. Bærentsen til Kommunen), „Aldersly“ for træng. Ægtepar (opr. af Lyngby Sogns velgør. Foren.), Lyngby Arbejderforenings Stiftelse, Asyl (opr. 1863), Børne-

hjemmet „Børnely“ (opr. 1853, nyopf. 1877), Mødre- og Børnehjemmet (opr. 1910 af Foren. til Hjælp for ulykkeligt still. Mødre, Arkt. G. Tvede), Magdalenehjemmet „Skovtofte“ (indv. $\frac{20}{10}$ 1896) med Hovedafdelingen „Ebenezér“ og to

Optagelseshjem „Zoar“ og „Pella“, Sparekasse for L. og Omegn (opr. 1898, $\frac{21}{3}$ 1917: Indsk. 852,204, Reservecf. 40,398 Kr.), Bank for L. og Omegn (opr. 1906, Aktiekap. 250,000, $\frac{30}{8}$ 1918: Indsk. 1,983,125, Reservecf. 50,000 Kr.), Gasværk

(anl. 1893, udvidet 1903), Vandværk (1904-5), Transformatorst. for Nordsjæll. Elektricitets A/S, flere store industr. Anlæg, saaledes A/S Binder & Co.s Klæde-, Uldvare- og Tæppefabr., A/S Dansk Gardin- og Tekstifabr., A/S Dansk Farveri- og Merceriserings Anst., A/S Dansk Staal-Industri (med et Staalværk i Buddinge), Sukkerraffinaderi (optaget 1898 i A/S „Danske Sukkerfabrikker“), 2 Maskinfabr., A/S Drivremfabrikken „Dana“, Staalrørfabr., Halmvarefabr. (i Fuglevad), Papirposefabr. „Trio“, Maskinsnedkeri, Trævarefabr. (A/S), Vognfabr., kemisk Fabr. („Solex“), Mineralvandsfabr. („Sorgenfrikilden“), Cementfabr., fl. Bogtrykkerier m. m.; der trykkes og udgives bl. a. „Kbhvns. Amts Avis“, „Kbhvns. Amtstid.“, „Nordre Birks Td.“. Byen har endvidere Hoteller og Traktørsteder (Rustenborg, Lottenborg m. fl.), Politistation, Postkontor, Telegrafst. og Jærnbanest. paa Nordbanen, der tillige er Udgangspunkt for den private *L.-Vedbækbane* (anl. ifl. Lov af $\frac{8}{10}$ 1896, 12,1 km lang, aabnet $\frac{25}{8}$ 1900; 19 $\frac{17}{18}$ befordredes 22,428 Rejsende, Totalvægten af Gods etc. var 21,017 Tons), og er Bolig for Kredslægen i Amtets nordre Lægekr. og Valgsted for dets 2. Folketingsvalgkr. Ved Lyngby ligger Villakvartererne *Engelsborg* og *Sorgenfrigaard* samt Stationerne *Smedebakke* (Forstad til L.) og *Fuglevad*.

I Sognet endvidere Byerne *Virum* (1186 Wigherom) med Skole (nyopf. 1910) og Plejehjemmet „Gyvelholm“, ved Fure Sø, en Villa, der 1918 af Kbhvns. Kommune er indrettet til Pleje- og Rekreationshjem for tuberkuløse Mænd; *Lundtofte* (c. 1370 Lugnætøfte) med Filialkirke (under Opf., Grundstenen nedl. 27/7 1919, Arkt. Lønborg-Jensen) og Skole. *Hjortekær*, Huse. Mod N. Villakvartererne „Skovridergaarden“ og „Kaningaarden“ (se Søllerød S.).

N. for Lyngby ligger *Sorgenfri Slot* (se ndfr.), en Bygning i eet Stokv. med Kælder og Mansardtag samt et lille Spir, med Have og Lystskov, Sommerresidens for Kongen. — Hovedgaarden *Frederiksdal* („Frederiksdal Slot“), tæt ved Fure Sø, omgivet af Skov, med smuk Udsigt over Mølleaaens Dal. Gaarden hører til det Schulinske Fideikommis og har 13 Td. H., hvoraf fri Jord 10,5, Bøndergods 2,5, Skovskylld 2, Ejds. 435, Jordv. 192; c. 299 ha, deraf Ager 72, Skov 227; 5 Lejehuse*). Til Godset hører Lyngby og Bagsværd Søer samt *Frederiksdal Kro*, yndet Sommerudflugtssted med Anløbsbro for Baadarten paa Lyngby- og Fure Søerne. Ved Frederiksdal ligger Universitetets *Ferskvands-biologiske Laboratorium* og flere ældre Landsteder som *Ny-Frederiksdal* og *Sophienholm*. — Større Gaarde: *Dyrehavegaard* (1916: 15,2 Td. H., Ejds. 180, Jordv. 151; c. 82 ha, næsten alt Ager); *Hummeltofte* (12,1 Td. H., Ejds. 160, Jordv. 121; c. 69 ha, deraf 58 Ager, 9 Mose). Af andre Gde nævnes *Brede Ladegd.*, *Karls-høj*, *Lyngbygd.*, *Stenrød* (Stenderød), *Hvidegd.*, *Holmegd.* og *Rønnerøgd.* Paa *Virumgd.* Statens Forsøgsstation for Plantekultur. Paa den udstykkede *Engelsborggd.* har Fængselshjælpen et Hjem. S. for Lyngby Sø ligger den af Vald. Poulsen oprettede Radiotelegrafstation for traadløs Telegrafering. Ved Dyrehavens sydvestl. Hj. det højtliggende *Fortunen* (49 m), et meget søgt Traktørsted, med prægtig Udsigt over Ermelunden, Bernstorf og Kbhvn. I Sognet ligger *Lyngby- og Fortunfortet* med noget af den til Befæstningen hørende Kanal („Militærkanalen“ mell. Lyngby- og Fure Sø).

Langs *Mølleaa*, hvis Vandkraft fra gl. Tid har været benyttet til industrielle Anlæg, ligger en Række Møller og Fabrikker, for hvilke Vandkraften dog nu er af

*) Det *Schulinske Fideikommis*, opr. $\frac{15}{10}$ 1770, ejer i Bankaktier 1600 Kr. og en Fideikommiskapital paa 96,477 Kr. Til Fideikommisset er knyttet „Sophie Zeuthens Frederiksdalske Fideikommis“, 185,678 Kr.

underordnet Betydning. Følgende hører til Sognet: *Frederiksdals Mølle; Møllerne ved Lyngby; Fuglevad Mølle* (Folevad); en Vindmølle her er nedlagt, restaur. og 1918 skænket til Landbrugsmuseet; den ovenn. *Brede Klædefabrik* (c. 1370 Brydæ), A/S (opr. 1895, Aktiekap. 3 Mill. Kr.), der beskæftiger c. 500 Arbejd. og aarl. producerer c. 1 Mill. m Stof; til Fabrikken, der drives af Maskiner med c. 450 H. K. og med lige saa stor elektrisk Kraft, er knyttet Arbejderboliger, Skole, Vuggestue, Asyl, Spisehus med Forsamlingshus m. m. samt Jærnbanehpl. paa L.-Vedbæk Banen; endvidere *Ørholm* (c. 1370 Ørewaz møllæ) med Papirfabr. og Jærnbanehpl. samt Hotel (det stærkt kuperede Terræn kaldes populært „det danske Schweiz“), og *Nymølle*, ligeledes Papirfabr., begge siden 1889 hørende til A/S „De foren. Papirfabrikker“. Se videre Torbæk S. Den indviklede Sognegrænse ved Aaen mod Søllerød Sogn reguleredes ved Res. af ^{11/10} 1765.

Lyngby S. danner een Sognekomm. med Torbæk, men er delt i 3 Sognefoged-distrikter: vestre (Brede, Frederiksdal, Fuglevad og Virum), mellemste (Lyngby, Ørholm, Lundtofte og Hjortekær) og østre (Torbæk S.). Det har Tingsted i Kbhvn. og hører under Kbhvns. Amts nordre Birks Rets- og Politikr., Kbhvns. Amtstuedistr., Kbhvns. Amts nordre Lægkr., Lyngby Skatte- og Skyldkr., Amtets 2. Folketingsvalgkr., Gl. Kbhvns. Amts Forligskr. og 1. Udskrivningskr. Lægd 20 og 21 a. Kirken tilhører Kommunen.

Kirken, paa en høj Bakke ved Landevejen, er en romansk Kampestensbyggn. (dog med Kridtsten paa Hjørnerne), hvis oprindl. Kor er nedbrudt, medens Skibets Mure er forlængede mod Ø. og et kortere Stykke mod V., overvejende med Munkesten. I sen-gotisk Tid er desuden tilføjet mod S. et Kapel, mod N. et Taarn, bygget ovenpaa et noget ældre Vaabenhus. I Skibets gotiske Hvælvinger er afdækket Kalkmalerier fra c. 1475 med dekorativt Løvværk og brogede bibl. og legendariske Fremstillinger (restaur. 1915 af O. Søndergaard). I Østgavlen et romansk Kridtstensrelief med en Løve slugende et Menneske. Anselig Altertavle fra c. 1600 med Maleri af Eckersberg fra 1829 (Nadveren); 12 sidet Granitfont (senromansk?); Prædikestol i Højrenæssancestil, malet 1598; barokke Stolegavle; over Fonten et Kobberrelief, hvorunder et Vers af Kingo. I et nyere Kapel mod N., hvis ene Del nu er indrettet til Indg. for Kongefamilien, en Marmor-sarkofag (udf. 1769-70 af Wiedewelt), hvori begr. Højesteretsass. A. Lowson, † 1758. Kirken er restaur. 1915 af Arkt. Magdahl Nielsen (om Indskr. se C. Heilskov, i Aarb. f. Kbh. A. 1917 p. 96). — Paa Kirkegaard, der er blevet betydeligt udvidet med den henved 2 ha store „Sorgenfri Kirkegaard“ (indv. ^{7/8} 1903), og hvor der er opf. et Ligkapel (1905, Arkt. Har. Jensen), er begr. Præsten Bone Falch Rønne, † 1833, Skuespillerinden Ellen Heger, † 1842, Præsten Peter Rørdam, † 1883, Digteren Thomas Lange, † 1887 (Monum. efter Tegn. af L. Frølich), Kapt. J. C. la Cour, † 1898, C. F. Tietgen, † 1901, og Hustru, † 1917 (mur. Gravkælder, Monum.: Granitmur med Marmorpl. og 2 Portrætmed.), Nationaløkonomen N. C. Frederiksen, † 1905, Komponisten J. Malling, † 1905, Kmhr., Arkt. F. Meldahl, † 1908, Præsten Dr. H. F. Rørdam, † 1913.

Sorgenfri („Sorgenfrey“) stammer fra Ulr. Fr. Gyldenløve, som efter at have solgt Gyldenlund i 1683 her opførte et Landsted, som han 1702 afstod til Svingersønnen Grev Carl Ahlefeldt, der lod Slottet opføre 1705 af fransk Arkt. Fr. Dieussart for 5000 Rd. (ombygget 1742-43 af Thurah); derpaa ejedes det fra 1725 af Storkansler Ulr. Ad. Holstein; 1743 indrettedes det til Sommerbolig for Kronprins Fr. (Fr. V) og havde da to Fløje ved Hovedindgangen; efter 1746 overlod Kongen det til Enkefyrstinde Sophie Caroline af Ostfriesland, 1769 skødede Kongen det for 8000 Rd. til Geheimerd. Desmercières, hvis Enke Grevinde Elisabeth Frijs 1783 solgte det til Baron Henr. Bolten, som solgte det 1789 for 13,000 Rd. til Arveprins Frederik, hvem Anlægget af Haven og Lystskoven med det bakkede Terræn langs Aaen skyldes; derpaa ejedes det af Chr. VIII, som ofte opholdt sig her baade som Prins og Konge og her modtog Nordslæsvigernes Adresse ^{27/7} 1846. Efter at S. i 1855 var blevet Statsejendom, blev det Sommerbolig for Enkedronn. Caroline Amalie til hendes Død 1881; 1898 blev det overladt til Prins Christian (Chr. X) og er nu Kongens Sommerresidens. I Slotsparken findes flere anselige og sjældne Træer; ved Slottets Nordside staar en

Mindestøtte (Granitstøtte med Portrætmed., af Evens) for Caroline Amalie, rejst 1882 af Lyngbys Kvinder, tæt ved Slottet en Støtte med Buste af Fr. V (af Saly, 1764), i Nærheden en hvid Marmorstøtte med sort Marmorsilhuet af Arveprinsens Gemalinde Sophie Frederikke. Paa Slottet Portrætter bl. a. af Chr. VI, Fr. V og Juliane Marie.

Landboskolen ved Lyngby er grl. 1867 af Landbrugskand., Kapt. J. C. la Cour († 1898) og opr. som et Aktieselsk.; da Bygningerne ikke blev færdige til rette Tid, holdtes Skolen det første Aar i Nærum. Den oprindl. Hovedbyggn. (Sydflojen) blev opf. efter Tegn. af Arkt. V. Dahlerup og F. C. Böttger. I 1873 udvidedes Skolen betydeligt, og 1889 blev la Cour Enejer af den; 1890 solgte han den til Grundtvigs Højskole, der 1891 lod opføre en ny Fløj, og som fremdeles ejer den. I 1904 blev der tilkøbt et 13,3 ha stort Areal til et Landbrug, og der opførtes de nødvendige Avlsbygninger, og endelig fik Landboskolen i 1913 sin nuv. ydre Skikkelse ved, at en Del af de ældre Fløje nedbrødes og ombyggedes. Nuv. Forstander (siden 1901) er Landbrugskand.

Sorgenfri.

J. L. Hansen. Skolen, der har 140 Pladser, har i alt været besøgt af over 5000 Elever og virker for Tiden med 2 Kursus (6 og 9 Maaneder) og 12-14 Lærere. — *Grundtvigs Højskole* blev grl. 1856 paa Gaarden Marielyst ved Kbhvn. for Penge, der i dette Øjemed var skænket Grundtvig, og blev samtidig en selvejende Institution. Fra 1890, da Grundtvigs Højskole solgte sin Ejendom ved Kbhvn. og flyttede til Lyngby, blev de to Skoler drevet sammen indtil 1897, da der opførtes en særlig Bygning for Skolen (Arkt. H. Lønborg-Jensen), beregnet for 40-50 Elever; senere er den udvidet 1909 og 1918, saa at der nu er c. 100 Pladser; nuv. Forstander (siden 1892) er H. A. Rosendal. (Se H. Rosendal, Grundtvigs Højskole 1856-1906, Kolding 1906). — Paa la Cours Initiativ blev der 1888 og flg. Aar i Nærheden af Landboskolen opr. et Landbrugsmuseum, som oprindl. delvis var knyttet til den og efterhaanden blev betydeligt udvidet, især 1900; fra $\frac{1}{6}$ 1906 blev Museet overtaget af Landbrugsministeriet; 1916 toges en ny monumental Bygning i Brug til Museet (Arkt. D. Rasmussen). Det indeholder nu c. 10,000 Numre (Avls- og Havebrugsredskaber, Modeller, Kort, Billeder m. m.). I Forb. med Museet staaer den af Dansk Folkemuseum i 1901 oprettede Bygningsafdeling („Frilandsafdelingen“) ved Fuglevad, som nu rummer 17 gamle Bøndergaarde og Huse fra forskellige Egne af Landet, fra Skaane, Halland, Blekinge, Sønderjylland m. m. I Tilknytning til Skolen oprettede la Cour 1890 ligeledes en Forsøgsstation for Plante kultur, der nu ogsaa er en selvstændig Statsinstitution, senere flyttet til

Virumgd.; ligeledes findes i Lyngby Statens plantepatologiske Forsøgsst., Statens Ukrudtsforsøg samt en Forsøgsgaard for Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger. — I Nærheden af Landboskolen er der 1903 rejst en Broncestatue af la Cour (Rasm. M. Andersen).

Hvor Kanalen ved Frederiksdal udmunder i Fure Sø, findes Ruiner og Voldplads af den gl. Kongeborg og senere Roskildebispernes faste Slot *Hjortholm*. Her nævnes som Hovedsmænd Jep Mikkelsen (af Hagerup) 1472, Herman Rolfsen (von Leneren) 1485-86, Claus Neb 1489 og Oluf Daa 1507. I Grevens Fejde værgede den dav. Hovedsmand Peder Godske Slottet tappert og overgav det først til Grev Chrf., da Taarnet, Vægtergangen og den ene Side af Slotsmuren var nedskudte, hvorfor Bisp Joachim Rønnow og Domkapitlet takkede ham i et aabent Brev og gav ham fuld Afkald for Slottet og dets Inventarium. Tomten er i 19. Aarh. meget forstyrret ved Kanal anlæg. (Vedel-Simonsen, Hist. Efterr. om Hjortholm og Gurte, i Ann. f. n. Oldk. 1838-39, p. 261 fl.). — Efter Reformat. kom det til Slottet hørende Gods til Kronen, og nogle hundrede Meter SØ. for den gamle Slotstomt byggede Fr. III i 1668 et Jagtslot, som han kaldte *Frederiksdal*. Senere overlod Chr. V det til sin Dronn. Charlotte Amalie, allerede da hun var Kronprinsesse (tillige med Gentoftegd. og Bagsværd), og hun indrettede flere industrielle Virksomheder her i Egnen (se ndfr.). Efter hendes Død 1714 tilfaldt Frederiksdal Datteren Sophie Hedevig og efter hendes Død Chr. VI, som 1739 skænkede det til sin højt betroede Mand, Grev Joh. Sigismund Schulin, i hvis Families Besiddelse det er forblevet; nuv. Besidder er Hofjægerm. S. L. Greve Sch. Grev Sch. lod den nuv., et Stokværk høje Hovedbygning, der tager sig anselig ud ved sin høje Beliggenhed, opføre, maaske efter Tegn. af J. G. Rosenberg. I Nærheden af Slottet findes Louisekilde, opkaldt efter Grev Schulins Svigerinde, Christiane Louise Warnstedt. (Naturforskeren Otto F. Müller, en Tid Huslærer paa Frederiksdal, har skrevet: „Fauna insectorum Friderichsdalina“, 1764, og „Flora Friderichsdalina“, 1767).

Hummeltofte nævnes 1754 som Lystgd. og solgtes 1758 til senere Amtsforv. Malte Chr. Bruun; senere ejedes den af Kapt. Th. de Malleville til 1781 og derpaa af Konferensrd. C. Wendt, der vist lod en ny Hovedbygning opføre (af Guione) og 1797 skødede den til Major A. Søbøtke; i 19. Aarh. har den en Tid været ejet af Biskop Monrad, som 1865 solgte den til Prof. N. C. Frederiksen for 50,000 Rd. — *Sophienholm* er opf. 1773-75 af J. Th. Holmskjold, der 1790 solgte den til Geheimekonferensrd. Constantin Brun, som 1803 lod den nuv. Hovedbygning opføre (Arkt. J. Ramée), ligesom han udvidede og forskønnede den smukke Have og Park. Under ham og hans Hustru, Digterinden Frederikke Brun, opnaaede S. et stort Ry, da de her samlede om sig en Kreds af Skønaander, Digtere og Kunstnere, hvem baade den aandrige Værtinde og hendes yndefulde Datter Ida (Bombelles) begejstrede; 1882 købtes S. af Redaktør C. Aller, der har holdt Hævd over de hist. Minder i Gaard og Have. (Se Hist. Medd. om Kbhvn. IV p. 59 flg.; L. Bobé, Frederikke Brun og hendes Kreds. Kbh. 1910.). — *Virumgd.* har været ejet af Chr. VIII og Fr. VII.

Den vidunderlig skønne, skovkransede *Fure Sø*, til hvis Navnkundighed Chr. Winthers Digt og Hartmanns Melodi dog har bidraget noget, er c. 950 ha, har fra V. til Ø. en gnmstl. Bredder af c. 3 km, men mod NØ. danner den en større Bugt (Storekalv), saa at Bredden her er c. 6 km; fra N. til S. er den henved 4 km; dens Omfang er c. 15 km, den ligger c. 19 m o. H. og er indtil 36 m dyb, vistnok Landets dybeste Punkt. Søen, der er meget fiskerig og mange Steder har stejle Skrænter, især mod V., staar i Forb. med Farum Sø (Fiskebæk), Bagsværd-, Lyngby-, Vejle- og Søllerød Sø og har Afløb gennem den fra Badstrup Sø (21 m o. H.) kommende Mølleaa. (Wesenberg-Lund, Furesøstudier, 1894; C. V. Otterstrøm, Fiskeriundersøgelser i Fure Sø og Hampen Sø. 1919).

Hvor langt tilbage i Tiden *Mølleaaen* har været anvendt til Møllebrug, kan ikke siges. Den først kendte af Møllerne er vistnok Nymølle; dens Navn træffes allerede i Beg. af 13. Aarh.; men Navnet tyder ikke paa, at det er den ældste. Her kan kun fremdrages enkelte Momenter af Anlæggenes Hist. I 14. Aarh. nævnes andre af Møllerne, saaledes „Lugna“, „Lanxebyerghs“, „Brændemøllæ“, Brede (Brydæ) og Ørholm (Ørewaz); 1417 afhændede Vor Frue Kirke Nymølle til Roskildebispens Jens Andersen; i Chr. III's Tid var der en Krudtmølle ved Fuglevadsmølle; 1628 gav Chr. IV Brede Mølle til Joh. v. Dehlen og Laurentz Møllengracht til Krudtmølle; men disse Krudtmøller nedlagdes snart og kom i andres Hænder, saaledes 1668 til den kendte Kobbetsmed Henr. Ehm, som indrettede et Hammer- eller Kobberværk paa Brede. I 17. Aarh. var der ligeledes Krudtmølle ved Lyngby (en Tid indrettet til Valkemølle af Guldsmed og Alkymist Casper Herbach, † 1664) og Ørholm, ligesom der ogsaa ved Aaen laa flere „Slibe og Poleremøller“, saa-

ledes ved Raadvad (se Torbæk S.) og ved Lynby en af Jakob Petz 1640 anlagt privat Geværfabrik. Størst Betydning havde dog en Tid Anlæggene ved *Frederiksdals* eller, som den tidligere hed, Hjortholm Mølle (el. Slotsmøllen), der 1649 købtes af den kendte Rentemester Henr. Müller (se F. Meidell, i „Museum“ 1894, II p. 73 fl.), som 1668 solgte den til Fr. III, hvorefter Navnet Frederiksdals Mølle blev det almindelige. Faa Aar efter begyndte her og i Omegnen ved Dronn. Charlotte Amalies Paavirkning en Række Fabriksanlæg, saaledes Koppermøllen ved Nymølle og Frederiksdals Papirmølle. *Nymølle* bortforpagtedes 1672 til Henr. Ehm, senere til Lor. Badstuber, hvis Søn (?) Poul Badstuber 1738 erhvervede den som Ejendom og der, ligesom paa Brede, som han købte 1719, og Ørholm, drev en stor Virksomhed i Messing, Kobber, Knive og Staaltraad, indtil han gik fallit 1746, og Fabrikkerne atter splittedes; Brede kom saaledes senere i Grev Schimmelmans Besiddelse, og i 19. Aarh. har det været Centrum for en stor Klædefabrikation (anl. 1809 af Modeweg i Kbh., flyttet 1831 til Brede), der en Tid ogsaa omfattede Nymølle, Ørholm og Stampen. *Frederiksdals* Papirmølle anlagdes af Charlotte Amalie 1673 og dreves en Tid af Hans Heuser, der ogsaa en halv Snes Aar efter fik Strandmøllen (se videre under Torbæk S.). (Se C. E. Secher, D. Kirker, Slotte osv., Kbh. 1887 I p. 19 flg., og C. Nyrop, Strandmøllen, Kbh. 1878).

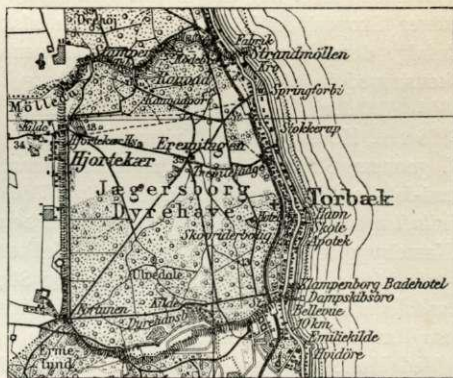
I et Dokument fra 1464 forekommer en Fritze Paris „awapn (Væbner) i Konnings-Lynby“. — En Landsby „Bilstorp“ nævnes fl. G. i 13-14. Aarh.

Kun et mindre Antal Oldtidsminder kendes i Sognet, deribl. S. for Lundtofte de to *Rævehøje*, NØ. for Lynby *Bavnehøjen* og ved Dyrehavegd. en firsidet stensat Gravkiste, mulig som Rest af en Langdysse. Paa Højdedraget ved Hvidegd. har der været en lille Gruppe Høje; i en af dem er fremdraget et ejendommeligt Gravfund fra den ældre Bronzealder bl. a. med Sværd og et lille Læderetui, hvori forskellige Sager, der kunde tyde paa Udøvelse af „Sejd“.

Lynby var 1682-1758 Anneks til Gentofte.

Litt.: Rørdam, Kongens Lynby i gl. Dage, i Kirkeh. Saml. 5. R. IV; Sv. Fleuron, Skovene om Furesøen, Kbh. 1915.

Torbæk [Taarbæk] Sogn (*Lynby-T. Km.*), der ved Res. af ¹¹/₁₂ 1906 udskiltes fra Lynby S., omgives af Sundet, Skovshoved, Ordrup, Lynby og Søllerød S., fra hvilket sidste det skilles ved Mølleaa. Kirken ligger c. 12 km N. for Kbhvn. Sognet omfatter den sydl. Del af Jægersborg Dyrehave og Raadvad Hegn (Lystskovdistr.), der optager næsten hele Sognets Areal; langs Kysten findes der tæt Villabebyggelse. Terrænet er noget bakket (højeste Punkt er Djævebakken i Dyrehaven, 46 m) og Jorderne overvejende ler- og sandmuldede, mod N. mere sandede. Dyrehaven er det mest besøgte Udflugtssted i Kbhvns. Omegn og frembyder med sin ejendommelige, for Underskov blottede Storskov med mægtige gamle Bøge, store Græssletter og smaa Søer et mærkeligt Stykke dansk Natur. Langs Kysten gaar Landevejen til Helsingør (Strandvejen) og Kystbanen.

Befolkning i 1916: 1864, boende i 219 Gaarde og Huse. Hartk. se Lynby. Ejdsk. (1916): 8577, deraf Jordv.: 3806. Areal: 1100 ha, hvoraf (1912) besaaet med Havre 15 ha, Kartofler 2; Grønfoder og Græsning 3, Haver o. l. 60, Skov, 966, Vandar. 20. Kreaturhold (1919): 104 Heste, 2 Stk. Hornkv. (deraf 2 Køer), 6 Faar, 9 Svin (1914: 6).

I Sognet Villa- og Fiskerbyen *Torbæk* (Taarbæk, 1613: Thorbeck*), delt i Gl. og Ny-T. — $\frac{1}{2}$ 1916: 209 Hse og Gde og 1568 Indb. (1906: 993, 1911: 960 med flg. Erhverv: Landbr. 84, Fiskeri 156, Haandv. 227, Handel 179, Transport 83) — med Kirke, Præsteb., Skole, Asyl (opr. 1880), Kro, Hotel, Sommerpensionater m. m. samt Havn (indtil 2,5 m dyb) med Fyr og ny Bro (bygget 1906). I 1917 var der 80 Fiskere, der ejede 23 Motorbaade og 2 store Sildebaade uden Motor samt 20 mindre Baade, og som fiskede for c. 97,000 Kr., mest Sild.

Den sydl. Del af *Jægersborg Dyrehave*, c. 870 ha, hvoraf dog c. 275 er ubevokset Slette og 12 udlagt til Jærnbane, er den egtl. Dyrehave, medens den nordl. Del N. for Mølleaa, „Jægersborg Hegn“ c. 460 ha, der mest hører til Søllerød S., drives helt forstmæssigt. Skoven er indhegnet af Chr. V til Parforcejagt, og der findes en stor Mængde Vildt (1913: c. 200 Stk. Kronvildt og 1200 Stk. Daavildt). Midt i Skoven paa Eremitagesletten ligger Jagtslottet *Eremitagen*, opf. 1736 af L. de Thurah i Rokokostil. I det nordøstl. Hj. blev Dyrehaven i 1913 forøget med *Chr. IX's Hegn*, c. 110 ha, og Indhegningen blev rykket frem til N. for Mølleaaen (den nordl. Del hører altsaa til Søllerød S.). I det sydøstl. Hj. ligger Villakvarteret *Klampenborg* med Endestation for *Klampenborgbanen* (Stat., med Postkont. og Telegrafst., i Skovshoved S.), anl. ifl. L. af $\frac{10}{12}$ 1861, hvorved der $\frac{9}{12}$ s. Aar gaves det sjæll. Jærnbaneselsk. Konc. paa Anlæg af Nordbanen til Helsingør med Sidebane til Hellerup og Dyrehaven; den aabnedes $\frac{22}{7}$ 1863 og blev sammen med de øvrige sjæll. Baner Statsejendom 1880; 1917/18 befordredes 783,509 Rejsende paa Banen, Totalvægten af Gods osv. ankommet til Klampenborg var 111,4, afgaaet derfra 3111 Tons. I 1897 er Klampenborgbanen blevet forlænget med Kystbanen (se p. 34), der er ført gennem en Viadukt under Vejen, som gennemskærer Skoven fra Ø. til V., og derpaa afskærer Skovens sydøstl. Hj. for senere at følge dens Hegn mod N. Ved Klampenborg, om hvis Villakvarter se under Skovshoved S., ligger ogsaa *Klampenborg Vandkur- og Badeanstalt*, (A/S, opr. 1844, Aktiekap. 200,000 Kr.) i Udkanten af Skoven langs Strandvejen, med en 1866 opf. Hovedbygning, Kurhus, Koncertsal, Cottager m. m.**). Ved Vejen mod V. gennem Skoven ligger *Dyrehausbakken*, et stærkt besøgt Forlystelsessted i Juni-Juli, og tæt herved *Kirsten Pils Kilde* med Kildesøen. I Ulvedalene ligger *Friluftsteatret* (aabn. 1910); om Vinteren benyttes Bakkerne her („Djævlebakken“, „Kamelryggen“ og „Svineryggen“) til Kælkning. Ud for *Torbæk* ligger i Skoven *Torbækfortet* med højt Udsigtstaarn, og Skovridergaarden. — Af fremtrædende Landsteder i Sognet nævnes *Havslunde*, *Stokkerup* og *Springforbi* (1688 Springforby) med Skovfogedbl. og Jærnbanehpl.

Ved Mølleaa ligger *Raadvaddams Fabrikker* (Raavad, før kaldet „Fileværket“), opr. 1767, overgaaet til A/S 1894, Aktiekap. 1,6 Mill. Kr., der tilvirker Isenkrum, beskæftiger c. 20 Funktionærer og 200 Arbejd. og producerer aarlig for c. 2 Mill. Kr.; Fabrikkerne drives dels ved Vandkr. (1 Turbine med 45 HK.), dels ved Elektricitet (31 Motorer med 446 HK.); til Anlægget, c. 12 ha, hører 14 Funktionær- og Ar-

*) Skrivemaaden *Torbæk* er af Stednavneudvalget foreslaaet indført i Stedet for *Taarbæk*. Det ser nemlig ud til, at her foreligger et hedensk Gudenavn, ligesom i *Toroje* paa Stevns (det har ogsaa hidtil været skrevet *Taarøje*, men er et Tor-høje). Et dialektisk *aa* er kommet ind i Retskrivningen, som i Taarup, Taastrup, Haastrup m. fl.; mange Steder findes det i Udtalen uden at være naaet ind i Retskrivn., som Tornved, der udt. Taarnved, og Tornemark (udt. Taarnemark).

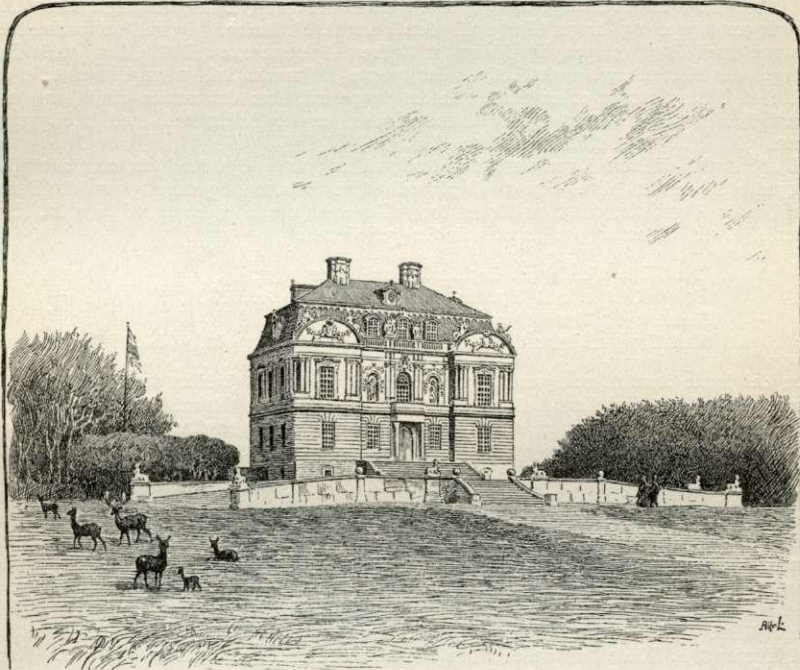
**) Det var Islænderen, Dr. med. Hjaltelin, der fattede Ideen til Anstaltens Anlæg og fikagl. Bevill. derpaa 1843, hvorved Staten overdrog ham c. 12,7 ha af Skoven; Bevillingen overførte han 1844 til Aktieselskabet; $\frac{10}{6}$ 1845 aabnedes Anstalten; i Aarens Løb er den blevet meget udvidet, ogsaa ved Køb af Arealer langs Stranden; Anstaltens første Arkitekt var Bygningsinspektør Bindsbøll (se J. S. Berthelsen, Bl. af Klampenborg Badeanstalts Hist. Kbh. 1895).

bejderboliger. Ved Raadvad er Skole (nyopf. 1918-19) og Vor Frue Sogns Optagelseshjem „Bøgely“. Ved Aaen ligger ogsaa, V. for Raadvad, *Stampen* (brændt 1914, genopf. 1918, nu Grynmølle) og ved dens Udløb *Strandmøllen*, Papirfabr. og tilsidst Maskinfabr. med Baadebyggeri, som nu er nedlagt; de to sidste ligger til Dels i Søllerød S. (se videre ndfr.).

Torbæk S., een Sognekommune med Lyngby, har s. Tingsted og hører under de s. Kredse som dette samt 1. Udskrivningskr. Lægd 21 b. Kirken er selvejende.

Kirken („Skovkapellet“), i Dyrehaven, er opf. 1864 (indv. $\frac{27}{8}$), Arkt. C. E. Wessel, efter Forbill. af en gl. angelsachsisk Kirke i Limerick, af røde Mursten paa Granitsokkel

Eremitagen.

og bestaar af Skib (21 m) og Kor med fremspringende Afslutn., Taarn mod V. og Vaabenhus mod N. Altertavle af Raadsig (Chr. i Getsemane). — Paa Kirkegaarden, anl. 1904, hvor der findes mange smukke Gravmæler, saaledes over Konsulinde Halkier (udf. af Siegfr. Wagner) og Overretssgf. Werners Familiegravsted (N. Rosenkjær), er begr. Geheimeetatsrd. Gross. Th. V. Wessel (Gravminde af S. Lemche), † 1905, E. Vett, † 1911, Dr. W. Møllerup, † 1917, og Arkivar A. Thiset, † 1917.

Jægersborg Dyrehave hed tidligere „Boveskov“ og nævnes allerede i Vald. II's Jrdb. 1231 („Bouascogh“) som hørende til Lyngby (se O. Nielsen, Hist. Tidsskr., 5. R., IV p. 728), og den har vistnok været langt mere bevokset end nu; kun i Midten var der, ligesom nu, en aaben Slette, hvorpaa tætt Ø. for det Sted, hvor nu Eremitagen staar, Landsbyen *Stokkerup* laa. Sit nuv. Navn fik Skoven, da Chr. V. som alt nævnt 1670 lod den indhegne med Enebærstager for Parforcejagten's Skyld (allerede Fr. III havde dog begyndt at indrette den til Dyrehave) og foretage store Udhugninger i den, „Gader“, for at Jægeren kunde holde Øje med det flygtende Vildt, ligesom han ved s. Lejlighed lod *Stokkerup By* nedlægge. Ligeledes indrettede Kongen sig paa Sletten et Jagthus,

Eremitagen, der laa paa en opkastet Højde lidt S. for det nuv. Slot, for at han der „kunde spise i Enrum“. Under sit Ophold her 19. Oktbr. 1698 blev han slaæet til Jorden af en Hjort, som han skulde give Dødsstødet, hvad der maaske har bidraget til hans Død Aaret efter. Ogsaa Chr. VI var en ivrig Jæger; han indførte en Del Vildt (hvide Hjorte) fra Württemberg (D. Atl., I, p. 605) og lod den gl. Eremitage, der var en lille uanselig Bygning og desuden brøstfældig, nedrive og et nyt Slot opføre 1736 (se p. 294) til Dels af Materiale fra et nylig nedrevet „Lysthus“ ved Rosenborg ved Kbhvn.; 1790 var der Tale om at nedbryde det (se Hist. Medd. om Kbhvn. VI), men det forhindredes ved, at Hofjægerm. Grev Rantzau købte det; han ejede det til 1797, da Staten atter købte det for 4000 Rd. 1798-1800 restaur. Slottet ved Arkt. Magens. Det 2 Stokværk høje Slot, der ligger paa det højeste Punkt paa Sletten, 39 m, og fra hvis Altan ud mod Sundet der er en prægtig Udsigt, er kun lille (33 m langt, 22 m bredt), men i en elegant Rokokostil og udstyret med Statuer, Søjler og Jagtemblemmer; det store Trappeparti med Ramper paa Façaden ind mod Landet er i de senere Aar blevet restaureret og bragt tilbage til dets oprindl. Skikkelse. Ogsaa det indre blev udstyret med Pragt (et prægtigt Maleri af Coffre i Spiseværelsets Loft i den gamle Eremitage, der blev anbragt under Loftet i det øverste Stokværks Sal, er nu forsvundet); det meste af Udsmykningen er nu borte. Slottet staar tomt, som det næsten altid har gjort; kun i Kælderen, hvor det store Slotskøkken findes, er der Traktørsted med hosliggende Have. (Se F. R. Friis, Kulturhist. Stud. I p. 16.)

I 18. Aarh., da hele Livsanskuelsen bidrog til at oplade Øjet for Naturens Skønheder, begyndte Skoven at blive besøgt af Hovedstadens Beboere, og navnlig var det Egnen om *Kirsten Pils Kilde*, der blev Maalet for Valfarterne, især i Midsommertiden (Skt. Hans Aften). Over Kilden er paa en Sten indhugget Verset:

Det Kilde Veld, som her sit Udløb haver taget,
Er af Kirstine Piil først fundet og opdaget. Ao. 1583,
Men nu til Manges Lyst og Nøtte sat istand
Ved Grev af Reventlau som Stiftsbefalingsmand. Ao. 1750.

Men det første Aarstal maa være Digt; thi E. Pontoppidan kalder den ogsaa „Brinkmanns Kilde“ og fortæller (i Kurzgefasste Nachrichten die Naturhistorie in Dänemark betreffend, Hamburg 1765), at Kilden var bleven opdaget af en fhv. kgl. Danser Brinkmann, der satte Sten om den og forsynede den med Græsbenke, „og dette er allerede sket for over 40 Aar (altsaa i Beg. af 1720'erne); senere, da den var forfalden, blev den atter istandsat 1750; den er restaur. i 1918. Hvem Kirsten Pil har været, ved man ikke (se Geogr. Tidsskr., IV, p. 83). Den har heller næppe været nogen Sundheds- eller hellig Kilde, i hvis Vand man vilde finde Lægedom, men et Sted, hvor man søgte hen for at nyde den frie, smukke Natur, og det var først ved 18. Aarh. Midte, at det blev et alm. Udflugtssted, efter at Chr. VI's pietistiske Regimente havde gjort det af med de i Slutn. ogsaa temmelig vilde Forlystelser ved Vartovkilden (se P. N. Stolpe, Vartov-Kilde og Holbergs „Kilderejse“, i D. Saml., 2. R., VI*). Livet i Midsommertiden ved Kirsten Pils Kilde bevarede længe sin mere stilfærdige, idylliske Karakter. Først ved 1780 begyndte „Dyrehavsbakken“ at komme i Ry for sine Forlystelser, med Dans, Telte, Opræden af Jonglører, Beridere, Linedansere osv. og blev et alm. Samlingssted i Sommermaanederne for alle Samfundsklasser, særlig i Fr. VI's og Chr. VIII's Tid, da disse Konger gav Bakken et fashionabelt, næsten nationalt Præg ved deres officielle Besøg en Gang hver Sommer, og da Digterne forherligede det (Oehlenslægers „St. Hans Aftens Spil“ og J. L. Heibergs „Rescencenten og Dyret“). Den Gang gik Turen endnu ikke ad Strandvejen, der var meget daarlig at befare, men ad Kongevejen, Bernstorfsvejen og Ordrupvejen; først ved Emilie Kilde drejede man ud til Stranden. Men da Tivoli blev aabnet 1843, gik det tilbage med Dyrehavsbakken. Endnu maa nævnes Traktørstedet *Kildehuset* („Peter Lieps Hus“), et glt. Skovløberhus ved Fortunvejen (brændt 1915, genopf. i den gl. Stil, Arkt. Magdahl Nielsen). (Litt.: E. Nystrøm, Offtl. Forlystelser i Fr. VI's Tid, Kbh. 1913).

Dyrehaven er en parklignende Bøgeskov med store friske Græssletter mellem Træerne, skyggefulde Spasereveje og flere stærkt bakkede Partier, som Egnen omkring Fuglesangsdammen og Ulvedalene. Den er en af Danmarks smukkeste og ejendommeligste Skove, navnlig ved sin Mangel paa Underskov (en Følge af Vildtets Færd i den; om Sommeren gaar ogsaa en Del Heste og Hornkvæg paa Græs i Skoven), og den har ogsaa

*) Det er ikke Kirsten Pils Kilde, som Werlauff mener (Antegn. til Holbergs første 18 Lystspil p. 310), men Vartovskilden (se p. 273), som Holberg sigter til i sin „Kilderejsen“.

vakt fremmedes Opmærksomhed, bl. a. har Niebuhr og senere Carl Vogt (ved arkæolog. Kongres 1869) prist den med varme Ord. Den er som sagt fortrinvis en Bøgeskov, og Bøgene udmærker sig ved deres Størrelse og Skønhed; men der findes ogsaa prægtige gamle Ege (Ulvedalsegen; Egen ved Klampenborg Skovfogedbolig („Skovfogedegen“) er nu uden Krone og kun en Ruin) og andre Træer. Særlig maa mærkes Naaletræbevokningen i Nærheden af Klampenborg, S. for Fortunvejen, plantet 1764 af J. G. v. Langen, den ældste i Danmark; her findes talrige Ædelgraner, hvoraf den højeste er c. 40 m. Ligeledes maa nævnes de 2-300 Aar gamle Hvidtjørne paa Eremitagesletten. — I Nærheden af Eremitagen, hvor der ofte er afholdt Folkefester („Grundlovsfesterne“), findes 2 Mindestene, en om de første nordiske Studentertog 1843 og 1845 og en om Sønderjydernes Besøg ^{30/7} 1862 og ^{5/9} 1865. (Dyrehaven, Tekst og Bill. af dske. Forf. og Kunstnere, Kbh. 1912 (Særtr. af Julealb.); P. B. Grandjean, Jægersborg Dyreh. for 200 Aar siden, i Tidsskr. f. Skovvæsen, 1908; Sv. Fleuron, Fører i Dyreh., Danmarks Nationalpark, 2. Opl., Kbh. 1915; S. Werner, Dyreh. og Jægersborg Hegn, Kbh. 1919).

Havslunde, med stor Have og Park med mange sjældne Træer, er opf. af Etatsrd. C. A. Broberg, ejedes senere af Kmhr. v. Deurs og af Etatsrd. J. M. Bing, hvis Enkes Dødsbo solgte H. 1916 for 400,000 Kr. til Gross. C. Salomonsen. — *Stokkerup* ejedes en Tid af Politikeren Alfr. - Hage († 1872), der udfoldede en stor Gæstfrihed her. — *Springforbi* blev 1697 købt af Papirmager Joh. Drewsen, hvis Familie længe ejede den.

Af Møllerne ved Mølleaa nævnes Raadvad (Rodevalds Værk), oprindl. en Melmølle, som Fr. III skænkede til Overtøjmester Peter Kalthoff, som der indrettede en „Slibe- og Pulvermølle“. Efter hans Død 1672 kom R. atter til Kronen, som drev Krudtmøllen til 1758, da Fr. V skødte den til sin Kammertjener, senere Justitsrd. Nic. J. Jessen for at anlægge et Filehuggeri der; da han gik fallit 1765, gik R. 1767 ved Auktion over til Isenkrammerlavet i Kbhvn., som indrettede den til Slibe- og Polermølle; da Lavet ophævedes 1857, overtoges den af et Interessentskab (1894 omdannet til A/S). — *Strandmøllen*, allerede Papirmølle i 16. Aarh., senere Valkemølle, blev 1645 indrettet til Papirmølle af Joh. Ettersen († 1652) og 1690 købt af Dronn. Charlotte Amalie; 1693 indkaldtes fra Hannover Joh. Drewsen som Bestyrer af den, 1718 overtog han den, og den var nu i Familiens Besiddelse til 1889, da den overgik til A/S „De foren. Papirfabr.“ sammen med Ørholm og Nymølle, som den Drewsenske Slægt havde tilkøbt 1854; 1898 solgtes den til et A/S, der drev Maskinfabr. og Baadebyggeri, men i de sidste Aar stod Bygningerne ubenyttede, og 1916 solgtes de til et Konsortium, som nedbrød dem. I 1893 blev der ved Fabrikken rejst en Mindestøtte (Granitst. med Buste, af A. Thielemann) for Chr. Drewsen († 1896), som 1865 var bleven Enejer af Strandmøllen, Ørholm og Nymølle; nu er Støtten flyttet til Ørholm.

I Dyrehaven ligger i en Stribe fra Fuglesangssøens Nordside til henimod Eremitagen mindst 40 Gravhøje, middelstore eller lavere; uden for Striben er der ikke mange Oldtidsminder i Dyrehaven: ved Fortunen Rester af en Langdysse, paa Sletten SV. for Eremitagen Rester af en anden, V. for Eremitagen den anselige *Garderhøj* og VNV. for Trepilelaagen 4 Høje.

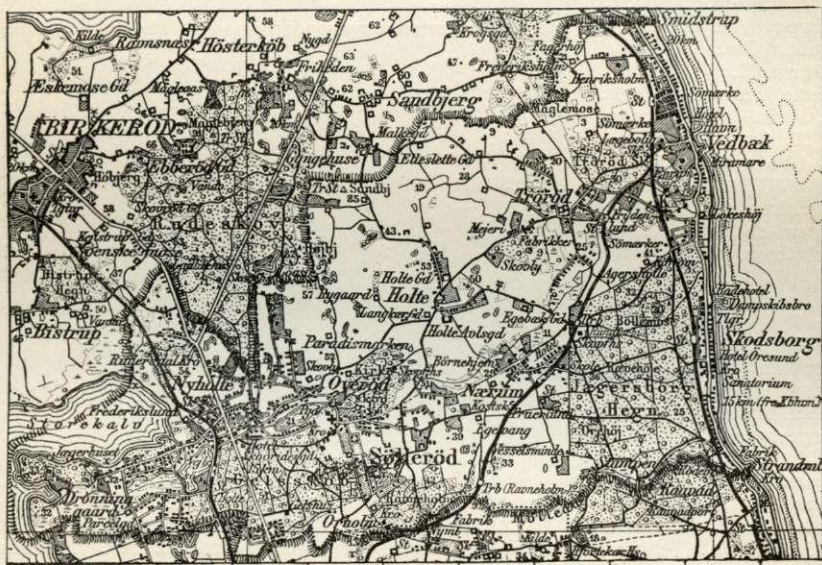

Kildehuset („Peter Lieps Hus“).

Søllerød Sogn omgives af Sundet, Torbæk og Lyngby S., fra hvilke det skilles ved Mølleaa, Fure Sø, hvoraf c. 320 ha hører til Sognet, og Frederiksborg Amt

(Lynge-Kronb. Hrd., Birkerød og Hørsholm Sogne). Kirken ligger henved 16 km NNV. for Kbhvn. Jorderne er gennemgaaende sandmuldede, højtliggende og bakkede, især mod N. og V. (Sandbjerg, 85 m, med Generalstabsm. og Sten med Indskr. om, at det 1915 skænkedes til Lejrpl. for Akademisk Skytteforen., og Højbjerg, 82 m) samt skovrige ($\frac{1}{4}$ af Areal); i Sognet ligger Jægersborg Hegn, c. 460, Trørød Hegn, 56, Ravneholmene, 49, Søllerød Kirkeskov, 47, og Geelsskov 214 ha (alle under 1. Kbhvnske. Skovdistr.) samt Dronninggaards Skov og den lille smukke Kohave. I den østl. Del, der falder jævnt af mod Sundet, findes betydelige Mosedrag (Maglemose, hvoraf en Del i Hørsholm S). Landskabet, der stærkt præges af Fure Sø og de to mindre Søer Vejle- og Søllerød Sø (c. 19 og 15 ha), er et af Landets mest naturskønne, navnlig gælder det

Strandvejspromenaden fra Strandmøllen til Hendriksholm. Det tidligere udprægede Landsogn med Landbrug og Fiskeri som Hovederhverv er nu næsten helt Villakommune. Gennem Sognet gaar Nord-, Kyst- og Lyngby-Vedbæk Banen samt Strandvejen og Kbhvn.-Hillerød Landevej.

Befolkning i 1916: 6371 (1801: 1618, 1850: 2705, 1901: 3833), boende i 982 Gaarde og Huse. Det saml. Hartk. (1905): 363 Td.; 51 Gaarde med 294 og 1262 Hse med 69 Td. Hartk. samt 30 jordløse Hse. **Ejdsck.** (1916): 37939, deraf Jordv.: 15234. **Areal:** 4063 ha, hvoraf (1912) besaaet med Hvede 35 ha, Rug 162, Byg 103, Havre 241, Blands. til Modenhed 69, Kartofler 78, Foderroer 104; Brak udgjorde 153 ha, Grønfoeder og Græsning 578, Haver o. l. 562, Tørvemoser 10, Skov 1004, ubenytt. 64, Vandar. 471. **Kreaturhold** (1919): 721 Heste, 782 Stk. Hornkv. (deraf 481 Køer), 79 Geder, 153 Faar, 415 Svin (1914: 727).

I Sognet Byerne: **Søllerød** (c. 1370 Silweruth) paa en Bakke ved S. Sø — 1916: 688 Indb. — med Kirke, Præstegd., Skole, Raadhus (indv. $\frac{24}{100}$ 1904, Arkt. Mart. Larsen og Mandrup Poulsen), Hospital (Fattigstiftelse, opr. 1804 af M. F. Drewsen, Enke efter Jørg. Chrf. D.), Komm. Alderdomshjem, Asyl, Solbads-Sana-

torium, Rekonvalescenthjemmet „Christineberg“, et c. 22 m højt Vandtaarn (ved Kirkeskoven, opf. 1907), mange Landsteder m. m. *Øverød* (c. 1370 Obæruth) — 1916: 763 Indb. — med Skole (opf. 1902). *Nærum* (1186 Niartherum) — 1916 97 Gde og Hse og 790 Indb. (1911 779 med flg. Erhverv: Landbr. 137, Haandv. 229, Handel 122, Transport 63) — med Skole (opf. 1901), Kostskole (opr. 1907, ny Bygn. 1911), Højskole (opr. 1918), Kvindesanatorium (opr. 1906), Nærumgds. Børnehjem (skænk. til Kbhvns. Kommune af D. B. Adlers Arvinger opr. 1907, udvidet 1914, Arkt. Wright, 1919 tilkøbtes „Hartmannshus“), Rekreatiøshjem for Syersker (opf. 1911, Arkt. G. Rønne), Mejeri, Mineralvandsfabr., Hotel, Jærnbanest., Posteksp. og Telegrafst. *Holte* (1197 Holt, c. 1370 Holte) bestaar af *Gl.-Holte* By — 1916: 76 Gde og Hse og 491 Indb. (1911: 471 med flg. Erhverv: Landbr. 186, Haandv. 74, Handel 91) — og *Villa- og Stationsbyen Holte* (Nyholte) — hvortil henregnes de omgivende Villakvarterer „Dronninggaard“ og „Rudegaard“ samt Byerne Søllerød og Øverød, tils. 1916: 504 Gde og Hse og 2900 Indb. — (1911: 2466 med flg. Erhverv: Landbr. 325, Haandv. 708, Handel 407, Transport 265, Rentenyd. m. m. 202) —; til Holte henregnes endvidere Villakvartererne „Skovridergaarden“ og „Kaningaarden“ (Lyngby S.). I Gl.-Holte: Optragelseshjemmet „Skovly“, i Ny-Holte: Skole, Forskole, højere Almenskole (opf. 1915, Arkt. Helge Møller), teknisk Skole (opr. 1916, egen Bygn. 1918), Husholdningsskole, Apotek (1919), Bank (opr. 1906, Aktiekap. 75,000, ^{31/12} 1917: Indsk. 967,605, Reservef. 24,668 Kr.), Gas-, Vand- og Elektricitetsværk (1907), Fødselsdagsgavens Rekonvalescenthjem (opr. 1915), Pastorinde Rungs Rekreatiøshjem, Børnehjemmet „Bethania“, Børnerekreatiøshjemmet „Karensdal“, Isværk, Savværk, Hotel, Brugsforen. m. m., Jærnbanest. (Nordbanen), Postkont. og Telegrafst. *Trørød* (Trygerød, c. 1370 Tryruth) — 1916: 84 Gde og Hse og 439 Indb. (1911: 342 med flg. Erhverv: Landbr. 119, Haandv. 126, Handel 22 — med Skole (opf. 1903), Bryggeri (Holtegd.) og Feriekoloni for Gamle (Krogholmgd.). *Skodsborg* (1688 Schotzborg), Villa- og Stationsby — 1916: 70 Gde og Hse og 829 Indb. (1911: 714 med flg. Erhverv: Landbr. 71, Haandv. 208, Handel 81, Transport 89) — med Asyl, Badesanatorium, Kuranstalt og Rekonvalescenthjem med Villae og Sundhedshøjskole, (grl. af D. C. Ottosen), Badehotel („Skodsborg Søbad“), opf. 1876, ombygg. 1886-87, med Koncertsal og mange Cottager, Hotel „Øresund“, „Udsigten“, Kro, Hattefabr. med Arbejderboliger, Brugsforen., mange Forretninger m. m. samt Dampskibsbro, Toldopbeørselskontrolsted, Jærnbanest. (Kystbanen), Telegrafst. og Posteksp.; af de mange Landsteder mærkes „Skodsborg Slot“ (se ndfr.). *Vedbæk* (1184 Withebek), Fiskerleje og Villaby — 1916: 151 Gde og Hse og 922 Indb. (1911: 822 med flg. Erhverv: Landbr. 150, Fiskeri 28, Haandv. 241, Handel 90, Transport 114, Rentenyd. m. m. 56) — med Filialkirke, Skole (opf. 1903), Privatskole, Dsk. Sygeplejersaads Rekreatiøshjem (indv. 1904, Arkt. Thorv. Jørgensen), Konferensrindende Lorcks Rekonvalescenthjem (indv. 1917, tilh. De samvirk. Menighedsplejer), Strandhotel (opf. 1901, Arkt. Th. Bindesbøll), efter en Brand genopf. 1913, Kro, Bank (opr. 1917 som Filial af Holte B.), Fiskeri- og Lystbaadehavn (anl. 1917, 2,5 m dyb), Fyr og Telegrafst., Toldkontrolsted, Dsk. Prøve-, Kontrol- og Justeringsanstalt samt Jærnbanest. paa Kystbanen, Telegrafst., Posteksp. og Endest. for Lyngby-Vedbæk Banen.

Større Gaarde: *Gl. Holtegd.* (c. 18,9 Td. H., Ejds. 220, Jordv. 140; c. 153 ha, deraf Ager 120, Skov 12, Mose 14; et 1887 anl. Bryggeri); *Holte Aalsgd.* (13,7 Td. H., Ejds. 130, Jordv. 72; c. 87 ha, deraf Ager 70, Eng 10; Hovedbyg. opf.

1907); *Nærumgd.* (1916: 18,4 Td. H., Ejds. 200, Jordv. 150; c. 116 ha, deraf Ager 97, Skov 6, Mose 6).

Af den tidligere Hovedgaard Dronninggaard, der 1895 købtes af et Aktieselskab (dengang c. 48 Td. H., 500 ha), som udstykkede den, bestaar *Dronninggd.* („Næsseslottet“), *Aagesholm* (før *Kaninggaarden*) og *Frederikslund*, hvis Skov købtes 1918 af Søllerød Kommune og udlagdes til offtl. Anlæg. Ved Fure Sø det smukt beligg. *Jægerhus* (Restauration) med Anløbssted for Baadfarten. — Af andre større Gaarde, hvoraf de fleste nu er udstykkede, og Landsteder i Sognet nævnes: *Aggershøile* ved Kystbanen (udst. siden 1912, nu har det givet Navn til et Villakvarter), i Haven Rekreatiohjemmet for Syersker; *Frydenlund*, med Holdepl. paa Lyngby-Vedbæk Banen; en Del af *Smidstrupgd.* (Hørsholm S., se p. 88) med de paa Jorderne opf. Villaer, der udgør den nordl. Del af Vedbæk By; *Rudegd.* med Villakvarter (1916: 219 Indb.); *Langkærgd.*; *Havarthidgd.*; *Wesselsminde* med Frilandskoloni; *Hendriksholm*; *Enrum*; *Søllerødgd.* („S. Slot“); *Carlsminde*; *Mothsgd.* (opkaldt efter Lægen, Geheimerd. P. M.); de sidste 3 i Søllerød By: *Suhmsminde* i Øverød (opk. efter Historikeren S.); *Rolighed*; *Miramara* (opf. 1888, Arkt. H. Kampmann). Ved Jægersborg Hegn *Rundforbi*, Hpl. paa Lyngby-Vedbæk Banen; ved Rudeskov *Rudersdals Kro* (1688 Rudestald) med Villakvarter; i Geelsskov den tidl. Skovridergd. *Geelshus* (solgt 1903, hvoraf „Skovridergaardens Villakvarter“ er opstaaet) og den nye Skovridergaard *Geelsvang*. Ved Mølleaa *Ravneholm*, Læderfabr. med Hpl. paa Lyngby-Vedbæk B., *Stampen* og *Strandmøllen* (se Torbæk S.).

Søllerød S., en egen Sognekommune, har Tingsted i Kbhvn. og hører under Kbhvns. Amts nordre Birks Rets- og Politikr., Kbhvns. Amtstuedistr., Kbhvns. Amts nordre Lægkr., Lyngby Skatte- og Skyldkr., Amtets 2. Folketingsvalgkr., Gl. Kbhvns. Amts Forligskr. og 1. Udskrivningskr. Lægd 19 a (østl. Del) og 19 b (vest). Rudersdal Distr. hørte tidligere i gejstl. Hens. til Birkerød Sogn (Omlægningen foretaget i Henh. t. kgl. Res. af $\frac{26}{4}$ 1889). Kirkerne tilhører Kommunen.

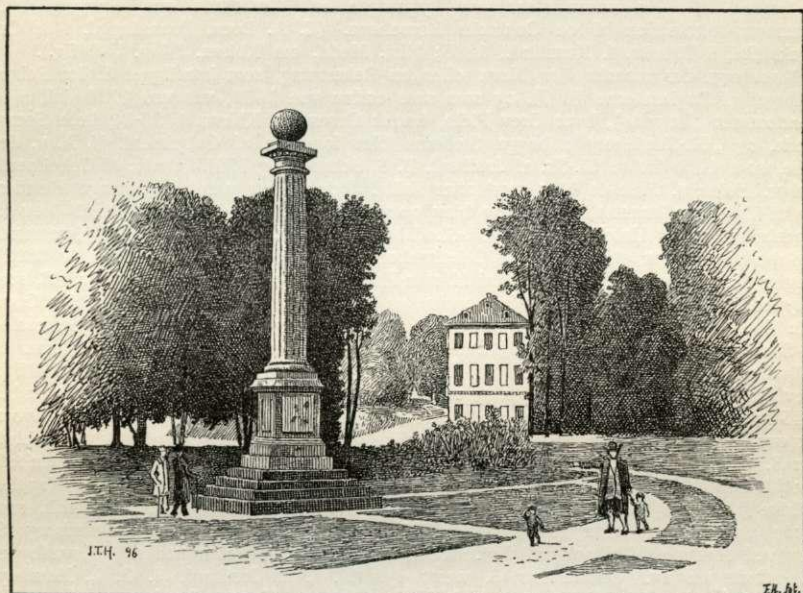
Kirken er en romansk Kridt- og Kampestensbyggn., i gotisk Tid udvidet ved, at Koret nedbrødes og Skibets Mure forlængedes mod Ø., ligesom Kirken overhvalvedes i s. Periode, og der tilføjedes Taarn og Vaabenhus (mod N.), alle Nybygninger af Munkesten. Altertavle fra 1610 med Bill. af J. L. Lund: Christus (1832). Rester af en mærkelig Ligsten over Johs. Nicolai de Oberuth, † 1402, er indmur. i Vaabenhusets Vestvæg; foran Døren Ligsten over Mads Rasmussen, kgl. Forpagter paa Dronninggd., og Hustru, † 1687 (Indskr. ved C. Heilskov, i Aarb. f. Kbhvns. A. 1917 p. 98). — Paa den store og smukke terrasseformet anlagte Kirkegaard, der er betydeligt udvidet i de sidste Aar, er begr. Kobberstikker J. F. Kleve, † 1797, Fabrik. J. C. Drewsen, † 1851 (Mon. med Bronzebuste af Th. Stein), Etatsrd. J. C. Nyholm til Baggsvogn, † 1867, Diplomaten Baron I. H. Rosenkrantz, † 1873, Arkæologen V. Boye, † 1896, Generalkonsul A. J. L. Holmblad, † 1896 (pragtfuld Mon. af Aksel Hansen), Pianisten A. Winding, † 1899, Historikeren A. K. Fabricius, † 1902, Stiftamtmd. J. H. Ahnfeldt, † 1905, Forf. Jenny Blicher Clausen, † 1907, Prof. Axel Olrik, † 1917, Billedhugger C. Aarsleff, † 1918.

Vedbæk Kirke, i Skoven tæt ved Frydenlund (skænk. af Assuranceforretningsfører Edv. J. Hvidt, Grunden skænk. af Grev C. Danneskjold-Samsø til Enrum), er opf. 1870-71 (indv. $\frac{4}{6}$ 1871), Arkt. V. Tvede, af røde Mursten i romansk Stil med højt Taarn med Spir (23 m).

Dronninggaard stammer fra Fr. III's Tid, idet han, samtidig med at han opførte Frederiksdal ved den anden Side af Søen, skænkede det i Fure Sø udskydende Næs til sin Dronn. Sophie Amalie, som her lod opføre en „Lystgaard“ (D. Atl. II, 232), et „holstensk Bondehus“, og anlægge et „Hollænderi“, hvor hun holdt muntre Fester og drev ivrigt Landbrug med oldenburgske Køer og Høns og Gæs af fremmed Race. Efter hendes Død 1685 tilfaldt Ejendommen Kronen og derefter Dronn. Charlotte Amalie og

senere hendes Datter Sophie Hedevig; fra 1762 ejedes den af Geheimerd. Hans v. Ahlefeldt, som genopførte Hovedbygningen, da den gl. var brændt. Hvor denne gl. Bygning har ligget, og hvorledes den saa ud, ved man intet om; en Tavle med Fr. III's og Sophie Amalies Navnetr., der senere blev indsat i Gartnerboligen, er den eneste Levning af den. Gaarden maa dog snart efter være kommet til Kronen; thi 1772 skænkede Chr. VII den til Kmhr. W. D. W. v. Staffeldt, som dog allerede 1776 solgte den for 17,000 Rd. D. C. til Forpagteren paa Brede, Ole Svendsen (ogsaa Ejer af Rudegd., som han solgte 1781), der atter 1781 solgte den for 18,500 Rd. til Grosserer, Agent, senere Etatsrd. Fr. de Coninck († 1811), og med ham begynder Dronninggaards Storhedstid). Han lod 1783 opføre en ny tre Stokv. høj, enfløjet Hovedbygning ude paa Næsset, bygget i Louis XVI Stil med et stort med sort glacerede Tagsten dækket, og med smaa Kviste forsynet Tag. Denne Bygning kaldte de Coninck „Ny-Dronninggaard“ (i Mod-

Parti af Dronninggaards Park med Næsseslottet fra de Conincks Tid.

sætn. til Avlsgaarden „Gl.-Dr.“), men den kom snart til at bære Navnet *Næsseslottet* (Afbildningen her er taget af et af Erik Poulsen samtidigt malet Bill., der findes i Spisesalen i det Moltkeske Palæ i Kbh., som de Coninck ogsaa ejede i sin Tid). Nu er Bygningen noget forandret; navnlig har den faaet et svejet Tag og Kvistene er forsvundne). Tillige byggede han paa Ejendommens Grund den mindre Gaard *Frederikslund* (Arkt. J. Ramée) til sin ældste Søn Frederik, og 1798 tilkøbte han *Kaninngaarden* (Kaninholmen), hvor der i Sophie Amalies Tid havde været Kaninstutteri, og som han kaldte „Luknam“, ligesom han ogsaa med stor Kærlighed anlagde den c. 55 ha store Park dels i ital.-holl., dels i „engelsk-kinesisk“ Havestil med Lysthuse, Støtter, Vaser, Grotter, Tempelruiner med omstyrte Søjler osv. og plantede en stor Del sjældne Træer og indrettede en Dyrehave, hvori der en Tid endog var Antiloper. Flere af Støtterne staa der endnu som et Minde om svunden Pragt, saaledes en over 4 m høj Obelisk af norsk Marmor paa et Fodstykke af tilhuggen Kamp, sat til Ære for de Conincks Ven, Oberst Henry Drevon, Staldmester hos Prinsen af Oranien, og udf. 1781 af Wiedewelt; en høj, kaneleret Søjle med en Kugle paa Toppen og paa et firkantet Fodstykke af norsk Marmor med hvide Marmorrelieffer, ligeledes rejst 1784 „til Ære for Handelen og Søfarten, som under en viis Regerings Indflydelse og Beskyttelse gav mig Ævne til at forskønne dette Sted og forbedre dets Agres Dyrkning“, „mine Børn og Efterkommere

tilegnet" (se Billedet); og en firkantet, flad Sandstensblok, paa hvis Fodstykke ses en Pilgrimsstav, Hat og Rosenkrans, og som er prydet med Emblemer og et langt fransk Vers, forfattet af de Drevon (det er denne Støtte, som Traditionen urigtig har sat i Forb. med Louis Philippe, der som Emigrant skulde have gæstet Dronninggd.; han har aldrig været der); foran Slottet staar et stort, smukt Solur. Da det var gaaet tilbage for Familien, maatte Fr. de Conincks Søn 1822 sælge Ejendommen (for 50,000 Rd.) til den hamburgske Senator J. M. Jenisch († 1828), hvis Søn 1845 solgte den til Hofjægerm. Th. R. Fønss, hvorefter den under de flg. Ejere, H. Hansen (fra 1851), Etatsrd. J. C. Nyholm (fra 1860) og Generalkons. A. Westenholz (fra 1866, † 1886), forfaldt mere og mere og for det meste stod ubeboet. Westenholz' Enke solgte den 1895 til et Aktieselskab, som udstykkede den til Villagrunde, men bevarede Hovedbyggn. (restaur. i nyeste Tid af Arkt. Axel Berg) og Park, der i en Tid var Hotel; fra 1906 ejes Næsseslottet af Forlagsboghr. A. Bagge. Paa *Kaninggaarden*, 1906 kaldt *Aagesholm*, fra 1896 ejet af Gross. J. C. Christensen, staar paa Bygningen en Mindetavle om Kirurgen F. C. Winsløvs Vakcination af de Conincks Børnebørn. (C. A. Been, Dronninggd. i de Conincks Tid, i Tidsskr. i. Kunstind., 1895; Hist. Medd. om Kbhvn. IV p. 582 flg.).

Skodsborg, der maaske har Navn efter en Befæstning, som har ligget S. for Palæet (indtaget af Englænderne 1807), og som saas endnu ved 1860, var ved 1730 delt i to Ejendomme: „Retraite“, hvor Grev Pléto, fransk Gesandt i Kbhvn. 1729-34, flere Somre boede, og „Gl.-Skodsborg“; begge Stederne blev forenede af Geheimerd. V. A. v. der Lühe, som 1760 købte Gl.-Sk. af Justitsrd. B. S. Schuster og 1761 Retraite af Geheimerd. Carl v. Holstein. Men de blev snart atter skilte. Retraite har været paa mange Hænder, var til Tider omdannet til Fabrik og blev op i 19. Aarh. udstykket (en Parcel blev til Skodsborg Kro, nu Hotel Øresund). Gl.-Skodsborg solgte v. der Lühe 1765 til Kammerrd. J. Søbøtke; derpaa ejedes den af Geheimekonferensrd. S. V. Raben-Levetzau († 1812), Mægler M. Holten og Prins Ernst af Hessen-Philipsthael og købtes 1852 af Fr. VII, som benyttede den til Sommerbl. og lod opføre en større Bygning til Spisesal. Efter Grevinde Danners Død 1874 solgtes den ved Auktion og blev senere udstykket. Spisesalen og Staldbygningerne hører nu til Sk. Sanatorium, Palæet ejes af Bankdir. E. Damm.

Søllerødgaard ejedes af Etatsrd. Fr. Esmarch († 1737), hvis Enke solgte den 1740 til Grev Fr. Danneskjold-Samsøe, der opførte en ny prægtig Hovedbyggn. („S. Slot“) med et 1745 indv. Kapel, der laa i den smukke Have; Hovedbygningen var i to Stokv., hvoraf det øvre havde omløbende Altaner, fra hvilke der var en vid Udsigt. I 1755 solgte han S. til Baron F. L. Dehn, som atter 1763 afhændede den til Fr. V, som skænkede den til General Saint-Germain, der foretog store Ombygninger og bl. a. lod Kapellet nedrive 1765; da han 1768 forlod Landet, gav Kongen S. til Arveprins Frederik, som havde sin Sommerbl. her indtil 1780, da han mageskiftede den med Sophienborg; S. blev ved Auktion 1783 solgt til kgl. Berider Fr. C. Schäffer, som nedbrød Hovedbyggn. og opførte en ny. Senere har S. været ejet bl. a. af Justitsrd. J. G. L. Manthey, Konferensrd. V. Schlegel, Bogtrykker J. Hoffensberg og Konsul P. Hansen, som 1907 overdrog den til Svigersønnen, den nuv. Ejer Jægerm. C. F. C. Tvermoes, der har genopf. Slottet, indrettet en Kirkesal i en Sidelænge og forskønnet Haven; den store Jærnport ud mod Vejen er fra Schimmelmans Palæ i Bredgade (overladt Ejeren af Kunstindustrimuseet).

Carlsminde er vistnok grl. midt i 18. Aarh. af Tyskeren Kattuntrykker P. Wasserfall, fra hvis Familie den 1799 gik over til Minister Grev C. Fr. Reventlow; af senere Ejere nævnes Pastor Th. Lang († 1855), Komponisten Em. Hartmann (1874-81) og Bankdir. J. Glückstadt.

Frydenlund ejedes af Grev Mogens Frijs († 1675), hvis Enke solgte den 1683 til Chr. V, som overlod F. til senere Storkansler Grev C. Fr. Reventlow, hvis Enke døde her 1722. Kongen lod da i de flg. Aar opføre et lille ottekantet Lystslot (vistnok færdigt ved 1725) af Arkt. J. C. Krieger, af Hensyn til Dronn. Anna Sophie (Reventlow), der meget yndede Stedet. I 1740'erne beboedes det nogle Somre af C. Erdmann, Hertug af Württemberg-Oels, som ofte modtog Besøg af Chr. VI. Fr. V overlod F. til Kronprinsen, Chr. VII, og 1767 overdroges det til dennes Dronn. Caroline Mathilde, som ofte opholdt sig her med Struensee og lod Harsdorff opføre en ny Bygning i Skoven, men den blev vist aldrig færdig og eksisterer i alt Fald ikke mere. I 1793 solgtes F. til den svenske Hofsekretær, Mystikeren C. A. Bohemann, der ombyggede det, som det nu omtr. er, men maatte sælge det, da han 1803 forvistes. Senere har F. været ejet bl. a. af Overførster W. B. Linstow (til 1812), Cecilia Schow (Enke efter Faktor S. og senere g. m. Prof. H. C. F. Schumacher), Rektor H. O. Bjørn, hans Svigersøn Admiral

J. L. Gottlieb, Kmhr. L. Castenskiold († 1905) og Gross. C. B. Thøgersen (se „Archit.“ 27/s 1916).

Enrum er opf. c. 1731 af Justitsrd., Kasserer G. C. Jacobi, der 1745 solgte det til Handelsmd. Mich. Fabricius, hvis Enke blev g. m. hans Kompagnon J. F. Wever og senere med Generalmajor J. B. Descarrières de Longueville († 1766); efter hende ejedes E. af Sønnen Fabritius de Tengnagel († 1805), der gjorde meget for dets Udsmykning, rejste Mindestøtter i Haven, saaledes ved „Carlskilden“, der er opkaldt efter Carl XII, som gik i Land her ved Vedbæk 1700, og med en Indskr. af F. L. Stolberg; der findes ogsaa en Mindestøtte for Longueville. Senere ejedes E. af Chr. Colbjørnsen og Kmhr. J. F. Gyllenstjerne-Sehested, efter hvem det kom ind under det Sehestedske Fideikommiss, som 1845 solgte det til Grev C. D. Danneskjold-Samsøe, der 1862-64 opførte den nuv. Hovedbyggn., Arkt. Herholdt, i got.-engl. Renaissancestil; Familien ejer endnu E.

Nærumgaard er opstaaet af flere Lyststeder og Bøndergaarde og samlet af Chr. Colbjørnsen, som 1781 havde købt „Sophienhøj“ af Hofagent P. Borre, der c. 1775 havde opf. den nuv. 3 Stokv. høje Hovedbyggn. paa Nærumgd. Først i 1820'erne fik den sit nuv. Navn. Colbjørnsen solgte hele Ejendommen 1806; senere har den været ejet bl. a. af et Interessentsk., der anlagde et Bryggeri. Efter 1859 udflyttedes Avlsgaarden, medens Hovedbygningen kom i Gross. D. B. Adlers Eje († 1878); efter Enkens Død 1902 overdroges den til Kbhvns. Komm.; Bygningen ombyggedes 1907, Arkt. G. Tvede (se ovfr.).

Holtegaard, oprindl. Fæstegd. under Kronen, ejedes 1756-60 af Laur. Thurah, der opførte den smukke, endnu bevarede Hovedbygning; han solgte den til Grev Chr. R. Reventlow til Christianssæde; i 19. Aarh. har den bl. a. været ejet af Grev F. G. Knuth (1866-72), Brygger E. Kogsbølle (1882-1900) og Etatsrd. H. N. Andersen (til 1911).

Den mest af Bøge- og Naaletræer bestaaende *Geelsskov* (Geltskov), der mere og mere antager Præg af en Park — et Parti mod N. ved Søllerødvejen er udlagt til Lystskov —, har et stærkt bakket Terræn og en interessant Vegetation, navnlig Plantninger af Ædelgraner. — Den ejendommelige Skov *Ravnehølmene*, ligeledes med bakket Terræn (saaledes „det danske Schweiz“, se p. 290), led meget ved en voldsom Storm ^{12/2} 1894.

I Øverød nær Søllerød Sø ligger et glt. Bystævne, restaur. 1909 ved Nationalmus.' Foranstaltning. Paa Stenene Navnetræk.

I Geelsskov ligger et Par Gravhøje og Tomten af en lille Runddysse, og i Ravnehølmene mindst 8 Gravhøje. I særlig stort Antal (c. 40) og oftest saml. i Smaagrupper forekommer Højene dog i Jægersborg Hegn, navnlig i dettes nordl. Del; nogle er velbevarede, andre (ligesom ogsaa en senere sløjfet Langdysse ved Rundforbi) er undersøgte af Fr. VII under hans Sommerophold paa Skodsborg og viste sig at indeholde Grave fra Bronzealderen. Ogsaa i Trørød Skov findes fl. velbevarede Høje. Uden for Skovene er der derimod ikke mange Oldtidsmindesmærker; Ø. for Søllerød ligger den fredlyste *Nihøj*, saaledes kaldet efter dens Bevoksning med 9 Bøgetræer; andre Høje ses ved Hattemosegaard, Aggershøje, Enrum og Rolighed (den anselige *Lokeshøj*); nær Vedbæk Station har der været en Runddysse. Ved Maglemose, som i den ældre Stenalder var en Vig af Øresund, er der gjort et Bopladsfund fra nævnte Periode.

Litt.: E. Nystrøm, Søllerød S. i Fortid og Nutid, Kbh. 1911; Sv. Fleuron, Rude- og Geelsskov, Fører i Sk. om Holte, Kbh. 1917; se ogsaa „Fra Frdb. A.“ 1914.

Smørum Herred.

Sognene: Brøndby-Vester, Brøndby-Øster, Glostrup, Hersted-Øster, Hersted-Vester, Vallensbæk, Torslunde, Ishøj, Høje-Tostrup (Høje-T. og Tostrup Nykirke S.), Sengeløse, Ledøvs, Smørum, Ballerup, Maaløv, Værløse.

1648.

Herredet er det næststørste i Kbhvns. Amt og omgives af Frederiksborg Amt (Ølstykke Hrd.), fra hvilket det adskilles ved Fure- og Farum Sø samt Bunds Aa og Værebros Aa, Sokkelunds Hrd., Køge Bugt, Tune Hrd., mod hvilket Grænsen paa en Strækn. dannes af Lille-Vejle Aa, og Sømme Hrd., mod hvilket Høve Aa paa et Stykke udgør Grænsen. Dets største Udstrækning fra N. til S. er c. 22 km, medens det fra Ø. til V. har en Bredde af mellem 11 og 19 km. I den nordl. Del af Herredet findes nogen Skov; i øvrigt er det skovfattigt,